

Ümarlaud
feminismist
Eestis.
Lk. 12 – 13.

SIRP

Jaak Allik
suveteatrist
aastal 2000.
Lk. 16.

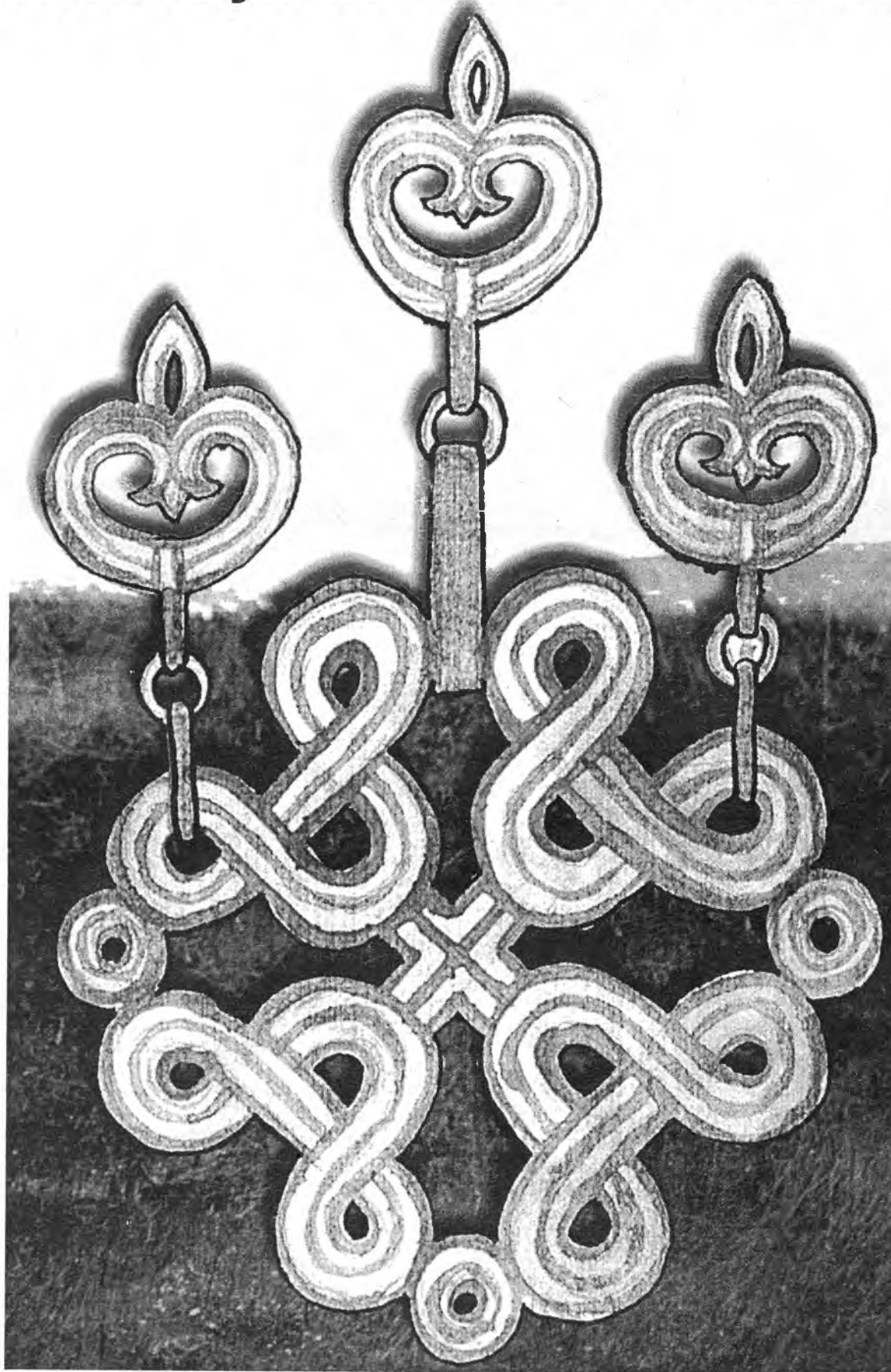
EESTI KULTUURILEHT

hind 10 krooni

11. august 2000

number 28 (2829)

Nädal ja aasta hõimukultuuris

Selle nädala esmaspäevast pühapäevani toimub Tartu ülikoolis IX rahvusvahelise fennougristika kongress – Congressus Nonus Internationalis Fenno-Ugristarum, mille peateema on "Fennougristika uue aastatuhande künnisel". Kongressi korraldavad Tartu ülikool ja Eesti Fennougristide Komitee ning oma eestkoste alla on kongressi võtnud Eesti president Lennart Meri. Kongressi puhul emiteerib Eesti Post postmargi.

Fennougristikakongressi ja III soome-ugri rahvaste kongressi eel on Eesti Kunstiakadeemia ja Fenno-Ugria Asutuse väljaandel ilmunud "Hõimukalender 2001", mille teemaks on uurali rahvaste ehted ning mis sisaldab ka Kärt Summataveti essee "Ehe ja ehtimine – inimeseks olemise igivana kogemus". Kalendri illustatsioonideks on fotod ja joonistused kunstiakadeemia ekspeditsioonidelt. Iga kuu leht on kaunistatud ühe uurali rahva ehetega. Illustratsioonil on näha juulikuu lehekülge, mis kujutab Karjala Kaleva küla naise rinnaehet.

Fennougristikaga seonduvast põhjalikumalt järgmistes Sirpides.

Täna lehes

Unt tagumikest, P-K. Parts tasulisest haridusest, Mutt poliitikutest ja sünoptikutest. Lk. 2/ Kareva kultuurist ja kapitalist. Lk. 3/ Unt ja Selberg Hellar Grabbist. Lk. 6/ Toomas Vindi "Veeuputus Mustamäel". Lk. 7/ Mälestusi Eduard Rügast. Lk. 9/ Kokkuvõtteid "Kunstisuvest". Lk. 10/ Kelomees haridusasutuse funktsioonidest. Lk. 11/ Hõlmamatu Bach XIV orelifestivalil. Lk. 14 – 15/ Euroopa audiovisuaalkultuuri tulevikust. Lk. 17/ Eesti Instituut vastab T. Alatalule. Lk. 18.

Tagumikust ja ebavõrdsusest

Äsja on meil elavat tähelepanu ärratanud sellised naise asjastamise ja objektiks muutmise katsed, millega meie ühiskond (ja võib-olla üldse Euroopa ühiskond) pole veel päriselt ära harjunud.

Esimestena tulevad pähe päris süütu (naise) tagumik, mis iga posti pealt vastu vaatas, siis tagumikkupidi kopeermasina peal istuv (nais)isik, ja lõpuks plika (naine), kes pornoärimehe ässitusel asendab kumminaist või surnukuuri laipa kolmesajale "seksijale".

Kas on alati tegemist naise asjastamise ja ärakasutamisega? Siin võib muidugi vaielda. Kahel esimesel juhul on tegemist tagumikuga. Kahtlemata on tegemist erootilise kehaosaga, meenutame ka igasugu Willendorfi Venuste ja *Great Motherite* vastavaid viljakusele viitavaid võimsaid kehaosi, kuid hea tahtmise ja diskussioonilusti puhul võib ju öelda, et kahel esimesel juhul naised nii-öelda "hüppavad ühiskonnale tagumikuga näkku". Tagumik on sümbolina kaunis jõuline. Katoliku preestrid (kes võivad muidugi valetada), väidavad, et üks katari meister ekskrementeeris altari peal ja pühkis tagumikku altarilinnikuga (nii välimuselt kui ka prestiižilt ilmne paralleel kopeermasina). Vene külalised tõstavad tihti põlguse märgiks seelikusaba. Ka Marlon Brando laseb pärast viimast tangot Pariisis püksid maha ja näitab peenele selt-konnale anarhistlikult tagumikku. Tagumik on alati olnud võrreldav pörguga, seal on pime ja haiseb väävli järele. (Kuradi tagumikku tuli satabil suudelda – "Meistris ja Margaritas" on sellest säilinud põlve suudlemine ja võidmine.)

Nii et kahel esimesel juhul – L'Erotique ja jalgrattareklaam – võiks justkui tegemist olla hoopis naiste vastuhakuga, emantsipatsiooni, eneseteostuse ja -tõestusega. Ometi see nii ei ole. Tegemist on ärilise üritusega ja neiu ei roninud kopeermasina peale mitte seksuaalsest aheldamatusest, vaid teatud summa eest, mis meeste ühiskond talle maksis.

Pornoärimehe äraostetud neiu tegu püütakse kirjeldada õilsates terminites: normaalsuse piiride avardamine, tolerants, naise vabadus... Räägitakse isegi seksist. Pubekaid paistab asi huvitava. Ka hulk ekshibitsionistlikke mehi on juba ilmutanud soovi avalikult vaherkorda astuda, ehk isegi filmi pääseda. Kahtlemata on siin taga soov samastuda pornonäitlejaga, ehkki ei tohi unustada, et see teeb lõputult igasugu trikke ja ähib minutite kaupa; siin saab mehike ainult kaks minutit ega pääse teiste seas suurde plaani.

Kuid ka seda aktsiooni võib käsitleda naiste väljakutsena. Ehkki on ette nähtud kondoom, on tegemist muistse viljakusriituse jälgendusega. Suur Ema ja sajad kärbsetaolised mehikesed oma maagilist partitsipatsiooni otsimas. "Ma elan nad raisad kõik üle," mõtleb neiu – ürituse pooldaja kujutluses.

Kuid ka siin on raske rääkida neiu vaprast vabatahtlikkusest, sest tegemist on ärilise üritusega. Arenematule neiuale on lihtsalt kärbes pähe pandud ja pornomees manipuleerib temaga kui eseme, kunstvagiinaga.

Võõrandumine on äärmuslik, kuid mis teha, elu on selline! Massiühiskond võimaldab äärmusi rohkem avalikustada ja müüa. Siiski jätab selle ürituse puhul julgus kindlasti maha nii mõnedki avaliku elu tegelased. Isegi varjatud lõbumajas ei julge ministrid ega pangajuhid eriti käia, ja tavaliselt õnnestub nende poliitilistel vastastel tõsta toimunut skandaal. Kui mõtleme, et Läti valitsus oleks hüpoteetilise pedofiilia-asja pärast kukkunud, siis on raske oodata, et poliitikud julgevad ennast järjekorda võtta. Sinna lähivad ikka – teadagi, kes.

Selle pika sissejuhatus järel tahan jõuda asja juurde. Tajun suurt ebavõrdsust. Mehi asjastatakse meil (väljaspool kitsamat pornotööstust) palju vähem, nad oleks nagu mingi privilegeeritud klass. Alasti või poolalasti mehi näeme soliidlehes vaid spordilehekülgedel, mis justkui õilistaks. Kuid peaks olema tasakaal. Ka mehed olgu kaasatud moodsasse ärisümboolikasse ja neid esimestatagu naistega võrdselt.

Miks ei võiks Marlboro-meis olla alasti? Vähemalt püksid rebadel? Ja huumorgi kulub ära. Naiste puhul seda ju kasutatakse.

Avan Gorseni raamatu XX sajandi seksuaalesteetika kohta ja näen kaht naljakat pilti, millest maksaks eeskuju võtta. Üks on Renate Bertelmanni objekt "Konverents", mis kujutab tosinat m...i istumas ümber ümarlaua. Teine, veidi kõhedusttekitav, on Frederike Petzoldi "Nii see ka ei lähe". Alasti kinninõõritud mees seisab triikimislaua ääres ja hoolitsev põllega kodukana püüab triikrauaga ta suguelundit sirgemaks lükata.

MATI UNT

Töötava ja õppiva nooruse poole

Toompea kabinetides liigub ülikoolihariduse tasuliseks muutmise küsimus. Selget ja lõplikku seisukohta veel pole, pole ka vastavat ühiskondlikku kokkulepet, millele toetuda.

Tasulise kõrghariduse poolt ja vastu on liikvel mitmeid argumente. Pooltargument on tüütuvõitu, ent igimõjus: raha. Pole ju oodata, et ühiskonna kõige häälekamad ja osavamad lobistid ülikoolidest nõustuksid oma üha kasvavaid vajadusi piirama. Pealegi on rahvas kümne iseseisvusaasta jooksul harjunud mõttega, et heade asjade eest tuleb maksta. Era-ülikoolid ongi juba otsa lahti teinud. Vastuargumentid on palju vähem löövad, aga just seetõttu hoopis põnevamad. Et noorte majanduselis olla raske, see ei üllata muidugi kedagi. Huvitavam on näiteks rõhuda põlvkondade solidaarsusele: praeguseks ülikooli lõpetanud põlvkond on ju hariduse saanud tasuta, enamusele on koguni stippi peale makstud, ühikakohtadest ja odavast lobist ülikoolisööklast rääkimata. Põlvkondade solidaarsus on moraalselt vankumatu argument, mida kasutatakse ka näiteks pensionikorralduse üle vaieldes, ometi tundub see tänapäeval kuidagi naiivne. Üks kuulus poliitik on öelnud, et rahvaste vahel pole sõprust, on ainult ühised huvid – või neid pole. Mis ta nüüd ilmalikul ajajärgul põlvkondade suheteski teisiti on, kui pole just tegemist lähisugulastega, kus isiklik kaalub üles ühiskondliku.

Et noored on isekad ja lugupidamatud, on vana asi. Aga ons tingimata teisiti auväärse ees inimestega, kes peaksid olema moraalse standardi ja elutarkuse hoidjad ühiskonnas? Meenub üks kurioosne juhtum Tartu linnavolikogust, kus tuntud pensionäride esindaja võitles laste mänguväljaku rajamise vastu – seda raha olevat vaja pensionäridele ja ainult pensionäridele. Ennekõike ollakse tänapäeval individid oma isiklike huvidega, aga eakaaslastel on omavahel siiski hõlpsam võistluses kollaboreeruda. Kuigi ühe põlvkonna sees valitseb ka kõige karmim konkurents, soovivad ühevanuseid inimesi ometigi tuhandet ühised huvid, vajadused ja kogemused, mis annavad koostööks kandva põhja.

Mulle näib, et kõige fanaatilisemat võitlust kõrghariduse tasustamise eest pole oodata nn. edukate põlvkonnalt, kes nautis nõukogude ülikooli hüvesid hiljemalt Laulva revolutsiooni päevil. Huvitava kombel võib seda kõige innukamalt hakata nõudma 1990ndate algul ülikooli jõudnud ja sageli veel õppiv sugupõlv, kes ise küll õppemaksu ei maksnud, kuid on tihtipeale olnud sunnitud õpingute kõrvalt töötama. Kui lisada, et selle

põlvkonna parempoolne osa (mis on enamuses) on palju liberaalsem kui nn. edukate põlvkonna juba etableerunud ja rahunevad parempoolsed oma radikaalsemaks enenägudes on näinud, tundub see igati usutav.

Inimestel on kombeks oma otsuseid ja kogemusi tagantjärele idealiseerida. Kes on käinud sõjaväes, ükskõik kas omas või võõras, tahtmistmööda või selle vastu, leiab tagantjärele sadu põhjusi, miks see talle hea oli. Autoomanik leiab kõikjalt üles sama margi kasutaja, et koos ühise vaiku eeliseid kiita. Põlvkond, kes ise pidanud higi ja vaevaga kooliraha teenima, hakkab oma kogemust kuidagi loomulikult ja oluliseks pidama ning omandab vana hea mina-juba-maast-madalast-seakarjas-mentaliteedi, mis nõuab sama saatust ka nooremale põlvkonnale. Las pingutavad, tatnina!

Esimesel pilgul tundub see põlvkonnasisesse solidaarsuse traditsiooni katkemisena – nood üheksakümnendikud ju sageli õpivad veel ja peavad ehk isegi viimase semestri maksu mõne suurkooli kassasse poetama. Siis aga meenub, et tänapäeval käivadki asjad kiiremini ja praeguseks buržiseisusse jõudnud (etableneerimine seegi!) ei ole kohustatud tundma mingit solidaarsust tänaste rebastega. Huvitav, kui kaugele nii võib minna. Teate ju seda vanarahva lugu, et peremehel oli mingi äpardus ja peksis siis sulast, sulane karjapoissi, karjapoiss koera...

Edukam osa noorest üliõpilaspõlvkonnast tuleb uutest tingimustes kahtlemata toime ja hakkab seda varsti loomulikult pidama. Aga mispooldest keskkoolinoored on paremad, tekib neil küsimus – tehku tööd ja maksu kah.

Teenimisvõimaluse annab leida ka põhikooliealistele ja miks mitte lasteaialastelegi kusagil maasikapõllul – kes muidugi tahab "korralikus" lasteaia haridusteele aluse rajada. Muidugi püüavad igasugused sotsiaalsed muretsejad üheskoos pankuritega punuda maimukeste ümber kõikjale ulatuvat ja kõike ette nägevat laenu ja kindlustuste võrku. Eesti rahva suhtumine sellistesse struktuuridesse pole siiski teab mis kõrgel järjel, enamikul ei küüni ka rahakott. Ja kui küünibki, ei vabasta see last kõikvõimalikust "arendavast tööst" mitmesugustes ringikeses ja koolikeses, vaid vastupidi – kohustab seda enam. Et näe, naabri-Jass teenib ise raha, aga sina ei saa tühipaljast klaverit-ütüüdigi selgeks, noomitakse selliseid lapsi.

PRIIT-KALEV PARTS

Poliitikud ja sünoptikud

Poliitikud on nagu sünoptikud: kogu aeg esinevad, aga ei vastuta.

Niru suvi viib mõtted ilmaennustamisele. Kui ikka lubatud kuiva ja päikese asemel on ilm niiske, nii et mardikad ronivad majja, siis mõtleme, miks "nad" viltu panevad? Ma ei usu, et sadistid oleksid ilmajaama vallutanud ja meelega vale teavet jagaksid. Ilm on universaalne, tähtis ühtviisi eestlastele ja venelastele, rikastele ja vaestele, homodele ja naturaalsele. Sünoptikud seletavad meelsasti seda, mis on juba toimunud. Siit tuli see tsüklon, sealt tuli too... Mis ma selle teadmisega enam peale hakkan? Saan aru, et kui need tsüklonid äkitselt formeeruvad ja tulema hakkavad, siis ei saa sünoptik taevasse lennata ja kätt ette panna. Aga miks nad ei vabanda, et viltu läks? Küllap seepärast, et vabandada tuleks päris tihti. Kuigi tehnika täiustub, satelliidilt võetakse fotosid jne., aga maa ilmastik on ilmselt muutlikum kui varem, *el niño* ja kõik muu. Muidugi on igal elukutsel omad tavad, mõnel puhul ei ole kombeks eksimusi korrigeerida. Aga ilmaennustamise puhul muudab asja natuke sürrealistlikuks see, et sünoptika on väga avalik tegevus, ilmajaama esindaja on TV-ajastul iga õhtu meie ees. Kui prognoosid esitatakse anonüümse tekstina, siis tõenäoselt küsimust "isiklikust vastutusest" ei kerki.

Muidugi pole see eesti probleem. Ei CNNi, BBC ega teiste kanalite *weather-girlid* alusta oma ülesastumist vabandusega *à la* "Andke andeks, kes te eile mu põuaennustust uskudes vihmavarju kaasa ei võtnud, kerge kleidiga lumesajju sattusite ning nüüd

kopsupõletikuga haiglas lebate". Soome TVs siiski vahel keegi naljaga pooleks vabandab. Üldiselt käib ilmaennustus kui väike tempokas *show*, hei hopsti!

Sama vähe vabandavad ja vastutavad ka poliitikud. Kui tihti me näeme mureliku näoga poliitikut, kes raputab tuhka pähe, et "panime eelmise kord kõvasti mööda, oleme süüdi, edaspidi püüame paremini"? Ei, poliitik räägib kogu aeg positiivselt, muudkui esitab uusi projekte ja loosungeid. Ainult siis, kui meenutada tema üle-eelmise sõnavõtte, näeme, kuidas suund on tasapisi muutunud. Ja mille eest ta vastutab? Vähemalt Eestis? Mõne aja eest, kui kõne all oli ministrite palkade tõstmine, toodi ettekäändeks nende suur vastutus. Võrdluseks esitati riigikogu liikmed. Võrrelnud siis juba Pätsi monumentiga! Ma ei eita, et ministritel on palju tegemist. Umbes pooltel neist kestab tööpäev hommikust hilisõhtuni. Aga vastutus? Kui ikka mõelda, mida see sõna tähendab. Vastutus naha ja karvadega? Kas on meil ükski minister sellepärast lahti lastud, et on teinud mingi valekäigu? Või et lihtsalt ei saanud hakkama? Või kas on keegi ise sellepärast tagasi astunud? Ei, kõik on istunud kenasti oma õrrel nii kaua kui võimalik. Ministreid on vahetatud peaaesjalikult parteinimekirjade alusel rotatsiooni korras. Kes meil riigiteenistuses üldse vastutavad? Väga vähesed. Esmaajoonest vastutavad kõik iseenda ees. Ses mõttes on vastutus erasektoris midagi hoopis muud. Seal juba nalja ei mõisteta. Huvitav, mis saaks, kui ilmajaamad erastada?

MIHKEL MUTT

Kultuurist ja kapitalist

Küllap on Eestis üsna palju kunstiniimesi, kes ei suuda elu ilma Kultuurkapitalita enam õieti ette kujutada. Nüüdseks on kulka, nagu teda hellitavalt nimetatakse, saanud tõeliseks toitvaks emaks, kes suunab suurel määral ka kirjandusprotsesse, hoides elus ühtesid ja säras teisi, valides, mida välja anda või aupaistesse tõsta. Millised on kultuuri ja kapitali kokkupuuted naaberriikides?

Läti Kultuurkapitali Fond on pärast pikki lahinguid ajakirjanduses loodud Eesti Kultuurkapitali eeskujul ning on praeguseks tegutsenud kaks aastat. Juunikuus vahetus esimene nõukogu. Kokkuvõttes on LKFi tegevus kultuuriprotsesside tasakaalustajana olnud edukas, võrreldes Eestiga on aga mitmeid erinevaid probleeme.

1999. aasta novembris võttis Läti Seim vastu uue seaduse, mille tulemusena kõik loterii- ja hasartmängude maksud laekuvad nüüdsest riigi põhivarale, kust siis osa suunatakse vastavalt valitsuse otsusele Kultuurkapitalile. Eelmises variandis sai Kultuurkapital kõigest loterii ja hasartmängude maksudest automaatselt 75%, mis 1999. aastaks tegi siis 2,75 miljonit latti. Selleks aastaks sai Kultuurkapital riigilt kokku 2,4 miljonit, sealhulgas loterii- ja hasartmängumaksudest 204 000 latti. Alkoholi- ja tubakaaktsiisimaksust saadavad 3% ei garanteeri stabiilset finantsolukorda; kõik sõltub poliitilistest otsustest. Kultuuriministerium suunab pea kõik abipalved Kultuurkapitalile. Et finantsdefitsiit teaduses ja hariduses on veelgi suurem, laekub Kultuurkapitalile avaldusi neistki valdkondadest. Projektid, mis kuidagipidi kunstiga seotud, on siiani raha ka saanud, aga üldiselt on olukord kriitiline. Teise – või kolmanda – fondi olemasolu oleks hädavajalik, kuna Sorosi Fond rahastab peaaesjalikult spetsiifilisi – ja nagu Eestiski, üha vähem ja vähem kultuuriprojekte. Nii ei ole Kultuurkapitalil võimalik finantseerida regionaalprojekte nagu Eestis, samuti ei osale ta suurte riiklike projektide nagu Euroopa kultuuriruumi Riias, EXPO 2000, Kremerata Baltica, laulu- ja tantsupidu, folkloorifestival Baltica 2000 jne. rahastamises.

Oluliselt erinev on ka stipendiumide süsteem. Neid antakse ainult kirjanduse sihtkapitali poolt aastas ühele inimesele, 100 latti kuus, alla 3000 krooni. Sama suur on ka elutöötetus. Et Kultuurkapitali stipendiumid aga pole maksuvabad, kahaneb see summa 75 latile. Põhiliselt finantseeritakse raamatute väljaandmist. Eestiga võrreldes on väga vähe ka preemiaid.

Kultuurkapitali nõukogu esimeheks on kultuuriminister, kes määrab või kinnitab nõukogu liikmed. Nende hulka kuuluvad direktor, jurist, ökonomist, väärtpaberi- ja kinnisvaraspetsialist ja kuus kuraatorit: kirjanduse, teatri, filmi, visuaalsete kunstide, rahvakultuuri ja spordi vallast. Juhatuse moodustavad neli töötajat: pearaamatupidaja, pressisekretär, sekretär ja autojuht.

Leedus alustas eelmisel aastal tegevust **Kultuuri ja Spordi Toetamise Fond**. Eelarveks oli ette nähtud 3 miljonit USA dollarit, mis oleks pidanud jagunema võrdselt kultuuri ja spordi vahel, seoses jätkuva finantskriisiga aga kärbiti seda märkimisväärselt, nii et kultuuriprojektide jaoks jäi järele pool miljonit. Eelmisel aastal said riigistipendiumi kaheks aastaks (250 USA dollarit kuus) viisteist kirjanikku ja üheks aastaks (150 USA dollarit) kümme noorkirjanikku. Kuna raamatuhinnad on Leedus oluliselt madalamad raamatu omahinnast, antakse originaalluulet ja -proosat välja peaaesjalikult toetuste toel. Et tõlkekirjandust toetatakse vähem, on ilukirjanduse tõlkijad sattunud raskemasse olukorda kui nende kolleegid Eestis või Lätis, kuna kirjastajadki on Leedus suuremas kitsikuses. Seevastu äratab aukartust Leedus väljaantava filosoofilise ja teaduskirjanduse hulk, toetatud peamiselt Sorosi Fondi poolt, nagu "Avatud Eesti raamatu" sarigi. Lätis on Sorosi Fond kirjastamisest tagasi tõmbunud.

Kõige väiksem tundub kirjanduspreemiate osakaal olevat Lätis, kõige suurem Eestis. Nii Eestis kui Leedus on olemas auhind parimale debüütraamatule, vastavalt siis Betti Alveri ja Zigmase Gele oma. Lätis ja Leedus on aga kauaaegne luulefestivalide traditsioon, millele Eestis pole midagi vastu panna – kui ehk raamatuaasta. Igal aastal aga antakse nii Lätis kui Leedus välja aasta jooksul ilmunud kirjanduse esinduslik kogumik, mis Eestiski väga tänuväärne oleks, iseäranis tõlkijate tarvis.

Kunagi alustatud **Balti Assamblee kirjanduspreemia** on praeguseks oma sisulise tähenduse – tagada väärtkirjanduse vastastikune tõlkimine – peaaegu kaotanud. Kui

esimese preemia saanud Tõnu Õnnepalu "Piiririik" tõlgiti kohe leedu ja läti keelde, siis on näiteks Kapliński luule väljaandmine veninud siiani. Lätis on küll kirjastuse nõusolek tema valikkogu avaldamiseks olemas, suuresti tänu Eesti Kultuurkapitali toetusele. Uldis Berzinši luulekogu ilmus Eestis üle-eelmisel aastal, Sigita Geda ja Judite Vaičiunaite on aga siiani tutvustamata.

Olukord Eestis, võrreldes naaberriikidega

Tänu Kultuurkapitalile on oluliselt paranenud noore kirjanduse olukord. Seitse aastat tagasi algatatud Õlekõrre stipendium ei ole tänases kultuuripildis enam hädavajalik, tõeliselt kriitilises olukorras on praegu aga **tõlkeluule**.

Viimastel aastatel ilmunud raamatud võib sõrmedel üles lugeda. Kuigi eesti lugeja on suhteliselt haritud ja ligipääs maailma luulevaramule on lihtsam kui kunagi varem, puudub ikkagi see elavdav mõju, mis saatis mõned aastakümned tagasi kasvõi XX sajandi luule või Loomingu Raamatukogu sarjas ilmunud valikuid maailma luuleklassikast. Teeb kurvaks, et eesti keeles puudub nii palju autoreid, kelle hea tundmine peaks olema igasuguse adekvaatse luuletaju eelduseks. Kas poleks mõeldav algatada "Avatud Eesti raamatu" sarja eeskujul **maailma tõlkeluule sarja**, jagades riski erinevate kirjastuste vahel ja eraldada enam-vähem stabiilsed toetussummad sarja väljaandmiseks?

On riike, kes kannavad pidevalt hoolt oma kirjanduse tutvustamise eest teistes maades, kes on algatanud rea stipendiume tõlkijatele ning kirjastajatele. On ka teisi riike, kellel on tuhat muud pakilisemat probleemi, kuigi nende luuletajad ei pruugi olla halvemad. Mõistagi on ka eesti keelde jõudnud näiteid ennekõike esimeste, näiteks Põhja-maade kirjandusest. Aafrika, Aasia, Ladina-Ameerika on aga alad, kust heal juhul mõnd maailmakuulsat nime mainida osatakse.

Kui tahame, et eesti luule ei hääbuks iseenda lõpmatuks peegeldustesse, kui igatseme värsket viljastavat mõju, siis on meie endi asjaks hoolt kanda ka **tõlkijate koolituse** eest. Läti Kirjanike Liit on sellega aastaid tegelnud imeksandava süstemaatilise süsteemiga. Praeguseks ei ole praktiliselt ühtki keelt ega kultuuri, mida tuleks läti keelde vahendada läbi reaaluste. Nagu ka maailma kultuuri ajaloo seisukohalt olulist teost, mis läti keeles puuduks. Suuresti aitab praegu maailmas toimuvaga kursis olla ja samas läti kirjandust tutvustada, ka Lätis kaks korda aastas ilmuv mahukas ingliskeelne ajaleht, algatatud Läti PENi poolt.

Eestis aitaks olukorda leevendada ehk **Kultuurkapitali õppetipendiumid** toetamaks noorte inimeste keele ja kultuuri alaseid õpinguid välismaal, prioriteediks maad, mille kirjanduse tõlkijad puuduvad, ja tingimuseks vastava ülikooli nõusolek. Näiteks Sloveenia Kirjanike Liit pakkus ise kunagi võimalust saata üks noor inimene Ljubljana ülikooli sloveeni keelt õppima. Tol ajal huvi puudus, praegu on aga mitmed eesti üliõpilased huvi välisõpingute vastu ilmutanud ja Kultuurkapital neid ka toetanud.

Eesti kirjandus välismaal

Teine keskne küsimus on **eesti kirjanduse ja kultuuri vahendamise väljapoole**. Traducta stipendium on igati tänuväärne algatus, paraku aga tundub tema funktsioon praegu mõneti ähmane. Toetada eesti kirjanduse väljaandmist välismaal kirjastustes on kindlasti vajalik, aga mitte päris kooskõlas stipendiumi kõlava nimetusega, mis peaks ennekõike looma töötingimused ja -võimalused usaldusväärsetele tõlkijatele, mitte katma raamatu ilmumisel tõlkijahonorare. Siin on Traducta ja kirjanduse sihtkapitali roll täpsemalt määratlemata ja osaliselt kattuv, loodetavasti selgivad need lähitulevikus. Üks võimalusi olukorda parandada oleks näiteks luua Henno Rajandi stipendiumiga paralleelne **Via Estica tõlkestipendium**, teine Sloveenia eeskujul võimaldada **tasuta eesti keele õpinguid** näiteks Tartu ülikoolis. Vastuvõtul tuleks arvestada mõistagi tõlkijavõimeid. Informatsiooni õppimisvõimaluste kohta saab levitada UNESCO poolt välja antavas üleilmases kogumikus Study Abroad, mis on koolilõpetajate seas ülipopulaarne. Eesti keele ja kultuurikümb-luse suveülikool tundub igati tänuväärse ja tulemusriikka ettevõtmisena.

Üks põhjusi, miks läti kirjandust maailma keeltesse tunduvat rohkem on tõlgitud kui eesti oma, on välislaste suurem arvukus ja ka aktiivsus. Näiteks Ameerikas, Kanadas, Rootsis elab praegu õige rohkesti läti soost, väga erineva stiiliga kirjanikke, nii vanu kui noori, kes on vahendanud inglise või rootsi keelde suurema osa läti kirjanduse

tähtteostest ning tutvustavad jätkuvalt ka noort kirjandust. Ilmar Laabani, Ivar Ivaski või Paul Saagpaku sarnaseid mehi pole kunagi liiga palju, võib-olla tasuks mõelda praeguste noorte välismaal elavate eestlaste motivatsiooni tõstmisele eesti keele ja kultuuri tutvustamisel. Ehk aitab sellele omajagu kaasa augustis Eesti Instituudi korraldatav sellesisuline konverents.

Stipendiumid

Mõnevõrra vaieldavad, vähemasti palju paksu verd tekitanud on praegu ka **Eesti Kultuurkapitali kirjanikustipendiumid**, mis oma erineva suuruse tõttu mõjuvad natuke nagu tärnid või pagunid. Millist stipendiumi taotlema, sõltub suuresti taotleja enesehinnangust, ja mõnegi puhul, kes küsiti asemel pidi rahulduma väiksema summaga, sai see ränga hoobi. "Ela ja sära" stipendium paiskas süsteemi aga lausa lootusetult segi. Siingi tuleks läbi mõelda, kuidas suhestub see stipendium teistega. Leedus või Lätis, nagu juba öeldud, on võimalused selles suhtes palju napimad – kirjanikke austatakse ehk rohkem kui meil, toetatakse aga tunduvalt vähem.

Kirjanik, lugeja, tõlkija

Kui vaadelda paralleelselt kirjandusprotsesse Eestis, Lätis ja Leedus, jääb mulje, et olla kirjanik Eestis on märksa kergem kui kahes viimases. Kõrge loomemaja, arvukad stipendiumid ja preemiad mõjuvad igati stimuleerivalt, Kultuurkapital tagab teatava stabiilsuse ka vabakutseliste kirjanike jaoks. Dubulti loomemaja Lätis on praeguseks erastatud ning seal viibimise hinnad on mõnevõrra tõusnud. Sellele vaatamata pakub Läti Kirjanike Liit eestlastele ja leedulastele lahkesti võimalust seal loovalt puhata. Võib-olla peaks Eesti Kultuurkapital Dubultis viibimiseks looma Visby või Rhodosega samaväärse regulaarse Kirjanike Liidu stipendiumi?

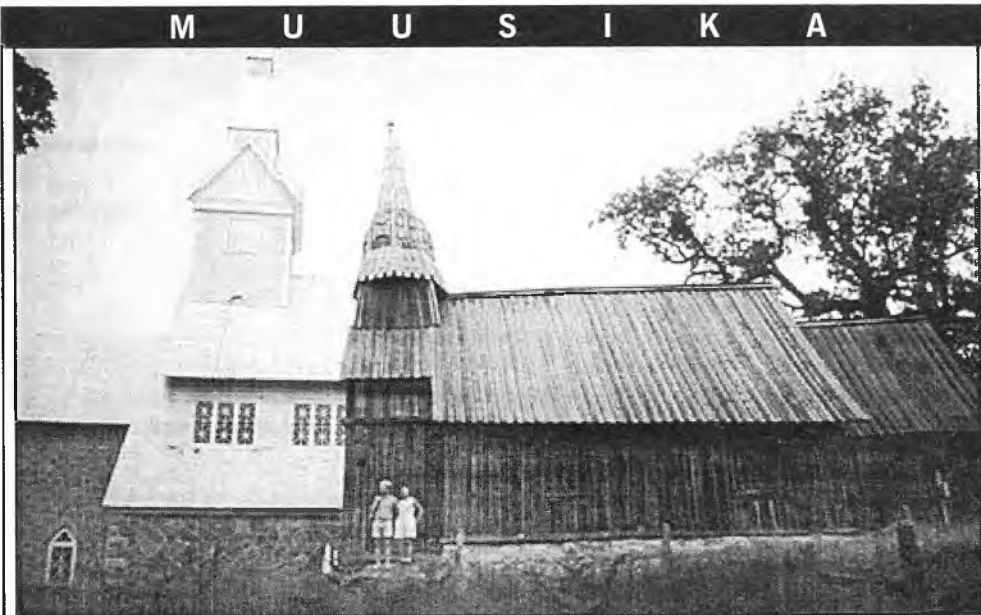
Olla lugeja või tõlkija tundub aga Lätis kergem kui näiteks Eestis. Peale juba mainitud esindusliku kogumiku teabega kõigest, mis ühe aasta jooksul läti keeles on ilmunud, midagi omaaegsete Kirjandusmaastike laadis, ilmub iga kuu Läti Kirjastajate Liidu väljaandel mahukas atraktiivne värvi- ja kirjandusajakiri Jaunas Gramatas, mis tutvustab uusi raamatuid märksa süvenenumalt, kui lehesabad seda võimaldavad, pakub lisaks intervjuusid ja probleemartikleid. Selline väljaanne aitab olla kursis ilmuvate raamatutega ning on igale läti kirjanduse tõlkijale hindamatu infoallikas. Mõistagi on kirjastajad ise huvitatud sellise ajakirja väljaandmisest. Raamatuteataja Eestis jäi kuidagi soiku ega saavutanud kuigi laialdast vastukaja. Estonian Literary Magazine on küll suurepärase üllitise, kuid paraku on probleeme levitamiseks. Et näiteks Books from Finlandi tüüpi väljaandega võrreldes mahtu napib, jääb tutvustatav paratamatult fragmentaarseks ja mõnevõrra juhuslikuks.

Eestis on viimasel ajal tähelepanuväärselt kasvanud antoloogiate osakaal. Ometi ei asenda need valdavalt minevikuvaatelised kogumikud pidevalt laekuvat teavet, seda enam, et suur hulk kirjandust Eestis ilmub väga väikestes tiraažides ja jääb suurema tähelepanu alt välja. Aastalõpuülevaldusteidki koostades on teinekord raske kõiki luulevihikuid üles leida.

Kultuur on kapital ja Kultuurkapitali tänaste valikute viljad selguvad alles palju hiljem. Raamatuturg on praegu elavam kui ehk kunagi varem, eesti autorid ilmutavad üksteise võidu uusi teoseid. Nii palju on, mille üle rõõmu ja rahulolu tunda, et puuduv kipub kergesti kahe silma vahele jääma. Eesti Kirjanike Liit on head tööd teinud, toimides väikese tegevkoosseisule vaatamata praegugi ehk tegusamalt kui Läti või Leedu kirjanike liit, samas aga on palju, mida tuleks veel läbi mõelda. Mitmel põhjusel pole Eesti Kirjanduse Teabekeskus näiteks praegu suuteline täitma sama rolli, mis vastav keskus Soomes. Koostöö Kultuuriministeriumi välis- ja Välisministeriumi kultuuriosakonna, Eesti Instituudi, Eesti Kirjanduse Teabekeskuse, UNESCO Eesti Rahvusliku Komisjoni ja Kultuurkapitali vahelgi on kaunikesti juhuslik.

Ei ole mõeldav, et kasvõi eesti kirjanduse tänase ja homse päeva eest saaks hoolt kanda üksainus asutus või komisjon, oluline oleks aga teadvustada praegune olukord, leppida kokku prioriteetidest ja kooskõlastada tegevussuunad. Seda aga on mõnevõrra kergem teha aeg-ajalt võrdluspeegli pilku heites.

DORIS KAREVA

Bach kahe kiriku saarel

Suvi on muusikutele tore aeg, sest kontserdi- paikade geograafia laieneb ja klassikaline muusi- ka jõuab ka kaugetesse maakohadesse, isegi väikesaartele.

Eile ja täna musitseerivad Ruhnu kahes kõrvuti kirikus jumalateenistustel viuldaja Urmas Vulp, tšellist Aare Tammesalu ja organist Tõnu Rein,

juhtluse peab Ruhnu koguduse õpetaja Harri Rein. Bachi muusika mängimiseks on Ruhnu XVII sajandi barokne puukirik tõeliselt unikaalne koht. Eile kõlasid seal "Giacconna sooloviulile" ja "Süit soolotšellole nr. 2 d - moll". Täna mängitakse aga Ruhnu kivi kirikus ja siis kõlab eesti heliloojate E. Arro, A. Kapi, E. Mägi ja E. Tubina looming.

Veljo Tormise laulupäev Kuusalus

Tänavuste lauritsapäeva pidustuste homme kihel- konnapäev Kuusalus (eile lauritsa-, täna laste- päev) pühendatakse Veljo Tormisele tema juubeli puhul.

Veljo Tormise Kultuuriseltsi (Ott Kask, Taavi Esko, Tiit Aasa) korraldusel toimub Kuusalus Tormise minilaulupidu koos muude üritustega. Kihelkon- napäeva esinemisi alustavad juba kl. 10.30 Loksas linna ja valla taidlusrühmad, järgnevad "Kihelkonna rammumehe 2000" ja "Külade võistlus", kl. 13 vabal laval Leigarid, Kuusealused jt., kl. 15 algab Rootsi kuninga mändide juurest pidulik rongkäik, kl. 15. 30 minitantsupidu. Samal ajal laulab Eesti Rahvusmeeskoor Veljo Tormise sünnipaigas Aru küla Kõrveaia talus. Tormise juubelikontsert algab Kuusalu rahvamaja pargis kl. 17. Esinevad RAM Ants Sootsi ja Fil- harmoonia Kammerkoor Tõnu Kaljuste juhatusel, Eesti Koolinoorte Segakoor (Taavi Esko, Kadri Lep- poja), Eesti Naislauluseltsi naiskoor (Viktoria Jagomägi), Kuusalu puhkpilliorkester ja Rakvere linnaorkester, Leigarid, Kärt, Jaak, Ants ja Mart Johanson, ühendsegakoorid (T. Esko, T. Kaljuste, Ants Üleoja), ühendnaiskoorid (V. Jagomägi, Maiu Linnamägi, Andres Heinapuu) ning ühend- koorid (A. Soots). Kell 21 järgneb eesti-liivi etnorockansambli Tulli Lum kontsert Julgi Stalte käe all ning kl. 22 - 01 ühine simman (eribus- sid Tallinna kl. 23 ja 01).

PRIIT KUUSK

Rondellus Saksa- ja Prantsusmaal

Ansambel Rondellus Robert ja Maria Staagi juha- tusel esines kahel prestiižikal rahvusvahelisel keskaja muusika festivalil Lääne-Euroopas.

Freyburgi (Unstrut) Neuenburgi lossis Saksamaal osaleti X keskaja muusika päevadel "Montal- bane"(ka oma kontserdiga 26.VI). 17 - 24. VII toimunud Prantsusmaa ainsal keskaja muusika festivalil Lõuna-Prantsusmaal Thoronet' XII sajan- dist pärit kloostrikirikus esines Rondellus maailma selle ala tippude hulgas oma kontserdiga 18. VII. Eelmisel päeval oli Provence'i pealinna Aix-en- Provence'i raekoja siseõuel aset leidnud festivali tutvustamine otseülekandega klassikaraadios "France Musiques", kus ainsana mõne numbriga esines meie Rondellus. Thoronet' festivali kunst- liseks juhiks on Ensemble Gilles Binchois' (mit- mel korral käinud Tallinnas) juht Dominique Vel- lard, kes esines oma ansambliga ka nüüdsel fes- tivalil ning on olnud Maria Staagi õpetaja Baselis.

P. K.

IRCAMI suvekursus Helsingis

27. VII - 6. VIII toimusid Helsingis IRCAMI suvekursused interpreetidele ja heliloojatele. Eestist pääsesid kursustele stipendiaatidena Monika Mattiesen (flööt) ja Märt-Matis Lill (helilooming).

Tegemist oli üsna erandliku sündmusega, sest Pariisis tegutsev muusika ja akustika uurimise ja koordineerimise instituut korraldab harva kursusi väljaspool kodulinna. Helsingis keskenduti peamiselt elektroonilisi ja akustilisi vahendeid ühendavatele teostele. Interpreete juhendasid Camilla Hoitenga (flööt), Anssi Karttunen (tšello) ja Daniel Ciampolini (löökrüstid). IRCAMI juures töötanud või töötavatest heliloojatest olid kohale

tulnud Michael Jarrell, Ivan Fedele ja Martin Ma- talon, kes pidasid loenguid ja andsid individuaal- tunde. Kursuste lõppkontserdile valiti esinema ka Monika Mattiesen, kes esitas Kaija Saariaho "Noa Noa" sooloflöödile ja elektroonikale.

Voices of Europe tuleb Pärdi teosega

Kultuuripealinna noortekoor Voices of Europe avab sügise kultuurihooaja võimsalt: 1. IX toimub Kaarli kirikus üks üheksast kontserdist, kus 90 lauljaga Euroopa eliitkoor esitab Arvo Pärdi uudisteose ning kultuuripealinna loomingu- paremiku.

"Voices of Europe on kooritüüpi Euroopa kultuuri- pealinna noorte unistuse täitumine. On suur au, et Arvo Pärt on kirjutanud spetsiaalselt Voices of Europe jaoks nii erilise teose, mida tänu neile unikaalsetele kontsertidele saame maailmani viia," ütleb tervitustekstis ürituse patroon Vigdís Finnbogadóttir, Islandi president aastatel 1980 - 1996. Unikaalse kontserdi toimumist taotles üle 40 Euroopa linna, ent sai 28. augustist 12. sep- tembrini vaid üheksa: Reykjavik, Brüssel, Helsingi, Tallinn, Krakow, Avignon, Bologna, Santiago de Compostela ja Bergen. Tallinn pääses Euroopa kultuuripealinna sekka paljuski tänu Pärdi päritolule, mida helilooja ka ise uhkusega mainib.

"which was the son of..." teksti Jeesuse esivanematest valis Pärt Luuka evangeeliumist (3, 23 - 38), soovitudes meil kõigil mõtiskleda, kes me oleme, tajuda oma ajalugu ja juuri. Teos on pühendatud Voices of Europe'i peadirigendile Thorgerdur Ingólfssdóttirile. Eliitkoor on ainulaadne nii oma koosseisu kui ka eesmärgi poolest. Igast kultuuripealinnaast on tiheda konkursiga valitud kümme 16 - 23aastast lauljat. Dirigentideks on iga maa parimad ja väljapaistvaimad tegijad. Kontserdikava esindab osalevate riikide helge- maid muusikalisi momente.

INGRID PEEK

Puhkpillipäevad Võrus

15. VIII avatakse Võrus V noorte puhkpillimängi- jate suvekool ja Võru vaskpillipäevad.

Suvekooli oodatakse 80 muusikaõppurit, keda õpetavad Heiki Kalaus, Aavo Ots, Kaido Otsing, Madis Sander jt. Esmakordselt on Võrus ka välislektor, Århusi muusikaakadeemia trom- booniprofessor Nils-Ole Bo Johansen Taanist. Suvekursustest osavõtjad ja külalisorkestrid esinevad 15. - 20. VIII mitmel pool, sealhulgas Võru kultuurimajas, kirikus ja linnaväljakutel. Fes- tivali peakülaliseks on Eesti Kaitseväge orkester Peeter Saani juhatusel. 19. VIII tähistatakse suure galakontserdiga Võru linna 216. sünnipäeva.

Kontserdisari "Eesti mõisad 2000"

12. VIII algab kontserdiagentuuri Concerto Grosso ja barokkansambli Corelli Consort suvine kontserdisari "Eesti mõisad 2000". Tallinna vanalinn ja meie uhked mõisaansamblid on väärt- susi, millega Eesti on äratanud tähelepanu nii UNESCO kui kogu maailma silmis. Korraldajate soov on elustada need ajaloolised ehitised kaunite kunstide vahendusel.

Sel aastal on kontserdipaigaks valitud neli nii ehi- tuslikult, asukohalt kui omandivormilt erinevat mõisat kahel järjestikusel nädalavahetusel. 12. VIII Palmse, 13. VIII Saue, 19. VIII Hiiumaa

Suuremõisa lossis ja 20. VIII Roosna-Alliku mõisas algusega kell 19 ootab publikut barokkmuusika fantastiline miljö, Eestimaa kau- nis loodus ja palju huvitavat ajaloost ja arhitek- tuurist. Corelli Consort mängib originaalpillidel ja ajastulähedases laadis Bachi, Händeli ja Corelli sonaate ja triosonaate. Solistide sopran Kaia Urbi ja bariton Uku Jolleri esituses saab kuulda Tele- manni, Händeli ja Perti soolokantaate. Lisaks pakutakse Jüri Kuuskemaa huvitavaid ja humoor- rikaid selgitusi iga mõisa ajaloost, arhitektuuri- väärtusest ja seal elanud suguvõsast. Igal aastal toetab kontserdisari üht välja valitud esinema- paika, sel aastal Roosna-Alliku mõisakooli saali- toolide fondi.

Klahvpillilaager Suislepas

29. VII - 1. VIII toimus Suislepa mõisas I varajase klahvpillimuusika laager, korraldajateks Eesti Klavessiiniseptade Tsunft ja Miikaeli Ühendus.

Maaillise Öhne jõe kaldal said külalislakkes mõisakoolis õpetust kolmkümmend 8 - 50aastast huvilist, sh. muusikakoolide õpilasi, õpetajaid, üliõpilasi ja lihtsalt asjahuvilisi. Õpetasid oma aia spetsialistid Imbi Tarum, Kristiina Are (klavessiin) ja Marju Riisikamp (orel, klavikord). Kasutada oli 8 klahvpilli: 3 klavessiini, 2 spinetti ja 3 klavikordi. Iga päev olid individuaaltunnid ja õhtuti loen- gud. Oreilit käidi mängimas Tarvasto kirikus. Vabal ajal sai sportida, palli mängida ja tutvuda siidi- maaliga Kristi Kärmase juhendamisel. Laagri lõpetas kontsert, kus kohalik rahvas võis harul- dasi pille kuulda ja näha. Ootamatult suure huvi tõttu otsustati klahvpillilaagrit jätkata igal suvel ja korraldada ka talviseid õppepäevi.

IMBI TARUM

T E A T E R

Lavastajate liidu suveülikool

27. - 30. juulini Järvekülas toimunud Eesti Lavastajate Liidu suveülikoolis osales 14 inimest.

Kokkutatulnud kuulasid ära ettekanded: Jaan Einasto, "Universumist"; Richard Villems, "Geeni- tehnoloogias"; Väike-Maarja koguduse õpetaja Tauno Tedre, "Kaasaegsest teoloogiast"; Marek Tamm, "Semiosfäärist"; Toomas-Hendrik Ilves, "Tsilviisatsioonide kokkupõrkest"; Peeter Lõhmus, "Eesti majandus- ja finantssüsteemide arengust". Ettekannete järel toimus elav arutelu.

Vanemuine Tallinnas

Augustikuu kolmandal nädalal toob Vanemuise teater Tallinna publiku ette esindusliku valiku mõõduanud hooaja uuslavastustest. Etendused algavad Draamateatri suures saalis kell 19.

Avalöögi annab 15. augustil lirimaalt pärit "noore vihase mehe" Martin McDonaghi läbimurdetükk "Mägede iluduskuninganna" ("The Beauty Queen of Leenane"), mille lavastaja on Vanemuise draa- majuhnt Ain Mäeots. Pärast aastatepikkust kooselu iiri kolkakülas on invaliidist ema Magi ja tema nel- jakümneandates tütre Maureen suhetesse kuhjunud mõistmatust, kibestumist ja lausa sadismi. Ema ja tütre duellis kistakse lahti valu- saimacki närvilöömed ning lõpplahendus on vägi- valdne, kummastav ja samas väga inimlik. Osades on Vanemuise grand old lady Herta Elviste (Mag), Liina Tennoaar (Maureen), Indrek Taalmaa (Pato) ja Margus Jaanovits (Ray).

16. augustil tuleb esitusele Vanemuise eelmise hooaja viimane uuslavastus, noore intrigeeriva Londoni dramaturgi Patrick Marberi suhtedraama "Ohtlik lähedus" ("Closer"), mille on lavale pan- nud Tiit Palu ja kujundanud Silver Vahtra. Osades on Piret Laurimaa (Pärnu Endlast), Karin Tam- maru, Hannes Kaljujärvi ja Indrek Taalmaa. Lon- donis aastatel 1993 - 97 toimuv lugu keskendub neljale üksteisele võõrale inimesesele, keda viib kokku armastus, lahu ja iha.

Külalisenädalat jätkab Witold Gombrowiczi "Laula- tus" - Mati Undi lavaversioon Hendrik Lindepuu tõlke alusel. Lava- ja muusikakujundajaks on tra- ditsiooniliselt lavastaja Mati Unt ise ning kostüümid on loonud Jaanus Vahtra. "Laulatus", mida üksmeelselt loetakse mõõduanud sajandi kõige tähtsamate ja ühtlasi kõige vastuolulisemate näidendite hulka, on korraga tragöödia, jant, unenägu, melodraama, rituaal... ja veel midagi. See "midagi" teeb rahutuks. Mitte ilmaasjata ei arvanud Sartre, et tegemist on lihtsalt ennastlam- mutava põrgumasinaga"(Mati Undi tekst kavale- helt). Osades on Riho Kütsar (Henryk), Raivo Adlas (Ignacy), Külliki Saldre (Katarzyna), Margus Jaanovits (Wladzio), Hannes Kaljujärvi (Joodik), Andres Dvinjaninov (Joomakaaslane), Karin Tam- maru (Mania) ja Emajõe Suveteatri stuudio.

Külalisetenduste lõpuspuudina pakub Vanemuine nüüdseks juba Eesti teatritesse laiali lennanud XIX lennu bakalaureusetöö - Hugo Raudsepa "Mikumärdit". Eesti komöödiaklassika tärntheose on lavale pannud lavakunstikooli juhataja ning

kursuse juhendaja Ingo Normet, lavakujundus on Esti Kittuselt. Pujäänist taluperemeest Jaak Jooramit mängib Margus Prangel, teistes osades Eva Püssa, Tambet Tuisk, Tarmo Prangel, Kersti Heinloo, Andres Mähar, Ingrid Vaher, Katrin Pärn, Janek Joost, Piret Simson, Ranet Rees, Maarja- Jakobson.

JAANIKA JUHANSON

Upkin taas edukas

19. - 30. VII toimus Bulgaarias UNESCO egiidi all XIX rahvusvaheline balletikonkurs "Varna 2000". Võisteldi kahes vanuseklassis: seeniorid ja juuniorid, viimases võitis teise koha Estonia solist Sergei Upkin.

Sergei Upkin võitis tänavu aprillis ka Permisi UNESCO egiidi all toimunud rahvusvahelisel bal- letiartistide konkursil "Arabesk 2000" kuldmedali ja Mihhail Barošnikovi nimelise eipreemia.

VESTA UUETOJA

V A R I A

Sõnavabadus suvepealinnas

Neljapäevast laupäevani Pärnus toimuva II rahvusvahelise tsensuurikonverentsi raames on võimalik kasutada vaba mikrofone.

Konverentsi toimumise ajal on iga päev kella 13 - 16 Pärnu Rüütli platsil võimalik tsensuurivabalt avaldada oma mõtteid. Konverents algab Pärnu uue kunsti muuseumi suures saalis iga päev kell 10, töökeelteks on vene ja inglise keel.

Päev Käina kiriku juures

Iga augustikuu teisel nädalavahetusel, tänavu siis 13. VIII, kutsuvad EELK Käina kogudus ja Käina vallavalitsus inimesi Käina kiriku varemete juurde, kus mõtiskleda kiriku tähtsuse ja vaja- likkuse üle meie ühiskonnas ja leida võimalusi varemete ülesehitamiseks tegevkirikuks.

Kell 16 avatakse näitus ja antakse ülevaade Käina kiriku ajaloost, kl. 17 esitab Kärdla nukuteater näidendi "Eeslike", tund hiljem järgneb Weekend Guitars Trio kontsert. Kell 19. 30 algab ajurünnak teemal "Käina kirik - olevik ja tulevik", millele kl. 21 järgneb õhtujuumalateenistus. Kohal on Piibibuss ja Südametuba, lastele muinasjututek ja savivoolimine.

Eesti rahvamuusika levib

Koostöös Eesti Raadioga andis Radio France välja eesti rahvamuusika albumi. Programmi koostas ERI kauane helirežissöör ja restauraator Heino Pedusaar.

Plaadil kõlavad pajupillid, lehepillid, sarved, kar- japasunad, torupillid, kanded ja löötsad. Albumi- le on jäädvustatud legendaarsete eesti rahva- muusikute ja pillimeistrite töö, esinevad Põlvamaa löötspillimeister Karl Kikas, Kooraste kandlekunst- nik Erni Kasesalu, Valga muusikud Ants ja Johannes Taul jt. Vanim helind on Jukk Akker- manni mängitud "Töölemineki tükk", mis salves- tatud 1912. aastal fonograafirullile, uuemad salvestised on tehtud 1970. - 80. aastatel. Eesti pilliviiside kogumik "Airs anciens" ilmus Radio France'i rahvamuusika plaadisarjas "Ocora", mil- lele annab ülemaailmse leviku firma Harmonia Mundi. Ilmunud on esimesed arvustused, seal- hulgas maineka maailmamuusika ajakirja Song- line sügisnumbris.

Vanaraamatunäitus Tallinnas

Eesti Akadeemilises Raamatukogus avati 1. VIII vanaraamatunäitus "Esimesi Eesti klassikuid. Paar sammukest Kreutzwaldist Vildeni. Haruldusi bibliofiilide Vallo Rauna, Tarmo Kolgi ja Kostel Gerndorfi kogudest". Kronoloogiliselt algab väl- japanek XIX sajandi keskpaigast ning lõpeb aasta- ga 1917, eksponeeritud on vaid autorite eluajal ilmunud raamatud, kokku üle 350 väljaande.

Kolmest Tallinna bibliofiilist, kes enda sõnul maailmavaatelt ja iseloomult oluliselt erinevad, on ühise raamatukire tõttu saanud head sõbrad. Vallo Raun (s. 1935, raamatute kogumist alus- tanud 1969) on töötanud pikka aega kultuuri- ajakirjanikuna; Kostel Gerndorf (s. 1945, kogu- mise algus 1972) on majandusteadlane, TTÜ õppejõud, Tarmo Kolk (s. 1955, kogumise algus 1982) on hariduselt puiduinsener, aastast 1992 antikvaar. Korraldajate sõnul on näituse eesmärk anda raamatute kaudu pilt eestlase eestlaseks saamisest ning teha kummardus nendele kir- janikele, kes eestlastest raamaturahva kujun- dasid. Näitus kuulub raamatuaasta programmi ja on lahti kaks kuud.

SIRJE LAURING VASKA

K U N S T

Lemming Nagel. "Ilmaime", 2000. Üks kaheksakümnest esinduslikust maalist

AINO-INGRID SEPP

Esindusnäitus Kunstihoones

Eesti Vabariigi president Lennart Meri avab täna Tallinna Kunstihoones näituse "Eesti maalikunst aastatuhande vahetusel".

Näitusega püütakse 41 kunstniku tööde kaudu anda koondpilt meie viimaste aastate maalikunstist ning laiema, idee autori ja näituse patrooni president Meri sõnul sellest, kuidas Eesti on suutnud jääda Eestiks – kuidas meie maalikunstis on euroopalikud ideaalid ka segaste aegade kiuste säilinud. Näituse kujundaja on maalikunstnik Olev Subbi: "Koondpilt Eesti viimaste aastate maalikunstist, mis ruuminappuse tõttu ei ole täielik, esindab silmatorkavalt erinevaid kunsti-

taotlusi ja tugeva isikupäraga autoreid. /---/ Tõenäoliselt paistab külastajale silma pildi abstraktse kompositsiooni viimistletus ja suur osakaal maali ülesehituses." President näeb sellise näituse korraldamise eesmärgina pakkuda valikut heast maalikunstist, mida võiks tutvustada ka meie riigi külalistele ning Vabariigi Presidendi väliskülastuste raames ka välismaal. Viimast ülesannet täiendab näitusega kaasnev esinduslik kataloog. Maalinäituse Tallinna Kunstihoones on rahastanud Presidendi Kultuurirahastu ning see on lahti 10. septembrini.

MARIA SOOMRE

Eesti kunst Suurbritannias

12. VIII avatakse Bristolis Arnolfini keskuses näitus "Duchamp'i kohver" ning selle raames eesti kunsti väljapanek "Kuriosumite pood".

Marcel Duchamp'i kaasaskantavale näitusele "Boite-en-valise" viitava "Duchamp'i kohvri" koostas viis Euroopa kuraatorit, kellest igaüks esineb ühtse pealkirja all igaüks oma sõltumatu väljapanekuga. Prantsuse kuraator Alexis Vailant'i näitus kannab nime "I Love Paris", leedu kunsti esindab Lolita Jabonskienė digitaalne arhiiv "tvvv.plotas.archive", Jacob Fabriciuse "Use Your Illusion/part 3" koondab noori Skandinaavia kunstnikke ning Bristolis kuraator Eddie Chambers on välja pannud Suurbritannia mustanahaliste kunstnike teosed. "Duchamp'i kohvri" Eesti alanäituse "Kuriosumite pood" on kokku pannud Heie Treier, kuriosumiteks readymadeid, mida kuraatori sõnul iseloomustab esmapilgul vanamoodsalt või naljakalt mõjuvate tavaesemetega edasi antud terav sõnum. Esinevad Peeter Allik, Peeter Maria Laurits, Peeter Linnap, Inessa Josing, Urve Küttner, Leonhard Lapin, Laurentsius & AD, Mare Tralla, Kadi Soosalu Estland, Lennart Mänd, Marko Laimre ja Eve Kiiler. Näitus on Bristolis Arnolfini keskuses lahti 24. septembrini.

M. S.

Graafika ja fennougristika

6. VIII avati Tartu Kunstimajas graafikanäitus "eesti.graafika.2000.fu".

Eesti Vabagraafikute Ühenduse korraldatud näitus kuulub Tartus korraldatava IX fennougristika kongressi "Fennougristika uue aastatuhande künnisel" ürituste programmi ning annab ulatusliku ülevaate meie praegusest graafikast – esindatud on 33 eesti graafikut kokku 70 tööga. Valiku tegi žürii koosseisus Sirje Eelma, Inga Heamägi, Loit Jõekalda, Tiit Kirsiipuu, Tamara Luuk, Enn Tego-va ja Roger Pierre Turine. Paljud kunstnikud on teinud soome-ugri teemalisi tööd just sellele näitusele mõeldes, teemaga haakuvaid teoseid on aga väljas ka kunstnike varasemast loomingust.

KATRIN ROOTS

Ydilased fennougristika taustal

Tartu IX rahvusvahelise fennougristika kongressi raames avati Tartu lastekunsti koolis 7. VIII EKA soome-ugri ekspeditsioonimaterjalide ja kunstirühmituse Ydi loomingu väljapanek.

Kongressi peateemat "Fennougristika uue aastatuhande künnisel" saab laiendada ka vastavat näitusele. Nii nagu on muutunud toimunud folkloristikas, etnoloogias, arheoloogias ja antropoloogias, muutuvad ka kunstnikud, kunst ja kunstiteosed. Näitusel astuvad üles nii noored vähem tuntud kui ka juba rahvusvahelise tunnustuse osaliseks saanud tegelased, kes kunagi osa võtnud kunstiakadeemia soome-ugri ekspeditsioonidest. Arvukaimalt on esindatud klaasikunstnikud, teiste seas Ivo Lill, Riho Hütt, Kristel Öuna-

puu ja Margit Rodi, kelle tööd mõjuvad valguses mängides väga efektselt. Kontseptuaalsema sisuga paistavad silma Kadri Viirese, Karli Luige, Eve Kaareti ja Toomas Sarapuu installatsioonid. Väljapaneku võtab kompositsioonilises mõttes mahu ja paigutuse poolest kokku Kaljo Põllu skulptuur "Maailma algmunaga", mis on ühe inimese, rahvuse, keele ja kultuuri kujunemise sümboliks. Nii nagu on end tõestanud aastatepikkuse traditsiooniga EKA soome-ugri uurimiseid, on täiesti tõsiseltvõetavalt end eesti kunsti- maastikul maksma pannud ka nende tütarühmitus – ydilaste grupp. 14. VIII – 15. IX on avatud vaid rühmituse väljapanek, seda "Ydi 3. aastanäituse" nime all, jätkuna Hiiu maal toimunule.

RIIN KÜBARSEPP

Uus sõna eesti abstraktses kunstis

20. augustini saab Tartu Kunstimuuseumi Kivisilla galeriis näha maalikunstnik Kaja Käneri abstraktsed pildid näitust.

Kaja Käner (1920 – 1998) on esinenud näitusel alates 1958. aastast, 1948. lõpetas ta Tartu Riikliku Kunstiinstituudi. Tema maaliõppejõud oli Ado Vabbe. Käneri moto oli "Kunstnikuks sünnitakse, aga maalijaks tuleb õppida". Näitusel eksponeeritud pildid on tehtud 1960. ja 1970. aastatel. Kanadas elav kunstiajaloolane Eda Sepp on nimetanud Kaja Käneri töid täiesti uueks etapiks eesti abstraktsionistliku kunsti ajaloos, kahjuks pole neid seni vääriliselt hinnatud. Käner on üdini maalija, kelle esmane väljendusvahend on värv. Kunstnik on ise öelnud: "Värvid jäävad mulle hästi meelde, aga kujundid ainult sel juhul, kui nad on meelde jäävat värvi." Kunstniku töödes puudub side reaalsusega, meeleolu ja aistingud on talletunud värvielamustes. Näituse meeleolu on helge ja pidulik. Väljapaneku kujundas Heldur Viies.

Viitoli realistlikud portreed

27. VII avati Adamson Ericu muuseumis Erna Viitoli skulptuurinäitus "Eesti inimesed".

Erna Viitoli (1920) loomingu põhiosa moodustavad arvukad portreed ja dekoratiivsed figuurid. Viitoli on pärit Valgamaalt Lõve valla talunikupe-rest. Kunstiharidust alustas ta 1939. aastal Rootsis Viggyvholmis Öljarsgårdeni vabakoolis akvarelli ja modelleerimist õppides. Kodumaale naasnud, astus ta 1943 Tallinna Rakendus kunsti kooli ning lõpetas õpingud 1950. Viitoli on portreeterinud oma perekonnaliikmeid ja inimesi lähedastest suhtlusringist (abikaasa, ema, tütre portree jt.) ning eesti kultuurinimesi (Heino Kiik, Lilli Promet, Aino Kallas, Ellen Niit). Näituse portreedevalikus on realistlike portreid marmoris, pronksis, keraamikas ja graniidist aastatest 1950 – 1980. Dekoratiivsed figuurid ("Lambapüüja", "Tüdruk kukega", "Maisikasvataja") 1950. – 1960. aastast on südamlilikud ja humoorikad. Näitus on korraldatud Erna Viitoli 80. sünnipäeva

puhul käesoleva aasta maikuus. Veidi erinev skulptuurivalik oli äsja eksponeeritud Helmes, kunstniku kodukandis.

JUTA KIVIMÄE

Huimerinna glamuurne maailm

31. VII avati Pärnu mudaravilas Ruth Huimerinna näitus "Rosa Permanente".

Enamik esitatavatest suuremõõtmelistest fotodest püüab tabada suvise Pärnu salapäraselt vaimu. Ilmne on Huimerinna soov astuda samm edasi tavalisest moefotost. Väljapaneku nimetus "Rosa Permanente" viitab kunstniku huvile naise ja naiseliikkuse vastu. Lähememisiis annab edasi tabamatut glamuuri ja eksklusiivsuse ihalust. Kunstniku lavastustes domineerivad kaader ja puänt, tema stiilset ja kargest loomingust õhkub romaani kultuurikontekstile omast "järelmaiku", mille loob kostüümide, detailide ja väheste valitud keskkonaelementide buket. Huimerind esitab mudaravilas ka oma layoutide valitud fragmente, dekonstrueerides fotodel kujutatud aega. Tema elegantsust ja sensuaalsust taastotev lavastuslik foto põhineb tühja süütu pinna ja tähendusliku ala, tihti ajalooliste vinjetide ja õrnapiidiliste tekstide koostoimel. Seesugune glamuur nihestab pragmaatilise elutunnetuse konkreetsuse kaotanud ajas.

KREG A-KRISTRING

Taevaredelid ja salaaiad

8. VIII avati Eesti vabaõhumuuseumi Kolu kõrtsi talli all Mall Metsa "Taevaredelid ja salaaiad".

Nahakunstnikuna tuntud Mall Mets on viimasel ajal üha enam tegelema hakanud akvarellimisega. Kunstnik ise nimetab end suvemaailjaks, sest eelkõige inspireerib teda südasuvi – salapärane rohelus ja meeletu õitsemise, hullutavad lõhnad ja värvid, pöörane lopsakus ja küpsemise raugus. Metsa piltides peitub suve ja tema enda kummaline maailm, millest aimub salapära ja siirast imestamist ümbritseva üle, võlvat lapsemeelsust ja elurõõmu. Näitusel esitatavad nahkvaibadki on maalilised – värvirõõmsad ja lummas "taevaredelid", mis on endasse kogunud kirjude suvepäevade värvikaid hetki ja tundeid ning mis kasvavad jõuliselt valguse ning selguse poole.

ANGELIKA ASPER

10. VIII avati Tallinna loomaaias II Läänemere maade animalistliku skulptuuri festival. Küllastajate silme all modelleerib loomaia põhjavärvavast algaval pärnaalleel loomakujusid kümme eelvaliku läbinud skulptorit Läänemere-äärsetest riikidest. Tallinna loomaia sünnipäevaks 25. augustil loodetakse tööd pronksi valada, misjärel asub tööle žürii ning oma arvamuse saavad öelda ka küllastajad.

F I L M

Saksa tummfilmiprogramm

13. – 30. VIII näidatakse Haapsalu, Pärnu ja Tallinna vabaõhukinodes esinduslikku saksa tummfilmiprogrammi "Türannide galerii".

Tallinna Saksa Kultuuriinstituudi/Goethe Instituudi ja Filmimaxi vahendusel on kavas näidata kuut saksa tummfilmi aastatest 1920 – 1922. Kuulsa filmiajaloolase Siegfried Kracaueri saksa filmi uurimusest "Kaligari Hitlerini" laenatud programmi nimetus "Türannide galerii" alla on ürituse korraldajad paigutanud filmid, mida stiililt kui vormilt saab liigitada Esimese ilmasõja järgses Saksamaal hoogu võtnud ekspresionistliku filmi nimetusse alla. Need on Robert Wiene maailmakuulsaks saanud õudusfilm "Doktor Kaligari kabinet" (1920); Fritz Langi esimene tähtsõne, muinasjutuline "Väsinud surm" (1921); kuulsal näitlejal, režissööril ja stsenaaristil Paul Wegeneri juudi-legendi tõttu "Golem, kuidas ta maailma tuli" (1920); Friedrich Wilhelm Murnau läbimurdefilm, esimene Dracula ainealine hirmufilm "Nosferatu-õuduste sümfonia" (1922) ja Fritz Langi kaheosaline spioonidraama "Mängur, dr. Mabuse" I-II seeria (1922). Filmid on saksa- ja ingliskeelseste vahetüüritega, v.a. "Nosferatu-õuduste sümfonia", millel on ainult saksakeelsed vahetüürid. Pianist Tõnu Naissoo on andnud oma nõusoleku filme klaveril saata. Filmiajaloo aspektist võetuna väga haruldasi filme, mis kõik kuuluvad filmikunsti ajaloo kullafondi näidatakse Haapsalu Piiskoplinnuse sisehoovis (13. – 18. VIII), Pärnu uue kunsti muuseumi terrassil (19. – 24. VIII) ja Tallinna Linnaarhiivi siseõues (25. – 30. VIII). Pileti hind jääb 25-30 krooni vahele. Seansside algusajad on linnati erinevad. Haapsalus algavad filmid kell 23, Pärnus kell 20 ja Tallinnas kell 22. Vihma või halva ilma korral lubavad korraldajad filminäitamise operatiivselt viia siseruumidesse. Programmi näitamisega tähistatakse 1920. aastal esilinastunud ekspresionistliku stiili teerajajaks kutsutud õudusfilmi "Doktor Kaligari kabinet" kaheksakümneendat juubelit.

MUUSIKAMAAILM

Algab Turu festival

Turu muusikafestivali tänasel avaõhtul tuuakse vaatajate ette vokaalansambli Lumen Valo ja vaskpilliansambli QuintEssential koostöös renessanssmuusika etendus "Armastajad Turu lossis". Lossis järgnevad Turu Aurinkobaletti õhtud "Kuue meele tõelikus" (solistide hulgas ka Urmas Poolamets). Täna avakontserti dirigeerib festivali eelmine kunstiline juht Olli Mustonen, solistikstšellist Steven Isserlis. Praegu on Turu festivali eesotsas nimekas noorema põlve tšellist Martti Rousi. (Soome tšellistid on üldse festivalijuhitena agard – Seppo Kimanen Kuhmos, Arto Noras Naantalis, lisaks rootslane Frans Helmerson Korsholmi festivali eesotsas). Turu Linnaorkestri kõrval tulevad festivalile ka Norra Raadio Orkester Ari Rasilainen juhatusel, samuti Sinfonia Lahti ja Tapiola Sinfonietta. Solistidena ja kammerkavades teevad kaasa viuldaja Pavel Vernikov, altist Bruno Giuranna, klarnetist Charles Neidich, oboist Helen Jahren, pianist Marc-André Hamelin ja läti metsosopran Elina Garanca ning bariton Jorma Hynninen, Martti Rousi ise, viuldajad Jaakko ja Pekka Kuusisto jt. Huvitavas kavas "Kaks bassi" Norra orkestriga (18.VIII) on solistideks Jaakko Ryhänen ja Berliini Filharmoonikute solokontrebassit Esko Laine. Uue muusika saarekestena on programmis Kaija Saariaho autorikava "Unistuste grammatikast" Änu ja Piia Komi kaastegevusel ning Magnus Lindbergi "Cantigase" Soome-esietekanne.

Festivalidelt mujalt

New Yorgi "Mostly Mozart Festival" alustas esmakordselt vabaõhukontserdiga Damrosch Parkis, seejärel kavand Gerard Schwarz (festivaliga seotud 1978. aastast) käe all Avery Fisher Hallis, solistikst soprann Carol Vanessi ja pianist Peter Serkin. Aspenis USA esiettekandel John Caskeni ooper "The Golem" Diego Massoni juhatusel. Brengenzi järvelaval "Maskball" Marcello Viotti juhatusel, Festspielhausis Rimski-Korsakovi "Kuld-kikas" (dir. Vladimir Fedossejev) ning Piazzolla tango-ooper "Maria de Buenos Aires" (1968). Verbier's rida programmilisi kontserte, esiplaanil "The Magic Mountains of Zubin Mehta" maestro enda dirigeerimisel. Glyndebourne's ooperifestivali eest lahkuv Andrew Davis juhatamas veel "Figaro pulma" (lav. Graham Vick), sol. Peter Mattei ja Christina Oelze, samas Stravinski "Elupõletaja tähelend" (lav. John Cox) Mark Elderi käe all. Salzburgis Herbert Wernicke uuslavastus Berlioz "Troojalastest", peaosaliseks Deborah Poláski, dir. Sylvain Cambreling; viuldaja Joshua Bell ja Steven Isserlis oma kavaga "The Death of Schumann", kus kõlavad ka Clara Schumann ja Brahmsi teosed. Samas ka sümposioon Luigi Nono lavamuusikast. Bayreuthis "Parsifali" debüüdiga Christoph Eschenbach, sol. Poul Elming (nimiosas), Andreas Schmidt (Amfortas), Hans Sotin, Violeta Urmana jt. Jürgen Flimmilavastatud Nibelungide tetraloogiat dirigeerib endiselt Giuseppe Sinopoli, "Valküürides" kaastegev Plácido Domingo. Rossini sünnilinnas Pesaros Aadria liivas ja kuumuses avaetenduseks (5. VIII) "Korinthose piiramise" uuslavastus, solistikstšellist Ruth Ann Swenson.

Götz Friedrich 70

Staažikas ja hinnatud lavastaja on olnud Walter Felsensteini õpilasi ja alates 1953 tema kolleeg Berliini Koomilises Ooperis, kust 1972, pärast külalislavastusi Drottningholmis pöördus Läände. Ta oli pealavastaja August Everdingi järel Hamburgi Riigiooperis (1973 – 1981), samas Londoni Kuninglikus Ooperis (1976 – 1981, siit oluline "Nibelungide sõrmus" 1974 – 76 ja 1989 – 91) ning aastast 1980 Deutsche Operi intendant Lääne-Berliinis, kus alustas Janáčeki ooperiga "Surnud majast". Teigi debüüdi Bayreuthis "Tannhäuseriga" 1972, lavastanud Schönbergi "Moosese ja Aroni" La Scalas, debüüdina Salzburgi festivalil 1984 Luciano Berio "Un re in ascolto" maailmaesilavastuse ning Wolfgang Rihmi "Oidipuse" ja Siegfried Matthuse "Desdemona" Berliinis, Josef Tali ooperi "Versuchung" Münchenis, Ingvar Lidholmi "Unenäomängu" Stockholmis. Ta ametiaeg Berliinis lõpeb tuleval aastal.

Suri Pavel Eckstein

Nimekas muusikakriitik, -biograaf, dramaturg suri Prahas 89aastasena. Olnud natslikus koonduslaagris, oli ta 1948 koos dirigent Rafael Kubeliku festivali "Praha kevad" asutajaid ja selle peasekretär, seejärel juhtivatele kohtadel heliloojate liidus ja ajakirja Hudebni Rozhledy toimetuses, 1964 asutas ta mitmekeelse ajakirja Musiknachrichten aus Prag. Represseeriti, 1991 rehabiliteeriti ja sai tagasi Praha Rahvusooperi peadramaturgi koha.

PRIIT KUUSK

Nii siis saigi Hellar ühte

Hellar Grabbi. Vabal häälel. Mõtteid kahe-
sajast eesti raamatust. Virgela, Tallinn
1997. 302 lk.

Hellar Grabbi. Tulgu uus taevas. Mõtteid
viiekümnest kirjanikust. Virgela, Tallinn
1999. 278 lk.

Poeetiline pealkiri viitab sõnumile, nagu oleks Hellar Grabbi avaldanud oma kogutud teosed kahes köites. Arvatavasti see päris nii pole. Kruusi leksikon ütleb, et Grabbi on kirjutanud üle 1500 saateteksti. (Aga lisaks kirjutata väheke aega ka siinsele Spordilehele!) Eks näe, mis ta veel avaldab, ehkki ma ei leidnud teisest köitest selget märki, millal ja kas mõni köide veel ilmub.

Sõltumata sellest, kas väljaanne jätkub või ei jätku, on avaldatud kokku 239 artiklit. Kas seda on palju või vähe? Muidugi, on veel palju viljakamaid literaate, kuid teisalt leidub ka inimesi, kes pole elus ühegi artikliga maha saanud. Viimastele ei saa muidugi midagi ette heita, kuid mingis kitsamas aspektis on nad Hellar Grabbiga võrreldes kõnnid.

Kuid äsja juurde, ja kõigepealt olgu selleks asjaks autor ise. Minu põlvkonnale on Grabbi eelkõige tuntud Mana kaudu. Ülikooli ajal ma vist seda ajakirja ei näinudki. Oletan, et sain teda lugeda kuuekümnendate lõpus (jah, tundub, et esimene loetud number oli rohelisest värvist kaanega ja seal oli minust juttu!). Varasemaid liikus harva, kui kellelgi oli, siis ei näidatud alati heameelega. Neid sai pärastpoole, tagantjärele näha. Kui palju oli Mana keelatud? Oli ju väga heitlik ja skisofreeniline, mida "sisse lasti" ja mida mitte – näiteks Bernhard Kangro ei olnud (vähemalt minu jaoks) tsenseeritud, ta saadetised tulid kohale ka postiga. "Mana" toodi ikka käsitsi. Kuuldavasti võeti ta enamasti piiril ära, vahel aga mitte. Kuid ega Mana polnudki otseselt, kitsama eesmärgi pärast "nõukogudevastane", ta esindas lihtsalt "normaalset mõtteviisi", nagu vist Grabbi ise on kuskil öelnud. (Kuigi ta ei olnud nii "halb" nagu Tulimuld, vanemate meeste väljaanne, mõjus segase, kuid kauni "Tartu sügise" seal avaldamine siinsetele autoritele päris rängalt.) Grünthal, Ivask, Valgemäe ja Grabbi ise tundusid meile nagu

vanad tuttavad. Nad olid ju ka vaid õige vähe meist vanemad. Me olime kõige kiuste suutnud siin saavutada vaimse taseme, mis nii hirmsasti nende omale alla ei jäänudki. Tõsi, haridusevahe oli suur, kuid vähemalt kõigest, mida nemad teadsid, olime meie miskit moodi kuulnud.

Grabbi nimi esines tihti ka Ivaski Books Abroadis. Seda ei näinud mina noil ajal tervikuna kunagi, sain ikka vaid koopiaid artiklitest. Mulle täiesti teadmata oli aga Grabbi esinemine Raadio Vaba Euroopas. Eks ta ju esineski varjunimede all ja Jüriado võimsa hääle varjus. Et tal õnnestus nii kaua inkoginitot säilitada, on imetlusväärne. Grabbi on ikka olnud päris jutukas, kuid isegi arvustatavad ei teadnud, kes neid seal raadios arvustab. (Vt. "Vabal häälel" lk. 9.)

Mina mäletan päris hästi Grabbi siinkäike, ta on ise ka neist pikalt kirjutanud. Pärast 1979. aastat sai ta viisakeelu ja ilmus uuesti välja alles uues Eestis. Osales isegi kohalikus poliitikas, aga vist mitte eriti õnnestunult – ja ega siinse poliitika polegi lihtne osaleda. Praeguse aja kohta tekib vahel tunne, et maestro särav vaimujõud ei leia isamaa heaks piisavat kasutust. Pole muidugi välis-
tatud, et ta ise ei taha eriti rabada.

Grabbi on ikka olnud intelligendidealismi vaatamata realiteeditajuline. Tal õnnestus ju kümne aasta jooksul pälvida kohalike võimude teatud (umbesuga segatud) sallivust. Ju peeti teda potentsiaalselt vasakpoolsemaks, kui ta tegelikult oli. Kogu selle (ja minu) põlvkonna välismaal elavate eesti intelligentide suhe siinse riigivõimuga on erakordselt huvitav teema ja seda on hakatud vaikselt uurima, kuid "põhjani" ei jõuta ilmselt kunagi – juba sellepärast, et partei ja KGB ei töötanud sugugi plaanipäraselt ja sirgjooneliselt. Ammu on märgatud, et nende tegevuses oli palju irratsionaalset, ja päris palju mängis kaasa ka "inimfaktor" – funktsionäärid ise olid sageli nõ. kahekordse põhjaga.

Igal juhul üllatab kogumikke taas üle lugedes Grabbi tasakaalustatus. Ta ise küll ütleb, et valik sõltus sageli ka raadiost. Kuid seetõttu on teos tõesti avaram kui mõni kildkondlik kogumik. Võtame korra käte esimese raamatu. Külmaverelist, objektiiv-

susele pürgivat analüüsi kohtame ka niisuguste meil siin reserveeritumalt hinnatud autorite puhul nagu Gross ("õnneks on ühteist ütelda", lk. 32), Kangur ja Haavaoks ("kogenud luulemadrused", lk. 35), Päärn Hint ("isikupärane põhihoovus", lk. 39) Ilus ("kohati päris õnnestunud psühholoogilise veenvusega", lk. 43), Lembit Kivisaar ("jutustamisost...kindlasti on", lk. 108), Mirtem ("ilmne talent eneseaparoodiaks", lk. 170), Ine Viiding ("üllatav realism ja avameelsus", lk. 268) jne., jne. Tegelikult on raamatutest raske leida miskisugust täielikku mahatampimist ka vähemate kahvanõoliste vendade puhul.

Kas me saame üksikartikleid analüüsida? Oh ei! Ajalehe mahu juures loomulikult mitte. Ma ei taha ka süveneda Grabbi valitud metodoloogias peensustesse ega hakka ka ometi arutlema, mis on *column*, *commentary*, *causerie*, *journalism* või *criticism*.

Ajakirjandus sunnib paratamatult rääkima olulisest ja loolt oodatakse mitte ainult subjektiivset udu (seda küll ka), vaid eelkõige hinnangut. Selle Grabbi lugeja ka alati saab. Haritud ja elunäinud mehe viisaka resolutsusega.

Võime vaid minna sentimentaalseks ja küsida: mis oleks meie vaimukultuur praegu, kui meil poleks (ja see mitte-olemine oleks võinud juhtuda) Ivaskit, Grünthalit, Orast, Oinast, Aspelit, Valgemäed... Nimetasin vaid mõne literaadi. Et mitte liiga apologetiliseks muutuda, jätsin Grabbi hetkel lausest välja. Ta nimi esineb siin artiklis niikuinii üle poolteise tosina korra.

Grabbi ütleb, et ta on taotlenud käsiraamatu-sarnasust. Seega on ära jäetud tavapärased efektiivsed pealkirjad (tüüp-
näide: minu käesolev artikkel) ja raamatud reastatud alfabeetiliselt autorite järgi. Ja peame tunnistama, et rohelise raamatu näol on meie ees väike kirjandusleksikon või ajalugu, mis sest, et natuke üllatava või kohati juhusliku valikuga (aga jah, seda on piisavalt põhjendatud).

Ka pruun raamat on tegelikult entsüklopeediline. Tegemist on ühelt poolt natuke monograafilisemate käsitlustega ("Muutuv Alver", Ristikivi-eeseed), teiselt poolt üle-
vaadete ("Aomaastiku põlvkond", "Eesti

luulemaastik sombustel seitsmekümnendatel"). Kolmandaks lisanduvad subtiilsed üksiktekstide analüüsid (Talviku "Taliõine") või komparatsioonid, kaksikkäsitlused (Õunapuu ja Kivi). Raamatus on ka mõned ilmakirjanduse autorid. Lõpus on programmi-
line kooda, mis kirjeldab "Manat", pagulas kirjanduse probleeme tervikuna ja Grabbi isiklike vaateid neile. Entsüklopeedilisele mõtlemisele viitavad arutlus "Eesti kirjarahva leksikonist", aga ka subjektiivne valiknimekirj "Eesti esindusluulest". Viimane viis mu mõt-
ted edasi rändama.

Meenutades Elisabeth Frenzeli kuulsat ja lõputult korduvalt käsiraamatust "Daten deutscher Dichtung", tekkis ahvatlev ird-
mõte: võiks (peenes kirjas ja õhukesel paberil) anda välja raamatu, kus igale (!) eesti keeles ilmunud ilukirjanduslikule teosele antakse ca 1000 – 1500 täheruumi – kontekst, sisu, stiil. Lõpus registrid ainevalla ja esteetilise mentaliteedi järgi ("60-ndate pseudotõusiku-vastus" – näit. V. Gross, U. Laht, R. Rimmel, "ülepingutatud kompli-
seeritus" – näit. J. Ehlvest, M. Unt...). Me ei loe juba ammu enam enamikku raamatuid. Kuid seal oleks hea vaadata, mis on mis ja mida tasub lugeda. Mõne puhul piisabki ju sisukokkuvõttest ("kujutab läbimõtetama abielulahutust, mis toob kaasa tütre eneseta-
pu"). Grabbi annab head eeskujude, tema omad võiks kergelt (tema enda poolt) lühendatuna kõik võtta. Ja teiste kirjutajaid leidub ka: Liiv, Uibo, Mutt, Langemets, Unt... oh, neid on mitukümmend – kui kõik noored kaasa arvata. Noored olekski head autorid, sest nad on nagu väliseestlased. Ei tea nemadki olude ja elude tõelist karvasust möödunud kümnenditel. Saavad vaadata nagu pikksilmiga putukaid ja nende elu.

Ilmne liialdus on, et seal peaks olema kõik raamatud. Seda ei tule iial. Ent mu juttu on oma tõetera. Väljaanded nagu "25 olulist teost" või "100 huvitavat raamatut" on liiga piiratud. Mida rohkem, seda parem! Tõeline käsiraamat pealiskaudsele õppurile, kibestunud literaadile, ajahädas autojuhile, efektele ajakirjanikule, eesrindlikule pankurile.

MATI UNT

Kirjandusest ja armastusest

Kuu ja kuuepennine

Hellar Grabbi uus raamat "Tulgu uus taevas" on jätk 1997. ilmunud raamatule "Vabal häälel. Mõtteid kahe-
sajast eesti raamatust." Arvustused ja artiklid neis on kirjutatud aastatel 1959 – 1999. Niisiis on kahe mahuka koondkogu taga 40 aastat kirjanduse lugemist, selle üle mõtlemist ja sellest kirjutamist. See arv – 40 aastat – on erakordne.

Ammu on lõpetanud kirjandusest kirjutamise need kriitikud, kes kirjutasiid 60ndatel, lõpetanud on enamik neist, kes kirjutasiid 70ndatel. Hellar Grabbi aga jätkab tänagi. Kes on temaga kohtunud, tegelikult ei imesta selle üle: Grabbist õhkub nooruslikkust, tarmukust, ta võib mõnes kirjanduse või ühiskonna üle käivas vaidluses süttida nagu kadakapõõsas. Grabbi ei ägestu küll kunagi. Aga ta läheb tuliseks. Kirjandus, kultuur, sotsiaalsed asjad on talle väga tähtsad. Võtkem või selline väike tõik: ta on kursis sellega, mida kirjutab Sirp. Paljud Eestiski elavad kultuuriinimesed ei jälgi Sirpi püsivalt. Ajalehekioskid hiilgavad meil nagu juudijõulu-
puud, ägavad värvikirevate pildilehtede koor-
ma all. Vaene Sirp oma mustvalge kujundusega ei paista seal absoluutselt silma. Sammu ke kindlast ringist välja ja ei teatagi, et Sirp ilmub. Mis see on? küsitakse. Aga see on see, et ... nojah – kuu ja kuuepennine. Grabbi ei ole kuuepenniste vastu huvi ilmutanud, kuu vastu aga püsivalt.

Tsiteeriksin artiklist "“Mana”, nii nagu ta

oli ja on." Kaastõelised ei saanud honorari, kolleegiumi liikmed ja maadetoimetajad mingit kulude hüvitust ega tegevtoimetaja palka. Tegevtoimetaja kulutused ning numbrite trüki- ja postikulud kaeti tellimisrahast ja vähestest toetustest, nii et juurde "Manale" ei tulnud maksta. Küll aga maksis omast taskust juurde Grünthal, siis kui tema oli väl-
jaandjaks. Mina maksin juurde kaudselt, sest "Mana" tegemisele läinud aega oleks ju saanud rahateenimiseks kasutada."

Grabbi raamatud õpikuteks?

Kuna kriitikat (selle sõna otseses mõttes) on Grabbi artiklite üle nende headuse tõttu mul võimatu teha, siis esitaksin hoopis teistmoodi küsimuse: milleks need raamatud siiski head on? Leidsin kolm vastust: 1) need annavad väga ilmeka ja mitmetahulise pildi eestikeelsest kirjandusmaastikust, alates 1930ndatest ja lõpetades kaasajaga; 2) need annavad ettekujutuse, kuidas mõisteti paguluses Nõukogude Eestis ilmutat eesti kirjandust; 3) need annavad väga mahuka ja detailriikka ülevaate paguluses ilmunud eesti kirjanike teostest, samuti sealsest kirjanduselust. Võiks ka nii öelda: Grabbi kahte raamatut võib väga hästi kasutada ka eesti uuea kirjanduse õpikutena. Vahe on see, et õpikud on tunduvalt igavamad. Kuid miks siiski õpikutena? Põhjused peitub Grabbi lähenemisviisis kirjandusele ja kirjanikele. Kui üldistada, siis on kriitika tegemiseks kaks

tegumoodi: esimene lähtub kirjandusteostest ja püüab võimalikult objektiivselt seda analüüsida, teine, moodsam suund on, kus kriitik lähtub oma muljetest, mis ta teostest sai, ning mängib nendega. Grabbi on mu meelest, ilmselt oma isikuomadustest johtuvalt, valinud nende kahe suuna vahel kuldse keskte: tema kriitikas põimuvad mõlemad, nii objektiivse vaatenurga otsimine kui subjektiivne hinnang. Siit tuleneb, et tema artikleid on õpetlik ja samas ka väga huvitav lugeda.

Uus taevas

Sugestiivseim retsensioon kõne all olevas raamatus on kindlasti "Tulgu uus taevas ja uus maa: märkusi Jaan Kaplinski luulest". Oma ühes teises artiklis "Eesti esindusluulest" (kirjutatud 1976. a.) ütleb Grabbi: "Kaplinski luules kulmineerub kogu senine eesti luulelooming kui kultuuri poeetiline väljendus. Lisaks sellele on ta me kosmopoliitsemad luuletajaid, kellel on vahest maailmale pakkuda rohkem kui ühelgi teisel." Mis teeb Kaplinskist Grabbi silmis meie võimsama ja kosmopoliitsemad luuletaja? Osa vastusest leiab (peale nimetatud artikli) tema artiklist "Ulmeline ja oluline naine": "Õunapuu romaaniil puudub kodumaa, seda muidugi tahtlikult nõnda. Autor on katsunud haarata kogu euroilma, või kõiki maailmu – todos mundos, ütleksid García Márqueze kaasmaalased. See aga on tinginud sünd-

mustiku ja kogu romaani teatava steriilsuse. Pars pro toto põhimõttel oma kodumaa kaudu rahvusvahelisele areenile jõudmine on pea alati osutunud tõhusamaks." Ning kui Kaplinski, toetudes Czeslaw Miloszi sõnadele, taotleb kogu maailmale "uut tae-
vast ja uut maad", siis ühineb Grabbi temaga vaimustunult, sest, jälle Miloszi sõnadega: "Tänapäeval ainus luule, mis väärib luule nime, on eshatoloogiline, see tähendab luule, mis lükkab tagasi praeguse ebainimliku maailma suure muutuse nimel." Grabbi kirjutab mainitud artikli Kaplinskist aastal 1973. Suur muutus maailmas, mis tooks kaasa suure muutuse ka väikesel sünnimaal, see oli ka tema suur, ei, kindlasti kõige suurem igatsus. Üks suur ja ihaldatud muudatus on nüüd toimunud. Tõesti, vaevalt keegi humanistlikult mõtlevast inimestest kahetseb N. Liidu lagunemist ja kõiki neid protsesse, mis see on endaga kaasa toonud. Päris uus ei ole siiski taevas Eesti ega maailma kohal. Taevas on, nagu inimene on. Kaplinski võitleb jätkuvalt uue maailma eest. Tema viimane raamat "Kevad kahel rannikul" on selle tõestuseks. Uut, paremat maailma ja paremat Eestit lootes on pealkirjastanud ka Hellar Grabbi oma raamatu. Lootused võivad nurjuda. Kuid nurjata ei saa inimese armastust maailma, looduse, teise inimese, kultuuri vastu.

BERIT SELBERG

Veeuputus Mustamäel

REPRO

Ma ei olnud kaua aega Tallinnas olnud. Asjatoimetused kandsid mind ühest riigist teise, teisest kolmandasse. Hamburgis nägin ühel õhtul uudistesaaetes löiku, kus näidati pilte uputuse käes vaevlevast linnast. Mul oli kummaline tunne, nagu ma oleksin just selles paigas kunagi viibinud. Keerasin hääle valjemaks, et saada aru, mis linnast juttu on, aga reporter pladistas saksa keelt, mida ma ei mõistnud, ja kohanimede nimetamisega oli ta õige kitsi. Järsku nägin ma suures plaanis muserdatud inimesi – isa, ema ja last majarõdul –, keda ma surmkindlalt tundsin. See on ju kunstikriitik Juske oma perekonnaga! – käis valus jutt hingest läbi. Nad nägid välja väga kurnatud ja hirmunud. Siis löik lõppes. Klõpsutasin teisedki kanalid läbi, kuid üheski neist uputusi ei näidatud.

Jah, see on Tallinn, mõtlesin närvit rahutust tundes. Viimases kaadris näidati linnavaadet mere poolt, mis oli eriti šokeeriv. Esimesel hetkel tuli pähe õudne mõte, et Tallinn on päriselt ära uppumas – lage vesi ju lainetas esiplaanil, aga siis taipasin rahunedes, et see on traditsiooniline linnapiilt, mida on nähtud kilu- ja sigaretikarpide peal. Seejärel – rahustava mõtte järel – hakkasin arutama, et nähtud kaadrid tehti Mustamäe linnaosast, aga Jusked elavad hoopis Järvel. Arvasin, et küllap nad olid läinud sugulasele või tuttavale külla ja olid väga õnnelikud, et enam koju ei saanud. Võimalik, et viibisid juba päevade kaupa võõras kohas ning tundsid suurt muret oma Järve kodu pärast. Küllap on linnavõimudel paatidest nappus käes – kust neid ikka nii kiiresti juurde saab. Eelkõige tuuakse veevangis olijatele toitu ja juhul kui veevärk on uputuse läbi kannatada saanud, siis ka joogivett. Viiakse haigeid haiglasse ja surnuid surnukuuri. Võib-olla läheb Juskedel mitu nädalat aega, enne kui nad paadiga Järvele sõidutatakse, mõtlesin ma neile südamest kaasa tundes.

Helistasin koju, aga keegi ei võtnud telefoni. Siis helistas galerist Theo Amsterdamist, teatas, et kastid mu maalidega on päralt jõudnud ja ma saan juba homme näitust üles panema hakata. Küsisin, kas ta teab midagi veeuputusest Tallinnas. "Mis te muretsete, teie maalid on vigastamata kohal," ütles ta.

Ma ei hakanud temaga oma kodustest asjadest enam pikemalt rääkima, sest oli näha, et ta ei mõista mind. Proovisin veel mitut Tallinna numbrit, aga ükski neist ei vastanud. Lehitsesin hajevil meelel märkmikku ja siis sattus silma alla dr. Cornelius Hasselblatti number. Tema, kui paadunud estofiil teab ikka, mis Eestimaal juhtunud on. Juhuslikult oli ta kodus. Ütlesin, et mul avatakse nelja päeva pärast Amsterdamis näitus ja kutsusin teda avamiseks. "Kas moodsa kunsti muuseumis Stedelijkis?" küsis ta. Hakkasin naerma. "Mida sa naerad?" hurjutas mind Cornelius. "Tallinn upub, aga sina istud Hamburgis ja naerad." Ütlesin, et nägin äsja uputust uudistes ja ei tea sellest veel midagi arvata. "See jama algas seal juba pühapäeval," rääkis Cornelius. "Vaevast said valimiste esimesed tulemused teatavaks, kui hakkas uputama. Kõik toimus üleöö ja seni ajani pole veepinna alanemist märgata. Kogu Mustamägi on pooleldi vee all."

"Oot, oot! Sa ütlesid Mustamägi?" hüüatasin, uskumata seda, mida kuulsin.

"Noojah, keski ei saa mitte põrgutki aru. Mustamägi lainetab, aga teised mäed on kuivad."

Järgmised päevad olid tõised. Näituse avamine tuli ootamatult suurejooneline ja esinduslik. Saabus vähemalt seitse olulist kriitikut. Muudest ninadest rääkimata. Sosistati, et isegi kuninglik perekond tahtvat läbi astuda. Theo oli teinud kõik, mis tema võimuses, ja kindlasti palju rohkemgi. Mõistatuslik uputus Tallinnas seisis juba paar päeva kõigi lehtede *headline*ides. "Milline ajastatus!" irvitas

öelalt, kadedusest silmanähtavalt kohe-kohe lõhki minev inglise kunstnik Wildcock. Ma olen harjunud, et minu kodumaal kutuuri eriti ei hoolita, ent siin soovisid äkki kõik tele- ja raadiojaamad minu käest intervjuud saada. Algul esitati paar kibelevat, aga viisakat küsimust minu loominguga ja siis taheti hästi palju teada veeuputusest. Ma ei teadnud eriti, aga viisaka inimese kombel ei jäänud vastust võlgu ja luiskasin üht-teist, mis pähe tuli. Rääkisin, kuidas mu naine ja lapselaps tiirutavad juba teist päeva paadiga majade vahel, et üles leida kaduma läinud kassikest. Et eestlased suhtuvad koduloomadesse nagu pereliikmetesse ja ei taha neid mitte mingil tingimusel hätta jätta. "Kas sellepärast me teie abikaasat siin täna ei näegi?" "Aga loomulikult," valetasin ma.

Galerist Theo seisis kõrval ja hõõrus käsi. "See kassilugu oli eriti kõva sõna," kiitis ta. "Jumal õnnistagu veeuputusi."

Paari päevaga oli juba kümmekond maali maha müüdud. Ma ei olnud arvestanud sellise müügieuduga ja tundsin siirast kahjutunnet, et nii head pildid minu jaoks jäädavalt kadunud on. Raha tundub olevat säärasel puhul väike lohutus. Isegi mõte, et saan nüüd endale kena paadi osta, ei trööstinud mind.

Theo vend, kes oli samuti maalikunstnik, kutsus mind nädalaks Prantsusmaale Arles'i. Tal oli seal üüritud pool maja ja ta rääkis, et selles paigas on eriline, kummaliselt kumastav valgus, mis on juba aastasadu maalikunstnike lummanud. "Ma ei usu, et keegi on seda valgust lõuendile vangistada suutnud," ütles ta.

"Vanasti ei suudetud ja tänapäeval ei suudeta," ütlesin ma. "See ei loe," ütles Theo vend. "Proovida võib ikka ja arvesta, et seal õitsevad praegu päevalilled."

"Päevalilled!" hüüatasin ma juba vaimustatult. Rääkisin, kuidas me Ailiga külvasime ühel aastal suure ringitäie päevalilli ja kuidas õitsemise ajal hakkasid ringi sees toimuma müstilised lood.

"Seda enam pead sa Arles'i tulema!" – hüüatas Theo vend, aga ei pärinud lähemalt müstika kohta. "Sa ei kujuta ette, mis siis juhtub, kui me kogu maja ehime päevalilleõitega!" hüüatas ta, kui andsin viimaks sõiduks oma nõusoleku.

Arles'is veetsin ligi kaks nädalat, siis läksime mingi tühise asja pärast Theo vennaga tülli ja ma sõitsin koju Tallinnasse. Sain vaevast lennukisse istuda, kui tundsin ääretut koduigatsust. Just väikeste rahvuste inimestel on kodu südame külge kasvanud. Mul oli isegi veidralt häbi, et olin oma armsa linna nii kauaks hooletusse jätnud. Naine oli sõitnud lapselapsega maale, ma helistasin neile Arles'ist mõned korrad ja Hannabella rääkis, et ta on ujuma õppinud, ja uhkustas, kuivõrd pika maa ta ühe hingetõmbega vee all läbi ujuda suudab. Uputusest meil juttu ei olnud, ausalt öeldes oli see Theo venna päevalillede keskel mul meelestki läinud, aga nüüd hakkasin muretsema ja ma küsisin selle kohta oma kõrval istuvalt soomlaselt.

"Eh-hee," ütles soomlane. "Tallinnas käib palju turiste, aga nüüd on neid hakanud käima äraarvamatu palju. Mina olen paadikaupmees ja minul läheb viimasel ajal eriti hästi."

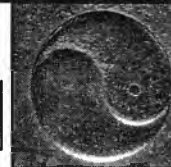
"Eestlased on isevärki rahvas," lisas ta veidi aja pärast kukalt sügades.

Ma ei saanud aru, kas ta ei saanud minust aru. Igal juhul ma ei saanud tema vastusest aru senikaua, kui lennuki tiibade all hakkas paistma päikesepaistes helkiv suur läbipaistev vesi, mille pinnal hõljus palju paate ning nende seas ka Tallinna kohal tiiru tegeva lennuki tume vari.

AVALIKULT

Sinises toast

Berit Selberg. Sinine tuba.
Huma, 2000.

Berit magab üheni.

Ometi mängib ta, intellektuaalne daam, kunstiga, mängib ringmänge, mängib kassidega, mängib armastusega.

Olles lugenud paljusid noori naisi, kes on kirjandusse tulnud, äratas muus tähelepanu Beriti filosoofilisus. Ei ole näinud tema juures külas viibides Kanti, Hegeli, Schopenhaueri raamatuid. Kuid midagi neist meestest Beritis on. Vabavärss, mida Berit "Sinises toas" lugaja ette toob, on üllatavalt laiahaardeline, vaba mõttelennuga. Äratust on ta saanud peamiselt kujutatavast kunstist.

"Sinises toas" räägib Berit Selberg vähe värvidest. Kuid värvid on tuntavalt, äraütlematult, tekstides. Just seal, kus on luuletus kui raamitud pilt, kui maaling. Selbergi sõnakasutus on lihvitud, ühest sõnast, tavaliselt küllaltki tähendusrikkust, avaneb kohe mingi mõtteline panoraaam.

2000. aasta juuniku viimasel päeval Eestimaal on inimesed rabelemas oma asjade kallal. Igaüks ihuüks. Beritki. Olen õhtuti käinud Beritilt suitsu norimas. Ta viskab mulle aknast mõne alla.

See ongi looja üksindus. Vaid tark naine oskab nõnda ridu seada, et nende ümber tekib õhuline ruum. Samas tunnen kogu aja, et Berit vajab rohkem looduslähedust, et linn muserdab teda. Mitte inimsuhted. Selbergi luulest kasvab kõige enam välja ohustav tunnetus, et me ei ole enam osa loodusest. Sinises toas tiksuvad kellad, kostab trammikriuksatusi, torud majas urisevad. Igal pool tsivilisatsioon. Kuhu siis rändavad aimused, mis jäävad ütlemata?

Berit Selbergi "Sinises toas" laulavad siiski ämblikud. Suvel. Ja ongi suvi. Neil ämblikel on kõrgel õhulised kiiged.

Omapärane, huvitav debüüt! Sõnade vahele jääb küllaltki palju mõttelist ruumi, ja lugejal on, mida seostada iseenda assotsiatsioonidega varemloetust.

Lõpuks leidsin Berit Selbergi luulekogust ka seda, millest tahaks kirjutada pikki, pikki ridu, kuid mida Berit Selberg on väljendanud nõnda: *Kuid järsku on mäng läbi ja hing sama rumal kui alguses.*

Ängistuse kuldne käsiraamat

Doris Lessing. Kuldne märkmeraamat. Tõlkinud Krista Kaer. Varrak, 2000.

Reklaamist võis lugeda, et "Kuldne märkmeraamat" on naisõigusluse piibel. Oh ei, see on pigem hirmunud ja kaitsetute inimeste piibel. Selline inimene, ükskõik, on ta mees või naine, näeb "Märkmeraamatus" ennast nagu läbi mitmekordse peegli, millel on muu hulgas ka suurendusklaasi omadusi. Kort-sud, vinnid ja sünnimärgid on kõik väga hästi näha. Säärased ebamugavad tunde-seisundid nagu surutus, ahistus ja äng on selles raamatuse kogu aeg olemas, need ainult varieeruvad ega lähe kusagil üle millekski vähem vaevaleiseks.

Kirjanik peabki osutama inimese ja ühiskonna valupunktile, muidu jääks kirjandus vaid meelelahutuslikuks õilmitsemiseks, kõlab säärase kujutamisaadi loomulik põhjendus. Lessingit lugedes võib aga tajuda teist, valu üles piitsutatavat äärmust. Hoiak, et resignatsioon on üllas, et kibestumise ees tuleb tunda aukartust, võib samuti vastu hakata, kui seda on liiga suurtes kogustes.

Lessing eritleb kirurgi täpsusega inimese vaimset viletsust, vaatleb teatud ajajärku kujundanud poliitilisi ideid, uurib inimeste saatust, kes kord neist ideedest innustusid. Kõik laguneb, kogu elu, ja kirjandus on selle lagunemise peegel, näikse kõlavat raamatu illusioonideta sõnum. Elu on kui pidev lahing, kus kõik võitlevad kõigiga ja kõik on sunnitud end kõigi eest kaitsma. Lessingi tegelased tegelevad peamiselt oma emotsionaalsete kaotustega. Nende pinnalt sünnivad ka suuremad üldistused.

Tsiteerigem Annat: "...meie aja tõde on sõda, sõja immanentsus". "Ma ei tunne kedagi, kel poleks midagi vajaka, kes ei piinleks ega võitleks." "...elu tuum on ülekohtus ja julmus."

Lessingi raamatu tegelased on suured enesenuhtlejad: mida ägedamalt keegi ennast piitsutab, seda kibedam käsi ta justkui on. Kogu selle trööstituselaamaga silmitsi jäädes võivad tekkida nii mõnedki lapsesuised küsimused. Miks on inimene Lessingi käsitluses nii õnnetu olend? Mis tema tegelastel ometi viga on?

Tegelased hullumeelsuse äärel

"Kuldse märkmeraamatu" juures meeldib mulle peamiselt eessõna. See on kirjutatud üheksa aastat hiljem kui raamat ise ning käsitleb läbinägelikult kriitiku ja kirjaniku suhet, mis ajas eriti ei muutu. Publiitsistlikus vormis mõjub Lessingi analüütiline geniaalsus millegipärast toniseerivamalt kui ilukirjandusse rüütatult.

Kui võrrelda inglanna Doris Lessingi stiili kanada kirjaniku Margaret Atwoodi omaga, siis Atwoodil kuhjuvad surutustunne ja ängistus niisamuti, kuid mitte nii kavatsuslikult, pigem stiili ja valitud kujundimaailma kaudu. Lessingi tegelased on eneseteadlikumad, propagandistlikumad, agressiivsemad, analüüsivad kriitiliselt iseoma väljapääsmatuse tunnet, mis on samas nende mõtelaadi vältimatu osa. Lessing serveerib oma protagonistide nurkaatuna, hullumeelsuse äärel, kuid laseb neil olukordi ka kõrvalt nägija pilguga analüüsida, mis vastu ootusi asja veel hullemaks ajab.

"Kuldne märkmeraamat" on üles ehitatud sibulakoorimise metafoorile, "pealt kullakarvaline, seest siiruviruline" nagu ta on: peategelane Anna, kes on oma eluga äärmiselt, kirjutab raamatut Ellast, kes on oma eluga äärmiselt, ning Ella kirjutab omakorda raamatut kellestki, kelle õnn samuti nähtavalt ei õitse. Üks kiht järgneb teisele, ja tõesti, mida edasi, seda rohkem nutma ajab.

Lessing reastab hulganisti farsilaadseid olukordi, võõrandunud inimsuhteid, analüüsib nendega kaasnevaid tundeid, piinlikkust, närvilisust, trotsi. "Kuldse märkmer-

raamatul" on mõndagi ühist John Irvingi "Garpi maailmaga". Mõlemat kirjanikku ühendab oskus luua argielulisi konstruktsioone ja varjatult naeruväärseid karaktereid, aga Irving ei varja oma iroonilist hoiakut nende suhtes. Lessingi suhe oma tegelastega on palju vahetum ja isiklikum. "Garpi maailma" probleemideks peetakse samu nähtusi, mida käsitleb ka Lessing: inimese kaitsetus hüsteerilise enesehaletsuse, hüsteeriliste ideoloogiate ja vägivalda ees, kaitsetus oma lähedaste ees, vaimse tervise haprus, igasuguste naise- ja meherollide meelevaldsus. Reale võib lisada kestva rahulolematuse ja massiliselt kõrvõimalikke süütundeid.

Irvingi paroodiline hoiak tasakaalustab teksti ja võtab ka süngeimatelt kohtadelt ränkaskuse. "Garpi maailm" kujutab endast mahukat följetonromaani, Lessingi tegelasi aga saadab kogu aeg oht uppuda omaloodud paranoiliste situatsioonide sisse.

Kahtlemine kui moodne meelegaigus

Lessingi tekst on kriitikule tänuväärne. Igal leheküljel leidub mõni ideeots, kust kinni haarata. Mind pani Lessingi tekst mõtlema kahtlemise kui eluhoiaku üle. Lessingi tegelased on ju kõik suured kahtlejad. Kaheldakse ka siis, kui parasjagu mõne idee nimel tegutsetakse. Muutuvad ainult kahtlemise vormid, mitte põhimõte ise.

Mõistusest juhitud maailmale on kahtlus sügavalt omane. Kahtlemist peetakse aruka inimese tunnuseks, koguni lääne kultuuri alustalaks. Ka eestlasest intelligent kuulub kahtlejate hulka, kes ei kahtle ainult ühes, kahtlemise vajaduses. Kahtleja on igavene opositsionäär, kes justkui ei tohiks ühtki elutunnistust päriselt omaks võtta, midagi ülimalt tõeks pidada, ilma et teda fanaatikuks, kergeusklikuks või lihtsameelseks ei peetaks. Kahtlemist väärtustav mõtteviis peab loomulikuks küsimusi, vastuseid usaldab ta vähem. Nii on loomulik, et rafineeritum vaimu-inimene puistab küll varrukast tsitaate selle kohta, mida üks või teine filosoof teatud eksistentsiaalse probleemi kohta on arvanud, kuid oma seisukoha jätab targu enda teada. Avalikes vestlustes tuleb olla skeptiline, teeselda uskmatus, kehitada õlgu, sest ka kõige abstraktsemate probleemidega tegelejaid piiravad teatud kokkulepped – nii terminite kui ka meetodite osas –, mida ei või ignoreerida, sest see viiks harjumuspärasest mõistuspärasest suhtlemisest eemaldumiseni.

Rahulolematuse moodne. Ka eesti kirjanduse *mainstream* on ju kenasti kahelda oskajate käes. Kahtlemisel on aga ka halb kõrvalnäht. Kahtlemisprintsip jätab kahtleja sageli mõtteliselt paigal tammuma, tekitab nõutust, ebakindlust ja moraalselt selgrootust, mille äärmuslikeks avaldusteks on künism, nihilism, agressiivsus enese ja teiste suhtes. Kahtleja ei usalda kedagi, ka iseenest mitte, ja satub kergesti depressiooni. Depressioon on kindla kliinilise pildiga haigus, mis võib põhjustada suitsidaalset käitumist. Kahtlemise kultuur kubiseb potentsiaalsetest enesetapjatest. Ka Lessingi raamatus on neid mitu.

Kui kahtlemine muutub sunnituks, võtab see vaimselt tegevuselt tõelise vabaduse. Pealegi manifesteerib kahtlemine kahtleja puudulikkuse tunnet ja sellega ei peaks keegi teadlikult leppima.

Identiteet kui surnukuuri mõiste

"Mõistus on ainus barjäär minu ja kokkuvõtte vahel," mõtles Anna, viibides järjekordses kriisiseisundis" (lk. 420). See on väga ilmekas tsitaat, näitab, kui seotud on mõistest "mõistus", "mina" ja "kokkuvõtte". Kõik on olulised märksõnad kahtlemise paradigmat, mis viib kahtleva isiku lõpuks kaose äärel.

Kaost ei maini ma juhuslikult. Lugesin

ühest Karin Hallase heast ja informatiivsest arhitektuuriartiklist mõtet, et maailm on jõudnud äratundmisele, et kaootilised süsteemid pole mingi erand, vaid reegel. Kui isegi arhitektid, nii olulised maailma välise palge kujundajad, kaose ees jõuetult käed rüppe lasevad, pole see mitte ainult kurb, vaid peegeldab hästi seisust, kuhu etab- leerunud maailm koos oma juhtivate mõtle- jatega tänaseks jõudnud on. Ei tekita just optimismi, kui ka elu vaimsema külje juhtiva- vaks ideeks on kaos ning pole enam kedagi, kes sellele vastu astuks. Kaos ei taandu ju niisama, tema põhiomaduseks on levida ja laieneda.

Anna kui mõistuseinimese keskne probleem on tema "mina". Kes ma olen, kuhu kuulun, küsime meegi endalt lakkamatult. Identiteediküsimus on kujunenud mis tahes valdkonnas toimuvaid diskussioone liitvaks võteterminiks, milleta argumentatsioon jääks justkui tühjaks. Ühes hiljutises Sirbis kasutas tuntud kunstikriitik seda 3000 – 4000 tähemärgise loos viis korda ja see ei pane kedagi imestama.

Uus eesti keele sõnaraamat ütleb, et identiteet on teadmine endast sotsiaalses olukor- dades ja suhetes. Kas seda teadmist mitte üle ei tähtsustata? Jääb rõhutatud mulje, et meid väljaspool "sotsiaalseid suhteid" üldse ei eksisteerigi. Aga me pole ainult sotsiaalsed, vaid ka vaimsed olendid, "vaba vaimu saadikud", kes ei pea ennast kogu aeg püüdnult kellegagi võrdlema, kellegagi samastama ja kellegi meele olema. See on loomulik noorukieas, kui voodi kohale pop- tähtede pilte riputatakse. Kuigi "identiteet" on muidugi selline mõiste, mille tähendus võib postmodernistlikus keskkonnas sõltuvalt kontekstist nihkuda, näib mulle ikkagi, et see on vaimsete otsingute jaoks liiga piiratud kri- teerium. Identiteet võib olla vaid kujutluspiilt, millest loodetakse, et see aitab end määratle- da, kuid seda "sotsiaalsete suhete" kaudu tehes on võimalik end osavalt eikeegi, massiivseks, halliks hiireks muuta (mida Anna ja teised Lessingi tegelased imeosavalt teevad) ja see on üsna haletsusväärne per- spektiiv. On tunnuslik, et seoses identiteedi- ga räägitakse peaaegu alati ka identiteedikrii- sist. Muide, märksõna "identifitseerima" juures on sõnaraamatus näide: "politsei iden- tifitseeris laiba". Äkki ongi identiteet üksnes surnukuuri mõiste?

Prohvet või varjudega võitleja?

"Kuldse märkmeraamatu" tegelasi ahistab paljuski haiglane sõltuvus sotsiaalsetest suhetest. Lessingi halastamatus on põhjen- datav sellega, et temasugused kirjanikud ei saa mõjutada maailma, mida nad nii hästi mõistavad ja seletavad, kuidagi teisiti kui kul- tuuriliselt kokkulepitud viisil. Kirjanike tege- vus ei muuda kuidagi ei nende ega ka luge- jate meelelist maailmataju, sest nad tegutse- vad ühiskonnakeskselt, isegi kui nad intellek- tuaalselt sellega ei nõustu.

Vaid valitud kirjanikest saavad prohvetid, suurema osa tööks on jäädvustada pisiasju, inimlike kannatuste peensusi. Vähesed näi- tavad teed ja valgust teeraja lõpus, suur osa madistab terve elu varjude keskel. Platoni järgi ongi kunstiloomingu, seega siis ka kir- janduse, osaks meelelise maailma matkimine, mitte rohkem.

Mind aga huvitab pigem kirjandus, mis laiendaks taju piire, ületaks õpipõisiliku nõu- tuse ja annaks lisa nendele vastustele, mil- leni ma ise juba jõudnud olen. Püüd murda välja kahtlejate suletud ringist, ületada mõis- tuslik kokkulepe, mis reaalsust defineerib, on minu jaoks väga ahvatlev ja loodan, et see ei tähenda, et ma mõtlejana lootusetult kaotsi oleksin läinud.

Lõpetuseks pisut isiklikku. Viimasel ajal vaevab mind imelik paradoks, mis seostub kuidagi ka Lessingi raamatuga. Tahaksin justkui veel tasapisi ilukirjandust kirjutada,

aga mõtlen, kas ikka tasub. Mitte seetõttu, et raamatuid on ilmas niigi palju. Põhjus pei- dab end mujal. Nooremata, kui paineid ja pingeid oli elus palju ja endaski paras kaos valitses, tundus, et kõike seda jubedust pole mõtet kirjandusse panna, milleks teisi ilmaasjata traumeerida. Nüüd, kui on (ehk) olemas elementaarne hingeline tasakaal, väike elukogemuski, tundun ma endale kir- janiku jaoks ülemäära rahuliku olevusena. Kui kirjanik ei saa läbi ilma kinnismõtete ja vaevusteta, mis teda karjuvalt eneseväljen- dusele sunnivad, on minu, igavaks keskealiseks muutunu rong ilmselt läinud.

Eks ole niisugune hepik mõte üks kahtluse eriliike, mis tekitab pisut kunstiku iseloomuga tupiku.

On siiski ahistusi, mis kirjutaja east niivä- ga ei sõltu ja on kestvama laadiga, näiteks igavene kartus, et sind ei mõisteta. Sellest on tabavalt kirjutatud ka Lessing.

"Kuldne märkmeraamat" võiks olla raama- turiulis käepärast juhtudeks, kui ollakse pahir, magamata või muidu jubedas mee- olus, mille defineerimisel Lessing on meister: "Pole midagi võimsamat kui see nihilism, vihane valmidus heita kõik üle parda, taht- mine, igatsus saada lagunemise osaks." See teos on niisuguse, aeg-ajalt ikka ette tuleva kurnava seisundi sujuvaks, masohhistlikku naudingut pakkuvaks jätkuks.

KÄRT HELLERMA

KEELEKELL

Siidiplaat ja hõbepurjed

Küllastasin hiljuti oma sõbra, kes oli just tagasi jõudnud pikemalt matkalt mööda Ühendriike. Mil- lega seletada, tundsin huvi, ameeriklaste suuri edusamme igal alal? Ajaga, vastas sõber, ameeriklane oskab aega kokku hoida. Nimedki neil nüüd pisikesed ja ümarad nagu helmed paela otsas: Äll, Mell, Fill, Kätt, Pätt, Nätt, Donn, Ronn, Pämm, Stänn. Tore, hüüatasin vaimus- tusega, siit oleks Vanal Maailmal midagi kõrva taha panna. Võtame kasvõi sellise nimekonstrumi nagu Christoph Willibald Gluck. Lausa ajahukk! Palju lahedamalt kõlaks Kriss Bill Gluck. Pea nüüd kinni, manitses sõber, kes siis kohe kirvega klas- sika kallale tormab? Kultuurne inimene ütleb vähemalt esimese nime korralikult välja. Kui aega vähe, spellib ta teiest nimest vaid esitähed: Johann Ess Bach, Giovanni Bii Pergolesi, Christoph Dabljuu Gluck... Ning Friedrich Aar Kreutzwald, Johann Vii Jannsen, Paul-li Rummo, jätkasin õhinal. No näed, lausus sõber tunnustavalt, oskad kohe käigu pealt õige trendi ära tabada. Ent mis siis ka siinmail vahepeal juhtunud on? Eks ühteist ikka ole kah, veeretasin vastuseks, tuntud näitleja Toivo Ee Rumm on ka head vokaaltaset näidanud ning juba oma esimese siidiplaadi sisse laulnud. Algul kippus tal see projekt küll põhja kõrbema, sest kõige tähtsam sponsor hüppas alt ära. Mustast masendusest aitas üle saada vaid tuttava hingekarjase Juhan Džei Haaviku julgustav sõna. Ja ennae imet – viimasel hetkel tuli appi meediameiljonär Franz Eitš Lagle, kes tegi päästva finantssüsti. Ja siin ta nüüd ongi, ütlesin heldinult, ulatades sõbrale kingituseks verivärse siidiplaadi. Näitasin talle ka meie uue aidiikaardi proovieksemplari, millele tulevat märke isegi omaniku aikjuu kohta. Vestlesime veel pikalt-laialt Emm Aar Piist ja Enn Aar Džist. Siis aga tänasin lahkete peremeest, võtsin oma aidiid ning viipas reipalt "Aidaa!".

ARNOLD EI MANDEL

Süda läks seitsmekümneks

Usutus kunstühingu Pallas kirjavahetajaliikme Leida Rügaga

Teisipäeval, 8. augustil sängitati Tartus, Vana-Jaani kalmistul Raadil kodumaa mulda ühe silmapaistvama eesti pagulaskunstniku, 1903. aastal Sangastes sündinud, 1939. aastal Tartus Kõrgema Kunstikooli Pallas lõpetanud ja 1997. aastal Elmwood Parkis surnud graafiku ja maalija Eduard Rüga tuhk. Kunstniku soovi, mida ta oli 53 aastat oma südames hoidnud, aitas teoks teha kunstühing Pallas, mille auliige Eduard Rüga oli 1991. aastast. Ameerika Ühendriikidest saabusid selleks puhuks sünnimaale kunstniku abikaasa Leida Rüga (1915) ja vanem tütar Silja Melts (1940) abikaasaga. Eduard Rügale oli austust avaldama kogunenud arvukalt sõpru ja sugulasi, pal-laslast, üliõpilasseltsi Liivika liikmeid, kultuuriavallikkuse esindajaid. Eduard Rüga viimse puhkepaiga ja kujur Jaan Luige loodud hauakivi pühitses praost Joel Luhamets.

Järgnev, seni avaldamata usutus proua Leida Rügaga on talletatud tema esimese ja seni ainsa sõjajärgse Eestis viibimise ajal 1994. aasta suvel. Siis korraldas Pallas Tartus KÜÜ-galeriis Eduard Rüga graafika näituse, mis on jäänud kunstniku pagulasloomingu mahukaimaks väljapanekuks Eestis. Rüga annetas Pallasele kunstikogu alustuseks 24 oma teost. Lähim võimalus Rüga taieks nägemiseks kodumaal on aga 1. septembril avataval kunstühingu Pallas suurel näitusel Tartu Kunstimajas.

Sellest saab nüüd pool sajandit täis, kui olite sunnitud Eestist ära minema?

21. septembril 1944 tulime ära Viiralt, koolimajast Tori vallas, kus olin õpetaja. Nordlandi diviisi taganes. Kuski tuli selge teadmine, et nüüd tuleb minna. Kaks pisikest kohvrit olid käes ja piimakann. Lapsed – kolmene ja neljane Kersti ja Silja näpu otsas.

Eduard arvas, et on veel aega, aga mul oli tunne, et ei või enam viivitada. Mõõduvas autode karavanis oli üks väike sõiduauto noore eesti autojuhiga. See peatas kinni ja võttis meid peale. Auto sidur läks tee peal katki, siis tulime maha ja lükkasime. Pärnusse oli kolmkümmend viis kilomeetrit. Jäime sinna. Karavan liikus edasi Riia poole. Pärnu Raekülas saime jälle Eduardiga kokku. Teda oli üks norra kunstnik peale võtnud. Eduardi must ülikond oli täiesti hall.

Selja taga oli 1940. ja 1941. aasta Vene okupatsioon ja küüditamise kogemus – minu Elva onu, kes oli politseikomissar, viidi ära ja tapeti poole aasta pärast Sverdlovski kraisis, sõprade perekondi viidi ära. Vene sõdur oli Etsi Tori sillal kinni võtnud ja ähvardanud teda kui spiooni Patarei vanglasse viia: Eduard oli käinud sillavalves.

Äraminemise mõte tekkis esimest korda juba siis.

21. septembri õhtul 1944 läksime Pärnu randa, kohvriksed käes, et äkki läheb laev. Ei läinud. Öösel valvasime sütekeldris lapsi, et suured rotid ei tuleks kallale. Oli pommitamisi. Hommikul tulime välja ja saime väike-sele laatsaretlaevale "Elbing VII".

Mäletan täpselt, kuidas ma vaatasin randa – süda läks seitsmekümneks killuks... Pidevalt olid häired: "Feindliche Flieger!"

Liibavi reidil seisime mitu päeva, lebasime nagu silgud üksteise kõrval laevalael. Brandenburgi Gördeni laagris saime *Lebensmittelkarten*. Liikusime edasi üheksakesi Viini suunas. Kuu aega olime Viini suvituskohas Pressbaum-Tulnerbachis. Elasime veel ühes talus, loomatalli kõrval. Seal oli kole niiske, laste pärast tahtsime ära minna. Siis tuli Straßhofi laager. Seal polnud käimlaid, olid kaevatud kraavid. Rumeenlased ja bulgaarlased otsisid prügikastidest toitu, meil olid õnneks need *Lebensmittelkarten* eelmisest laagrist. Ühel päeval tuleb Ets suure rõõmu-

ga, et transport läheb Oberpfalzi, siis saime Baieri osasse, olime olnud seni idapoolses osas. Jäime pidama Bambergi. Varsti tulid õnnetused: Silja kukkus teise korruse aknast, Kersti jäi difteeriasse, mina sain veremürgituse. Ets ainsana oli terve.

Elasime Ostide laagris, Ets töötas vabrikus. Kogu aeg olid alarmid. Pidime metsa liduma. Variend oli küll olemas, aga seal lähedal olid suur vabrik, raudtee ja moonalaod. Eduard võttis Kersti kukile ja läksime. Olime metsapuude all.

Kord oli ilus selge veebruaripäev. Lennuk tegi suure rõnga taevasse. Suured pommid kukkusid välja peale. Etsi polnud. Põletispomme oli sadanud metsa alla nagu vihma. Seisin keset laagriõue. Jäime elama, aga suitsu olid kõik kohad täis nii, et ei näinud midagi. Iga päev tuli joosta.

Seitse ööd magasime metsas. Veebruar keskpaiku, lumekoladad kõrval. Olen ka kerjamas käinud. Tavalised sakslased olid kenad ja sõbralikud. – Juhtusin ühte veskisse, seal anti terve päts toredat saksa rukkileiba.

Ootasime ameeriklaste tulekut ja vabastamist. Ameeriklased jõudsid Bambergi 13. aprillil 1945. Olime suures veinikeldris. Kir-sid õitsesid. Mõtlesin, et kui juba surra, siis sellisel ajal. Aga nooruse juurde kuulub siiski elu.

Siis olime tänaval. Üks suur toiduainete ladu tehti lahti, hiigla palju inimesi jooksis kokku. Olin kaval ja läksin hommikul vara. Oskasin natuke inglise keelt. Etsi ei lasknud minna, mine tea, mis meesterahvaga oleks juhtunud. Pooleks aastaks saime ühte korterisse, siis tehti laagrid, kus olid võrdlemisi suured majad. Kolm peret oli majas, köök ühine. Tulid mõned lauljad, kunstnikud, kes hakkasid käima laagrist laagrisse. Ets hakkas juba midagi nokitsema ja kunsti tegema, kui sai pisut materjale. Asutasime eesti kooli. Ets õpetas joonistamist, mina olin tavaline koolmeister. Selle eest saime sigarette.

Naised hakkasid tegema käsitööd. Sügisel käisime maal toidulisaks õunu ja pirne otsimas. Tulid ka esimesed näitused.

Siis läksime Bambergist Geislingeni. Hakkasid saabuma meie sõdurpoisid, kes olid vabanenud. Meie köögis pingi peal magas ka üks, kes oli juhuse tahtel pärit Tori vallast. – Meie sõdur oli ju mitte ainult kahe, vaid mitme tule vahel! – Geislingenis valmisid Etsi puugravüürid Peeter Lindsaare raamatule "Vana hobune". Lindsaar oli Etsiga sama kandi mehi.

Kas oli ka mingit mõtlemist sellest, kunas kodumaale tagasi saate?

Olime veendunud, et kahe aasta pärast tuleme tagasi. Olime kindlad, et ega liitlased ei jätä meid ometi – Jumal hoidku! – Vene alla. Hoidsin ema jaoks isegi kingapaari, kui tagasi tulen. – Aga siin ma nüüd olen!

Kuidas pääsesite Ameerikasse?

Kui väljarändamise asi hakkas, oli tarvis käendajaid. Ei teagi täpselt, kuidas seda korraldati, aga meie saime igatahes kirja Ameerika kunstnikepaarilt Jay ja Marjorie Suttonilt. Selleks ajaks oli meil juba olemas ka Austraalia võimalus, aga kui Ameerika üles kerkis, hakkasime mõtlema. 11. oktoobril 1949 jõudsim Ameerika. Suttonid olid vastas, nende sõbrataril oli suurem auto. Sõitsime maale Pennsylvaniasse, Appenzelli. Suttonid olid meist natuke vanemad, mõlemad kunstnikud, püsimatud, armastasid ringi rännata. Väga kenad inimesed. Nad saatsid väljakutse ka Henrik Visnapuule. Umbes kuus nädalat elasime Visnapuuga koos. Suttonid pidasid üleval meid nelja ja samuti Visnapuud. Pedro Krusten oma mälestusraamatus "Kaugelviibija käekõrval" eksib: Visnapuult ei võetud Suttonite juures üldse raha, rääkimata sellest, et tema raha eest oleks leiba ostate. Arusaamatu, miks tahtis Krusten Visnapuust sel viisil kangelast teha.

killuks

Eduard Rüga. Petseri motiiv. Värviline puugravüür, 1942.

Tahtsime tööle minna ja ise jalule saada. Etsi esimene töökoht oli laste suvekodus koristajana. Umbes aasta olime Suttonite juures, siis läksime Stroudsburgi, siis edasi Patersoni. Seal oli eestlasi ees ja juba kodusid asutatud. Patersonis olime aasta. Ets käis töö kõrvalvabrikus, mina lõikas ribikardinate nõõre.

Ets lootis kunsti tegema hakata. Kord leidis ta prüghunnikust ilusa paksu linoolitüki, lõikas sinna "palja naise" – "Akt toolil", mis siingi näitusel väljas. Suttonite juures vehkis Ets monotüüpiat teha.

1953. aastal asusime praegusesse elukohta Elmwood Parki, mis siis kandis nime East Paterson. Ostsime väikse maja. Ets käis päeval töö, õhtul tuli koju, läks alla keldri, hakkas kunsti tegema. Lapsed ja mina kutsusime teda ära, kui oli juba väga hilja. Aga kui kunstnik on soone peal, siis ei saa teda keegi ära kutsuda!

Kümme aastat töötas Ets keemiatehases, kus valmistati autovärvimuldi. Siis oli tervis läbi, tekkis õhupuudus, käed olid puru. Arst keelas edasitöötamise. Ets pühendus loomingu ja lillede kasvatamisele. Pensioni ta ei saagi.

Missugused on olnud kaugeloleku aja sidemed Eestiga?

Õleme kogu selle aja olnud Etsiga Eesti Vabariigi kodanikud. Mõtlesime, et olgu meil vähemalt seegi. Kõik need viiskümmend aastat olime magama heitnud Eestile mõeldes.

Side kodumaaga on olnud tihe. Emale hakkasin kirjutama 1953. aastal. Ets oli pikemat aega kirjavahetuses Vardi ja Juhan Raudsepaga, juhuslikumalt Starkopfi, Uutmaa, Kitse ja teistega. Bajadeer kirjutas Tartust hoolega.

Paguluses on Etsil olnud head kauaaegsed sidemed Endel Kõksiga, samuti Arno Vihalemaga ja teistega. Kõks on meie juures elanud ja nad on Etsiga pikki õhtuid kunstiasju arutanud.

1943. aasta sõjasuvel oli Elmar Kits meie juures Tori Viiral koos naise ja naiseemaga. Samuti oli seal Endel Kõks. Kits ja Kõks käisid koos väljas maalimas. Uutmaa käis

külas. Juhan Raudsepp käis koos abikaasa ja pojaga. Gustav Raud elas läheduses ja käis vaatamas. Musitseeriti koos: Kits tõmbas viiulit, proua Raudsepp mängis klaverit.

Viirale jäi maha meie kunstikogu: Kristjan Raua "Leinav Linda", Võerahansu suur maal "Kartulivõtjad", Kitse "Heinalised", Kitse ja Kõksi talsamal sõjasuvel tehtud portreed meist Etsiga ja lastest, Uutmaa maastik, Aino Bachi graafikat, paar Viiralt tööd, mis Peeter Lindsaar meile hoiule tõi. – Siiani pole neist midagi teada! – Maha jäi hulk raamatuid, samuti Lindsaare käsikirja Marie Heibergist, kes oli muuseas Etsi sugulane.

Jälgin nüüd Eesti elu ja võrdlen seda endisega, olen kohanud otse haruldasi inimesi – oma endisi õpilasi, sugulasi, sõpru, õpingukaaslast Tallinna Pedagoogiumist. Vahe endise Eestiga on siiski väga suur, see toob südamesse nukra tunde. Siin on veel väga palju teha.

Vaimsest Tartust jääb mulle väga hea mulje.

ENN LILLEMETS

Eduard Rüga oma 90. sünnipäeval abikaasa Leida ning tütarde Silja ja Kerstiga.

10 paari ja 2 ainust

Eesti ja Flaami kunsti näitus "10 paar" Kuressaare lossis 13. augustini

"Kunstisuvi" on oma elujõulisust tõestanud – tänavu on sel nii geograafilist kui ka sisulist haaret, nii väljendusvahendite kui sõnumi mitmekesisust. Kui võtta seda suvise hea kunsti invasioonina, ei peagi nõudmised teab kui kõrged olema. Mida keegi Pärnus, Narvas või Kuressaares eksponeeritud eelistab, on juba kunstimaite ja -arusaama küsimus.

Kuressaare lossis välja pandud Eesti – Flaami ühisnäitust ei saa ükski tõsine kunstivaatleja kõrvale jätta. Väljapaneku tähtsus ei seisne selle erakordses kvaliteedis või uudses. Kvaliteedi üle võib ja tulebki vaielda. Näituse "10 paar" tähtsus on pigem seotud kultuurimäluga ning selle taastamise kaudu millegi uue saavutamiseks. Ühiste ajalooliste meistrite üle on mõlemad pooled uhked, kuid XVI sajand on liiga kauge minevik, et sellele midagi rajada. XX sajandi 30ndad on lähiminevik ning tollal kinnistus arusaam, et suure prantsuse kultuuri (kunsti) kõrval eksisteerivatest tillukestest kultuuridest (kunstidest) – näiteks Belgia ja hollandi kunstist – on ka küll ja veel õppida. Praegune Flaami – Eesti ühisnäitus on juba järgmine samm mullu sügisel alustatud teel, mil Hansapanga galerii Tallinnas oli Belgia prantsuse kogukonna, vallooni kunsti kasutuses. Nii sügisese kui ka praeguse näituse kordamineku taga seisib Brüsselis tegutsev kultuuriatašee **Tamara Luuk**. Ühise kunstinäituse idee pärineb Kuressaare sõpruslinnalt Kuurnelt. Ma ei tea, kuidas on Belgias, kuid Eesti väikelinna kohta oli Kuressaarest üllatav toetada "Kunstisuve" nõudlikku projekti, kus kasutati professionaalsete

kuraatorite abi ning avaldati ka esinduslik kataloog. See kõlab peaaegu sama uhkelt nagu poliitiline manifestatsioon ja annab taas lootust, et just väikelinnade omal soovil ja toetusel on võimalik kujundada normaalne kunstielu kogu Eestis, just nii, nagu see eksisteerib Soomes. Kuressaarel on potentsiaali rohkem kui teistel väikelinnadel – tuletagem meelde Saaremaa biennaale, mida ekspordis sinna küll **Linnapite** harukordselt edukalt tegutsenud tiim, kuid siiski kohaliku soodsas vastuvõtu ja kaasabi toel. Kuid ärgem unustagem, et "10 paar" on eelkõige kahe kuraatori, **Mari Sobolevi** ja **Veerle Van Durme** ettevõtmine. Algul püüdsid nad luua midagi ühist: "... algideeks leida sarnaseid jooni," sest "eestlaste ja flaamlaste mentaliteedis on üllatavalt palju sarnast," mida võiks võtta kokku sõnaga "skepsis", mille omakorda on põhjustanud "pikaajaline omariikluse puudumine" ning "ääremaa staatus". Tutvunud teineteise pakutud kunstiga, otsustasid kuraatorid, et ühisjoonte printsiip ei tööta ning nii pidi kumbki, arvestades eripära, valida võimalikult esinduslikud teosed, nagu kirjutab kataloogi eessõnas Mari Sobolev. Kahe nimetatud printsiibi kõrval ei tohi unustada ka kolmandat – Kuressaare lossi eksponeerimispaigana, mis juba ajaloolise tähenduse, kuid eelkõige ruumide paigutuse ning suuruse kaudu paneb ekspositsiooni erilist kõlama. Nii et "10 paar" juures on tegemist kohaspetsiifilise väljapanekuga, mille puhul ühisalgatus on põimunud läbi subjektiivse esinduslikkusega.

Ja siin mängibki kuraatori subjektiivsus

natuke kurvalt eestlastele kätte. Mari Sobolevi idee näidata midagi, millel on juures irriteerivat maiku ja lokaalset eripära, on igati kiiduväärne, kuid kahjuks on see jäänud visuaalse veenvusetu. Loomulikult ei käi see kogu väljapaneku kohta. **Jaan Toomikut** siinses koosluses eraldi kiitma hakata pole mingit mõtet: tema talvel Tartus eksponeeritud eelkõige ebamugavale helile üles ehitatud plaksutatavate kätega video on igati tasemel. Selles pole küll vahest nii palju eksistentsiaalset ängi nagu Toomiku nüüd juba krestomaatiliseks saanud töödes "Tantsides koju" või "Isa ja poeg", kuid eripära ja esinduslikkust on seal kuhjaga. Ka **Ene-Liis Semperi** rafineeritud küüniline mäng naise ja naiselikkusega kui millegi tõeliselt looduslikuga ("Oaas") ning **Kiwa** euroskeptiline ja eneseirooniline karaoke ("Eurovisioon – Antieurovisioon. Kollase lipu all") on hea materjal dialoogiks euroopaliku heaoluga, mida esindab (vähemalt tavamõistes) Belgia ja selle sees ka flaami kogukond. Ega **Toomas Miku**, veel vähem **Peeter Alliku** ja **Marko Mäetamme** tööde üle ka kurta saa, iseäranis kui kuraatori rõhutatud eestlaste ühisjoon tundub olevat just (enese)iroonia ja küünilisus, kuid Mari Sobolevi lemmikute teosed – **Taave Tuutma** märgid, **Andrus Joonase** pseudomütoloogia, **Tarvi Laamanni** unistused lendamisest ning seekord ka **Silja Saarepuu** kerjamiskastid – ei kannu võrdlust välja. Ideedena on needki omal kohal – vaimukad, absurdsed, omamoodi teravdki, kuid visuaalselt kaovad flaamlaste veenvuse ning lossi nõudliku tõsiduse sisse. Kohe mitte

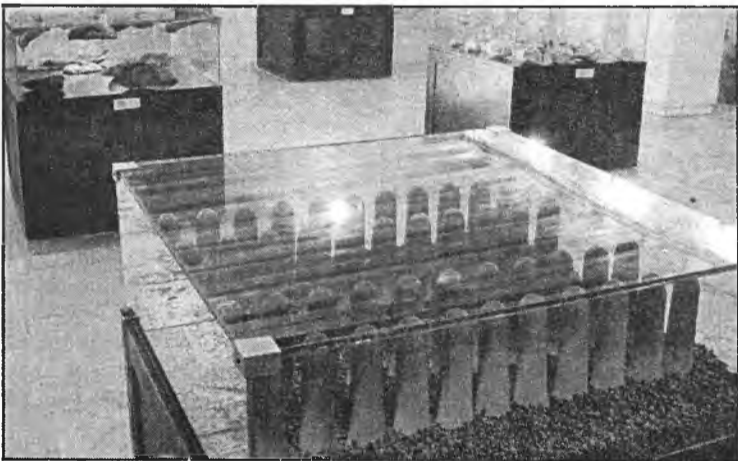
kuidagi ei saa lahti tundeist, et Tuutma ja Joonas, aga ilmselt ka Laamann, toimivad tervikutena – ikka looja kui osa tööst – ideaalselt kui märgid, kuid tööd loojata mitte.

Flaami subjektiivsus mõjub ka esinduslikult – huvitav, mis neil seal veel on, kui see valik on vaid Van Durme isiklik eelistus. Ja ega alati olegi teab mis visuaalselt veenvust vaja – **Honore d'O** taevakepikeses kohe on midagi. **David Claerbouti** "Topelt kanaliga vaates" on aga harva kohatavat visuaalselt tundlikkust ja täiesti ebaeuroopalikku meditatiivsust. Väga hea töö, ükskõik millises koosluses ja ruumis. Sedasama tuleb tõdeda ka **Elke Booni** delikaatselt seksualiseeritud lapsnaiste portreede kohta. **Liina Siibi** samalaadsete fotodega oleks saanud luua tõelise dialoogi ning arendada selle põhjal sarnasuste ja erisuste diskursuse. **Hans Op de Beecki** ruumispetsiifilised tööd mängisid kokku lossiruumiga, tekitades kummaliselt nõutuks tegeva nihke. **Berinde de Bruyckere** objektidest pole mõtet eraldi kõnelda, neis on Toomikuga sarnast enesestmõistetavust.

See on Flaami – Eesti esimese koosluse esimene samm, teine astutakse septembri algul juba Kuurnes. Ja sealne retseptioon teeb uudishimulikuks, sest mine tea, ehk on esinduslikkuse mõiste liiga jäigalt paigas ning seetõttu seostub oma, tuttavas kunstiruumis liialt kindlate nimedega.

REET VARBLANE

Üks kunstisuvi – kaks muuseumi

IRINA KIVIMÄE

SIRJE EELMA

Narva "Muuseum" (vasakul) oli Pärnu klassikalisest "muuseumitruust" väljapanekust mängulisem.

"Kunstisuvi" on kuue tegutsemisaasta jooksul kujunenud suvistest eesti kunsti ülevaatenäitustest paljusid eri kuraatoriprojekte koondavaks rahvusvaheliseks ürituseks, mis tänavu leidis aset Kuressaares, Pärnus ja Narvas. "Kunstisuvi 2000" näituste seas esitasid koguni kaks võimalikku nägemust muuseumist – Pärnu linnagaleriis võis 17. juunist 29. juulini vaadata Sirje Eelma ja Terje Ojaveri koostatud väikeskulptuuride näitust "3D muuseum" (osalesid Tiit Kirisipuu, Erik Teemägi, Aime Kuulbusch, Jaan Luik, Toomas Mikk, Terje Ojaver, Hille Palm, Lembit Palm, Rait Pärn, Reti Saks, Raimo Kuusik, Ahti Seppet, Vergo Vernik ja Ivan Zubaka) ning Narva linnuses 1. juulist 13. augustini Terje Ojaveri kureeritud "Muuseumi" (Vladimir Anšon, Kreg A-Kristring, Toomas Mikk, Terje Ojaver, Lembit Palm, Rait Prääts, Tõnu Smidt, Mari-Liis Tammi, Enn Tegova, Aili Vahtrapuu, Valeri Vinogradov ja Ekke Väli).

Et "Kunstisuvi" täidab eelkõige tänuväärset ülesannet tutvustada uumat kunsti pealinnast väljaspool ning suunata suvine Eesti kunstielu kuurortlinnadesse, ei saa ka neilt näitustelt eeldada põhjalikku muuseumi olemuse lahkamist, pigem viitasid näi-

tuste pealkirjad kunstiteoste koondamisprintsiibile ja teemakohasele esitusele. Samas tagas selline lähenemine aga kunstnikele ja nende teostele kindlasti suurema iseseisvuse, mille puudumist teooriapõhiste kuraatoriprojektidele tihti ette heidetakse.

Pärnu "3D muuseum" oli kujundatud tõeliseks kunstiteoste templiks – skulptuurid troonisid drapeeringutega kaunistatud postamentidel, mõjudes peaaegu akademistlikult. Selles kontekstis jättis näituseaali nurgas arvutiekraanil jooksev animatsiooniskulptuur äärmiselt eneseiroonilise mulje. "3D muuseumi" moodsat poolt esindasidki arvutianimatsioon ning slaidinstallatsioon, mis pakkusid ruumis traditsioonilisele skulptuurile vastandudes tegelikult mitmeid erinevaid interpreteerimisvõimalusi. Narva "Muuseum" oli Pärnu klassikalisest "muuseumitruust" väljapanekust mängulisem. Hermann linnuse näitusel kasutati kohaspetsiifiliselt muuseumi vitriinkaste, mille sisse kunstnikud olid mahutanud oma installatsioonid. Idee tööle hakkamisele aitas kaasa ka usin valvuritadi, kes suunas külastajad enne näitusele lubamist pikale ringile mööda Narva ajalugu käsitlevat püsiekspositsiooni.

Museaalne kontekst oli mitmeid kunstnikke inspireerinud kontseptualistlike lahendustele, mis lõhkusid ehk näituse muidu teosekesket terviklikkust, kujundasid aga tähendust loova, suviselt kerge ja humoorikagi teise tasandi. Kui Pärnu näitus suhetus eelkõige klassikalise kunstimuuseumi kujundiga, siis Narva väljapaneku puhul võis otsida seoseid just Eesti oludes tuttava koduloolise kuriositeedikoguga.

Maaailmas on kunstnikud muuseumi teemaga väga palju tegelenud, alates kontseptualistide raevukaist muuseumidevastastest aktsioonidest kuuekümnendatel, kuni muuseumi kui tähendustelooja rolli süvaanalüüsini möödunud aastakümnel. Eesti kultuuriruumis, kus muuseumide positsioon on küllaltki tagasihoidlik, ei võimaldaks teema sarnane käsitlemine eriti mõjuvõimsaid üldistusi. "Kunstisuve" näituste kujundusekeskne lahendus õigustas end seega täielikult, pakkudes publikule kaks küllaltki erinevat, kuid omavahel huvitavaid seoseid loovat elamust.

MARIA-KRISTIINA SOOMRE

PEALELEND

Kuidas tänavune "Kunstisuvi" õnnestus?

Jään kokkuvõttes väga rahule. Sel aastal oli oluliseks märksõnaks minu meelest liikumine – kunstinimesed Tallinnast ja Tartust tulid näitustele kohale nii Kuressaare, Pärnusse kui Narva. Just Narva oli meie jaoks sel aastal meeldiv leid. Saime tuttavaks

"Kunstisuve" projektijuht SIRJE EELMA

sealsete inimestega ning selgus, et kunstil on Narva kultuurielus väga oluline osa. Narva linnuses ja linna kunstigaleriis on korralikud näituseaalid ning seal töötab väga palju inimesi – kunstielu on täiesti olemas. Pärnus laienes "Kunstisuve" geograafia läti ja leedu kunstnike arvelt ning Kuressaares koguni Kesk-Euroopasse, kust ühisprojektiga seoses oli kohale tulnud suur hulk flaamlasi. Teistpidi liikumine tekib, kui läheme sama näitusega Kuurnesse. "Kunstisuve" projekt on aja jooksul oluliselt laienenud, nii et peakorraldajad ei olegi enam kõigi projektidega otseselt seotud, kaasatud on inimesi, kes veavad asju kohapeal. Oluliseks pean ka kohalike kultuurielu juhtidega tekkivaid kontakte – Pärnus, Kuressaares ja nüüd ka Narvas on meil kujunenud väga head suhted. Haapsalus neid kahjuks ei tekkinud, ei kujunenud välja ka kohapealset tiimi, just seetõttu seal tänavu "Kunstisuve" enam ei toimunud. "Kunstisuve" projektidega on seotud sajad inimesed. Püüdsime küll sel aastal osalevate kunstnike arvu piirata, lõppkokkuvõttes see väga ei õnnestunudki, sest üks ekspositsioon oli juba kuus tükki. Väga hästi õnnestus ka tekstiilworkshop Narva linnuses hoovil. Kui kolmel aastal olime Kuressaares korraldanud dolomiidi kui sealse kohaliku materjali workshoppe, siis Narvas tegime selle Kreenholmi tekstiili baasil. Lisaks tekstiilkunstnikele kaasasime ka skulptoreid, kes tunnetavad eriti tugevalt kohaspetsiifikat. Minu meelest oli Toomas Miku workshopi raames tehtud töö üle aegade üks mõjuvamaid.

M.-K. S.

Eluaed

Inga Heamäe pildid äratavad minus usaldust. Võrreldes tema varasemate piltidega, on vormid aastal 2000 muutunud pehmemaks, värvid soojemaks, elavamaks. Inga Heamägi töötab kui maag, loitsides kontsentreeritud väge kujundesse, mis esinevad kompromissina vaimse ja materiaalse tasandi vahel. Kasvõi näituse pealkirjastamine "Arveta" viitab kompromissile, sobiva võrdluse otsingule kunstniku vahendajarollile siin maailmas: kunstnik on ju tõlk või sidemees erinevate maailmade vahel, ja erinevad maailmad suhtlevad kapitalismis omavahel arveldades.

Valgevenes trükitud litode keerukas saamisluugu on aeganõudev nagu palverännak. Kord aastas (ja nõnda juba aastaid) sõidab Heamägi Minskisse meister Dimitri Molotkovi juurde – ainsa Ida-Euroopa meistri juurde, kelle töö keeruka ja vaevarikka litotehnika teostamisel kunstnikule vastuvõetavana tundub. Sellega lisandub piltidele kummaline, Eesti konkreetselt reaalsusest distantseeritud aspekt. Rongis teel Valgevene poole on kunstnikul olnud piisavalt aega selleks, et paljude tähtsate asjade üle põhjalikult järele mõelda. Need kristalliseerunud nägemused leiavadki lõpuks selles kauges kuumas suves väljendamist ja avaldavad, nagu öeldud, aasta-aastalt säravamas koloriidis.

Juba mõni aeg tagasi alustas Heamägi rännakutega ajas, trükkides "Surmatantsu" – Tallinna jaoks väga olulisel, kuid keskaegse Tallinna kaudu Saksamaale Lüübekisse viival teemal, mille just see ulatuvus ajas teeb üldnimlikuks mitte ainult filosoofilises, vaid ka kitsamalt tunnetuslikus plaanis. Tants, liikumine, sammumine läbi aja ja ruumi kui olemise ainus võimalus. Sellega kaasaminek kas vastu tahtmist või vabatahtlikult, kas jäägitult või ainult teatud lõikudes, annab juba individuaalse ilme igale elule. Surmatantsu kujutamine ei väljenda ainult kunstniku mõistmist ja valmisolekut. Äratund tõe konstateerides teeb ta teene kaasanimestele, annab parima, mis tal on, ohverdades midagi oma kõige sisemisemast äratundmisest; teeb seda siiralt ja omakasu-püüdmatult, ja avatud vastuvõtjat ei jäta see

külmaks. Sõnum elust ja surmast ning nende vältimatusest, mis võib ju väliselt tunduda lõpliku ja isegi korrutatud tõena, omandab iga vaataja jaoks kordumatu tema isikliku saatuse ning selle käikude seisukohalt, andes võimaluse mediteerida oma koha üle elu meeletus tantsus; oma võimaluste ja võimatuste ning seeütle, kuhu teda kantakse.

Võimas oma täiuslikus energeetilises tasakaalus on ka aastaegade tsükkel "Kevad", "Suvi", "Sügis" ja "Talv". Lõpmatuseni korduv ringkäik – tõsi: pealiskaudselt võttes alati seesama – väljendab kujundesse viidult sündimise, õitsemise, närtsimise ja surma absoluutset sõnumit. Esimestest piltidest tulvava energia kargus ja soojus annab teed küpsele, raugele hoovusele, mis kannab meid alati hellalt sügisest järgmisesse kevadesse, eriti siis, kui me talvevaevades natuke jaksame märgata ka seda, mis toimub meie ümber, ega andu vaid oma isiklikele meeleoludele. "Kevade" kunstniku-poolne seostamine keha teemaga annab tugeva vihje tsükli isikukesksele tunnetusele ja koguni selle panteistlikule aspektile. Kunstniku tegevuse seisukohalt on keha tundlik vahend, mille abil ja millele toetudes mõõdetakse, hinnatakse, tunnetatakse ümbritsevat reaalsust. Selle kaudu nähakse ka maastikku kui ruumi, milles me koos oma kehaga, või oma kehas, asume. Ilma kehata ei suudaks me füüsilises reaalsuses orienteeruda. Kunstnik reageerib reaalsusele oma kehaga: keha ongi maastik.

Keha on vaid taustaks mentaalsete voogude jäädvustamisel lehtedel "Uenägu" ja "Embus", kus mõtted triivivad une selge jõe jaheduses nagu jäälahmakad või, vastupidi, kirk paiskub vaatjale näkku nagu ahjusuu, kus punane ja roheline skandaalselt ning aplalt segunevad.

Heamäe otsingud algasid hinge sisepuhumise katsetest vanade albumite lehekülgedele. Ta suunas prožektorivalguse nägudele, mida nimetas fossiilideks, ning nendest said elavad inimesed. Neid nägusid segas ta oma piltidel vanade, ammu elanud asjadega, mida elustades suutis hoomata ka nende kunagisi funktsioone ja elulisi rolle. Asjade müstiline elu jõuab haripunkti pildis

Inga Heamägi. Sügis. Lito, 1998.

"Eluaed", kus need sirutavad, nagu tõsielulki, oma kombitsaid inimeste mõtete poole ilmse kavatsusega neid vallutada, nende üle valitseda, saada osaks, isegi tähtsaimaks osaks neist kuni kõigi teiste väärtuste hävitamiseni oma asjalise reaalsuse piiramatult kasvatamise huvides.

Tegelikult, niikaua kui me elame, sõltub see meist endist, kellel või millel me lubame oma mõtetes juurduda, kasvada ja valitseda.

Elu ja surm isegi on tegelikult suhtelised mõisted – teate isegi, vahel võib kohata inimesi, kes väliselt justkui elaks, aga tegelikult on surnud mis surnud. Teiselt poolt – ma tunnen surnuid, kes elavad alles, elavad veel kaua, niikaua kui elavatel pole võimet pakkuda inimkonnale midagi paremat kui nemad.

VAPPU VABAR

Haridusasutuse funktsioonidest ühiskonnas

Huvi konkreetse institutsiooni vastu võib vahetuda huviks haridusasutuse funktsioonide vastu ühiskonnas tervikuna. Iga institutsiooni probleemidel on nii objektiivsed kui subjektiivsed põhjused. Kõik kokku moodustavad segaduste puntra, mille tüüpilisemate põhjustena võib oletada demokraatiavähesust ja autoritaarset juhtimist ning töötajate suutmatust alluda arusaamatule juhtimisele. Avalik-õiguslike haridusinstituutide kriis võib olla tingitud vastuseisust uutele erialadele, suutmatusest oma ala spetsialiste ratsionaalselt kasutada ja süsteemi integreerida ning selle tulemusena põhjustatud inimeste frustratsioonist, samuti skisofreeniistest juhtimismängudest (ülemlus ja alluv ühes isikus). Juhtimis- kui ka alluvusprobleemid moodustavad lahendamatu umbsõlme. Tõenäoliselt on võimalik leida ka haritud organisatsioonianalüütikuid, seetõttu piirdun visandlike märkustega.

Oletan, et kriitilises seisundis institutsiooni paigalseisust nihutamiseks on vaja väljaspoolset toetuspunkti. Kui konflikt poolte vahel jookseb ummikusse, siis on vaja kolmandat osapoolt. Konfliktipoolteks võivad olla ühest küljest uusi erialasid, suuremat vastutust ja selgemat töökorraldust (1) nõudvad õppejõud, paremat õpetust nõudvad üliõpilased ja teiselt poolt juhtkond, kes võib eneselegi üllatuslikult sattuda tagurlikku rolli. Institutsioon võtab "au" kaitsmiseks paindumatu hoiaku, süüd ega vastutust ei võeta

enda kanda üheski punktis. Asutus püüab ennast patsipidi oma jõududega nagu Münchhausen soost koos hobusega välja tõmmata.

Töölepingute kaudu seotud oponentide suud püütakse sulgeda organisatsioonisiseste mõjutusmeetoditega, kahjustades inimesi moraalselt. Võrdväärseks vaidluseks sisuliste ja töökorralduslike küsimuste üle alluvatega ei laskuta. Lähtutakse põhimõttest, et kui jumal andis ameti, siis annab ka mõistuse, arvestamata, et "võim ilma kohustuseta on vägivald".(2)

Väikeses riigis, kus kõik on üksteise sugulased või tuttavad, on raske leida erapooleid, kes tõmbaksid enesekindla Münchhauseni kuivale maale.

Institutsionaalse kriisi kaheksa tundemärki

1. Kontrollimaania ja innovatiivsuse simuleerimine. Asutuse hüpertrofeerunud huvi trendikate valdkondade vastu ei kajastu struktuurimuutustes. Liidrite topeltrollid aitavad neil oma isiklikku renomeed tõsta, kuid on takistuseks valdkondade arengule, samas on abiks kontrolli säilitamisel. Valdkondade areng tähendab erinevate ja mitmete alaliidride esilekerkimist, vahetumist ning sisulisi muutusi.
2. Allüksuste struktuurid ja füüsilised töötingimused ei vasta koormusele, mis nen-

dele langeb. Meetodid koormuse reaalseks mõõtmiseks puuduvad.

3. Saamatust uute erialade loomisest ei tunnistata, konsensusse loomisest asutuse konservatiivsemate esindajatega ei olda huvitatud.

4. Huvide konflikt ja "arendajate" dilemma: uue eriala arendamine tähendab iseene kahjustamist, kuna tegeldakse ka ise sellega. Reaalne arendamine tähendab võimaluste andmist teistele ja sellega paratamatult kaasnevat loobumist domineerivast rollist.

5. Institutsiooni nõukogus ei toimu avameelset arutelu ühe kõike hõlmava konfliktipoolte juuresolekul. Eriarvamust käsitletakse ebalojaalsena.

6. Autoritaarsed võtted "korra majja loomisel", mille puhul ei arvestata ka teiste juhtkonna liikmetega.

7. Kramplik püüe hoida probleeme "maja sees", nende väljatoojate süüdistamine ebalojaalsuses ja laimamises.

8. Kriisi eskaleerudes kaob lõplikult võime teha positiivseid ettepanekuid, maandada pingeid ja kasutada sisemisi ressurse.

Haridusasutuse funktsioonid (see on enesestmõista pikem teema)

1. Inimeste koolitamine ja kasvatamine.
2. Spetsialistide ringi taastootmine ja uuendamine.
3. Õpetuse vastavusse viimine rahvusvahelise tasemega, institutsiooni ja hariduse "hapuksmineku" vältimine.

lise tasemega, institutsiooni ja hariduse "hapuksmineku" vältimine.

4. Kohapealsete intellektuaalsete ressursside maksimaalne ja ratsionaalne kasutamine.(3)
5. Õpetatavatel erialadel arenguks ja tööks soodsa psühholoogilise kliima loomine.

RAIVO KELOMEES

P. S. Vt. samuti netiväljaannet "Agoraa" <http://latera.web.com>

Viited:

Töökorralduse peaksid määratlema ametijuhendid. Näide: Tallinna Vangla majandustegevuse seaduslikkuse kontrollimisel tehti Tallinna Vangla direktorile ettepanek: töötada välja teenistujate ametijuhendid, kus muu hulgas on sätestatud iga teenistuja töö peamine eesmärk ja põhiülesanded selle saavutamiseks ning eesmärgi saavutamise ja põhiülesannete täitmise tulemuskriteeriumid või indikaatorid; http://www.sao.ee/Est/Tulemus/Otsus99/3/30_13_57.html

Lauri Vahtre, EPL 1995, <http://www.zzz.ee/epl/951021/art70.html>
(3) Kõrgharidusstandard 1, Vabariigi Valitsuse 13. juuni 2000. a. määrus nr. 190, <http://seadus.ibs.ee/seadus/aktid/v.m.20000613.190.20000619.html>, § 5. Õppekavale esitatavad üldnõuded:
2) Vähemalt 50 protsenti õppekavas määratud õpingute mahust õpetavad õppeasutuses või ühisõppekavade hõlmatud õppeasutustes põhitööd töötavad õppejõud.

Virtuaalne ümarlaud feminismist ja

OSALEJAD:

Kirjandusmuuseumi teadur ja kirjandusmagister **EVE ANNUK**,

kunstiteadlane ja Leedsi ülikooli doktorant **KATRIN KIVIMAA**,

TPÜ psühholoogiaprofessor **VOLDEMAR KOLGA**,

TA Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse assistent **ELO LINDSALU**.

Kesk-Euroopa Ülikooli poliitoloogia doktorant **IIVI MASSO**,

võrdõiguslikkuse spetsialist **ÜRO** esinduses Eestis **KADI MÄND**,

ajakirjanik ja psühholoogiamaagister **BARBI PILVRE**,

Eesti Naisuurimise- ja Teabekeskuse juhataja **SELVE RINGMAA**,

Toimumisaeg: 22. juuni 2000 kl. 13.30 – 16.30.
naisuurimus@lists.tpu.ee

Ajend: Delfi diskussioon artikli "Feministidel on õigus" üle.

ministlik liikumine massiline. Selle taustaks oli muidugi toimiv kodanikuühiskond. Eestis, kus kodanikuühiskond on nõrgalt arenenud, ei saa rääkida feminismist eelmainitud mõttes, pigem on tegu väikesearvulise feminismist ja naisuurimusest huvitatute grupiga. Sellises kontekstis on feminismil ambivalentne tähendus: ühelt poolt peaks see läänest imporditud feminism justkui kajastama ja esile tooma naiste probleeme, teisalt aga puudub suurema hulga naiste endi toetus sellele. Arvan, et põhjused

võivad muu hulgas olla ka selles, et Eesti elatustase on madal ja inimestel on palju probleeme lihtsalt igapäevases elus hakka-masaamisega (vaesus jne.). Ja seetõttu tunduvad igasugused abstraktsed mõisted (inimõigused, kodanikuõigused, mh. ka soolise võrdsuse taotlemine) inimestele kauged ja vähemolulised.

I. M.: Minu meelest on "smugeldamine" selle tänuväärse tegevuse kohta liiga halvasti öeldud. Eestlased tahavad ju lääne kultuuri piiri kuuluda, seega on lääne ühiskondliku keskustelu siiatoomine meie harituse nimel hädavajalik. Feminism on selle lahutamatu osa. Samuti ei tohiks süüdistada naisuurijaid feminismiga karjääritegemise eest. Sel juhul võiks süüdistada kõiki ühiskonnateadlasi – ega me ju ei taha, et neid meil ei oleks! Vastupidi, selle ebapopulaarse ala valimine nõuab julgust, mis on karjerismist kaugel. Muutused peaksid muidugi tulema ka ühiskonna seest, mitte ainult teoreetikute poolt. Aga teoreetikud annavad inimestele vahendeid, millega ebaõigluse vastu võidelda. Kui ebaõiglusest ei räägita, on sellega raske midagi peale hakata. Kui positiivseid muutusi ei ole veel piisavalt palju näha, pole see mitte feministide süü, vastupidi, see tähendab, et neid peaks rohkem kuulda olema.

K. K.: Ei ole üldse eriti soodne tegeleda naisuurimuse või feministliku uurimusega, kui tahad *mainstream*-karjääri teha. Palju lihtsam oleks ikka valida mõni etableerunud ala. Tegelikult on positiivseid muutusi ju palju. Feminismiklassika on tõlgitud ja kätesaadaval, Eesti oma naisuurimus on jalad alla saanud ja seda väga erinevate distsipliinide raames. Tõusnud on naiste, eriti noorema põlvkonna naiste teadlikkus. Et üks naisajakirjanik kirjutab väga asjaliku ja täiesti feministliku artikli ahistamise teemal (Päevalehes), seda ei oleks meil veel paar aastat tagasi saanud sündida.

K. M.: Edusamme on veelgi: on loodud riiklik struktuur – võrdõiguslikkuse büroo sotsiaalministeeriumis –, mis probleemidega tegeleb. Väljatöötamisel on võrdõiguslikkuse seadus. Meil on välja antud korralik hulk kriitikameelset materjali, mis vaatleb Eesti ühiskonda läbi võrdõiguslikkuse prisma. Samas on muidugi meeletult palju veel teha. Eeskujuks võiks tuua Leedu, kus töötab ombudsman (õigusvahemees), kes on päris palju diskrimineerimisjuhtumeid kohtusse viinud, kusjuures kaebajad pole sugugi ainult naised olnud. Seda süsteemi oleks Eestis ka vaja. Päris huvitav on see, et Eestis toimub feministlik *lobby* pigem riiklikes struktuurides kui valitsusvälistes organisatsioonides. See on vist maailmas haruldane nähtus.

B. P.: Mina pooldan seisukohta, et tuleks lahus hoida akadeemiline feministlik ühiskonnakriitika ja -teooria (naisuurimus) ning ühiskonnas muutuste läbiviimine. Need on kaks eri asja. Muutused peavad ikka sündima subjekti, st. naiste eneste tahtest ja subjektid ise peavad mõjutama poliitilisi otsuseid. Aga nagu meil selle kodanikuühiskonnaga on, siis naised vahel virisevad küll, aga sõna võtta ei taha ja veelgi vähem koos midagi ühiskonna otsustajatele surveavaldamiseks ette võtta.

Eesti naisliikumine on teatavasti klubiline tegevus ja paljud naisorganisatsioonid on lausa deklareerinud, et poliitilisi seisukohti (ehk seisukohti ühiskonna olulistes küsimustes, nagu tööhõive jm. sotsiaalpoliitika, elamupoliitika, tervishoid, haridus, majandus või otseselt naisi puudutavad küsimused nagu prostitutsioon, üksikemad jpm.) ei võta. Feministlikud kriitikud, kes ei esinda kedagi peale iseenda, pole tegelikult volitatudki mingeid muutusi nõudma. Feministlik ühiskonnakriitika saab muidugi esile tuua naiste diskrimineerimist palgaturul, üksikemade olukorda, valgustada suhtumisi, mis eri maades on käibel prostitutsiooni kohta jm., aga kui see laiu naistehulki ei huvita, siis ei huvita. Minu enda huvi on algusest peale olnud akadeemiline ja ajakirjanduslik-esseistlik, see on vaatlaja huvi. Kõige vähem olen tahtnud "naisi aidata", kuna keegi pole nagu abi palunud. Akadeemilises teoorias huvitavad vastuolulised ideed muutuvad igasugustes liikumistes loosunglikeks ja banaalseteks ning see on mind eemale hoidnud naisliikumisest.

E. L.: Mare Tralla ütles intervjuus Reet Varblasele (vt. Sirp nr. 22, 9. juuni), et tema meelest on Eesti ühiskond viimastel aastatel arenenud hoopis patriarhaalsuse ja sallimatuse suunas.

V. K.: Ei vaidle Trallale vastu, kuna metsik, varane kapitalism on meeste pärusmaa ja seetõttu on naine vana ajaga võrreldes midagi kaotanud. Demokraatia koos feminismiga ei jõua järele, näeme vastuolu kapitalismi ja demokraatia vahel.

I. M.: Trallal on õigus ja ei ole ka. Antifeministlikud rünnakud on tõesti ägedamaks muutunud, aga ehk just selle pärast, et ka feministlik mõtlemine tõstab pead.

K. K.: Ma ei usu, et Eesti ühiskond oleks iseenesest muutunud patriarhaalsemaks või konservatiivsemaks, mulle tundub, et lihtsalt need omadused on nähtavamaks saanud. Ja miks? Eks ikka seetõttu, et neidsamu patriarhaalseid ja ebatolerantseid väärtusi on hakatud küsimärgistama. Minu meelest on väga hea märk, et feminismiteemaline

artikkel Delfis ületas kommentaaride arvu poolest kõik eelmised rekordid. See näitab, et probleemid eksisteerivad ning nende üle vaieldakse.

E. L.: Toril Moi järgi on feministlik kriitika patriarhaadi ja seksismi vastase võitlusega seotud kriitiline ja poliitiline tegevus. Kas

Eestis saab üldse rääkida feminismist ses tähenduses? Miks on feminism Eestis negatiivselt märgistatud?

E. A.: Ma ei arva, et feminismi-määratluse aluseks peaks tingimata võtma Toril Moi seisukohad, kuigi need on teoreetiliselt selged, pealegi teeksin mina vahet mõistetel "feministlik kriitika" ja "feminism". Feministlik kriitika tähendab ikkagi kriitilist suhtumist valitsevatesse mõttemallidesse (nt. feministlik kirjanduskriitika analüüsib kriitiliselt valitsevaid kirjanduskäsitlusi), samas kui feminism võib tähendada ka lihtsalt positiivset hoiakut soolise võrdõiguslikkuse suhtes.

V. K.: Patriarhaadi kriitikat on Eestis tehtud. Meesliikumist ei ole, aga on tekkimas meesuurimus. Seegi on feminismi teene. Raske öelda, kas feminism on ikka negatiivselt märgistatud. Kas Eestis on üldse mingi mõtteviis positiivselt märgistatud? Kas religioon või rahvuslikkus on positiivselt märgistatud; kas postmodernsus on positiivne; kas pohhuism ja individualism on positiivne mõttevool? Jne., jne. Kõik need voolud saavad negatiivse hinnangu Eesti kogukonna poolt. Vähemalt osa poolt. Feminismi on vastu võtnud, aktsepteerinud mingi hulk inimesi, ta eksisteerib ja rohkem tahta oleks juba patune.

K. K.: Hierarhia redelipulgadel võib ikka vahet teha küll – selle vahel, mida hinnatakse ja mida mitte. Ei saa võrrelda rahvusluse mainet feminismi omaga. Üks saab ikkagi pluss- ja teine miinusmärgi.

I. M.: Feminism on Eestis negatiivselt märgistatud just selle pärast, et inimesed ei tea, mis see on, ja näevad tonte. On tavaline, et ka need, kes aktsepteerivad põhilisi feministlike seisukohti meeste ja naiste võrdväärsuse kohta, vihkavad samas feministe – kas moe pärast, või selleks, et sellega ise loobereid lõigata, või lihtsalt sellepärast, et ei tea, mis feminism on. Sellepärast on oluline välja tuua fakte, mis näitavad, et sooline ebavõrdsus on tõepoolest olemas – selle üle mõtlemine aitab mõista, "mida need feministid tahavad". Muidugi on feminismi materdamise taga ka konkreetne võimuvõitlus. Võrdsuse lisamine vähendab teatud privileege. Näiteks on nii üksikutele meestele kui ka riigile mugav, et keegi ei vaidlusta seda, et naised väikelaste, haigete ja vanurite hooldamise raske töö tasuta ära teevad. Kui tunnistada, et ka see töö on midagi väärt, siis tuleb paljud asjad teise pilguga ümber hinnata.

E. L.: Esitasin meelega Toril Moi feminismi-määratluse, sest see esindab feminismi põhiolulist. Algselt oli feminism ikkagi poliitika, nii defineerib seda ka Websteri sõnaraamat: "Feminism on naiste poliitilise, majandusliku ja sotsiaalse võrdsuse elluviimine ja kaitsmine ning selleks tehtav poliitika". Postfeministlikud tagasitõmbuvad määratlused nagu Pam Morrise oma: "Feminism on teadlik ideoloogia, mis vastustab maskuliinset autoriteeti ja võimu prioriteeti säilitavaid teadlikke ideoloogiaid" jätavad mulje feminismi läbikukkumisest, – kuna ellu rakendada ei õnnestunud, siis võitleme edasi vaid ideoloogiarindel. Tegelikult põhineb ju iga poliitika mingil ideoloogial, tähendab, ideoloogia on enne niikuinii ja taganemine poliitikategemisest ideoloogitsemisele on nagu pöranda alla minek. See pärast tundub mulle feministliku uurimuse täielik lahushoidmine poliitilisest tegevusest teatud mõttes allaandmisena. Feministlikku kriitikat saab teha ikkagi siis, kui on mingi motivatsioon, mingi lootus, et ühiskond

naisuurimusest Eestis

muutub selle tegevuse tulemusel (kas või natuke) egalitarsemaks. Naisuurimus ei peaks mu arust ainult kritiseerima ühiskonda, vaid pakkuma ka lahendusi – siis võetaks teda tõsisemalt.

E. A.: Dilemma akadeemilise naisuurimuse ja feminismi vahel saab lahendada ka nii, et kasutada feministliku kriitika asemel näiteks sõna "sugupooleuurimus", millega ei kaasne tingimata ühiskonna muutmise pretensiooni, nagu sellele viitab feministliku kriitika mõiste. Minu eesmärk kirjandust ja sugupoolest uurides ei ole tegelikkuse (ega kirjanduse) muutmine, vaid püüa analüüsida ja mõista neid mehhanisme, kuidas sugupoolest tekstuaalselt luuakse ja kuidas see seostub laiemal kultuurilisel kontekstiga. Nii et selles mõttes on tegemist pigem teadusliku huviga või – kui ironiliselt määratleda – intellektuaalse mänguga, kui võitlusega ühiskonna muutmise nimel.

E. L.: Sel juhul võib feminismi käsitada ka maailmaparandusliku tegevusena. Sugupoole mehhanismide analüüsimine tekstides oleks siis nii-öelda miinimumprogramm, reaalne poliitiline tegevus aga maksimumprogramm. Esimesel juhul peaksime siis kirjandusarvustustes analüüsima ja kritiseerima patriarhaalseid võimustrateegiaid, kuid oma igapäevaelus aktsepteerima neid-samu strateegiaid? Leian, et teisel juhul, maksimumprogrammi täites, oleks isiksus rohkem tasakaalus, teooria ja praktika käiksid käsikäes.

S. R.: Ametiga seoses vastan küsimusele "mis on feminism? mis on naisuurimus?", mis erinevalt esitatud – uudistavalt, naeruväärivalt, provotseerivalt – väga tihti. Nii ma ei ütleks, et feminism on ainult negatiivse tähendusega. Aga üks, mis mind feminismit kriitikas puudutanud on – nii feminismi kui naisuurimuse sõna juba viitab, et on tegemist "naiste asjadega", seleta siis, et naiserolliga koos muutub meheroll, naiselikkusega mehelikkus... Patriarhaat jälle viitaks, et see on "meeste asi" ja ongi kerge arusaam tekkima, et feminism on "naiste võitlus meeste vastu". See pole ju nii! Kui feminismi nähakse naiste eneseteadvust tõstvana, siis teisalt meeste enesevääriskust õonestavana. Milliste meeste? Milliste naiste?

E. L.: Paraku jah kipub naiste eneseteadvuse tõstmine meeste eneseteadvust madaldama. Virginia Woolf on sellest kirjutanud essees "Oma tuba": "Kõik need sajandid on naised olnud peeglid, millel on meeldiv võlujõud peegeldada meest elusuurusest kaks korda suuremana. /---/ Sellega saab ka osaliselt seletada tarvet, mis meestel tihtipeale naiste järele on. Ja saab seletada, millist ärevust neis tekitab naistelt saadav kriitika". Mehed ei taha sellest peegeldamisest vist loobuda. Eriti kui nad on lapsepõlvest saati sellega harjunud. Kas murrang soorollides toimub alles siis, kui kõigi poiste emadest on saanud feministid, ja kas see ei tundu utoopiline?

I. M.: Oleneb mehest ja sellest, mida ta suhtest naistega tahab – ebakindel mees tahab tõesti ehk vaid imetlemist, küpsem mees oskab teise küpse inimese seltskonda nautida – see on ju ometi huvitavam! Kui emad poegi lapsepõlvest saati teenindavad, siis muidugi pojad ootavad naistelt hiljem sama.

S. R.: Mina näen feminismi väärtust Eesti ühiskonnale tolerantsuse lisamises, võimaluses olla keegi teine kui stereotüüp, võimaluses naisele ja mehele.

E. L.: Aga milline on siis sinu arvates see eesti naise stereotüüp? Elus ju stereotüüpe pole, stereotüüp on väljamõeldis, konstruksioon. Ka nn. beibe kujutab ju endast kellegi lansseeritud ettekujutus. Minu arust on kui mitte enamik, siis väga suur hulk eesti naisi feministlikud tööürajad. Mulle ei meeldi ainult see, et nad on kuidagi silmakirjalikud feminismitõnu suhtes, st. ise elavad feministlike põhimõtete järgi, aga feminismitõnu peale muigavad ja kirtsutavad nina: see on pähh!

S. R.: Stereotüüp sisaldab vaidlustamatut väärtuslikku loomulikkust, tööd rügas naine ikkagi ehk veel enamgi ürgse naiselikkuse tunnustamist endas ja näeb feminismitõnu selle naiselikkuse vaenlasi.

B. P.: See "naiselikkus" on ka läänelik. Eesti naine tahab olla läänelik, ta ammutab läänelik-olemise teadmist seebiseriaalidest ja naisteajakirjadest ning väljendab seda ennenägematu ja alles nüüd võimalikuks saanud tarbimise kaudu ning muidugi on ta feminismitõnu vastu, kuna ta ei tea, mida läänes selle all tänapäeval mõeldakse.

I. M.: Avalikus keskustelus püütakse esitada feministe kui sallimatuid, raevukaid meeste-vihkajaid. Aga kui keskustelu jälgida, siis just sellised feminismitõnu rünnakud esitatakse uskumatult raevukas toonis, ja feministide argumentid on sisukad, rahulikud ja asjalikud (vt. Priit Pullerits *versus* Kadi Mänd Postimehes, Kati Murutar *vs.* Kristina Mänd Sõnumilehes). On näiteks kuulmatu sallimatuse märk sõimata sandaale kandvaid naisi rahuldumata muumiateks jne.

E. L.: Barbi Pilvre on kusagil kirjutanud, et eesti naised ise tahavadki olla meeste teenijad, on rahul oma madala palgaga, pole huvitatud feminismitõnu. Usun, et pigem on nii, et naistel pole mahti tegeleda feminismitõnuga, kui nad muretsevad selle pärast, kuidas osta pesumasin või maksta üüri. Mu arust peaks feminism, kui ta tahab midagi teha naiste heaks, võitlema naiste (ja laste) elu kõige suuremate muredega, olgu selleks siis praegu vaesus. Liis Arujärve Sõnumilehes (nr. 142, 20. juuni) ilmunud artiklist "Ajalehepoisist miljonäriks" selgub, et 1/3 eesti paljulapselistest peredest jääb vaesuse tõttu laste arengupotentsiaal välja arendamata; vaesuse tagajärjel alaneb ka laste enesehinnang ja nad ei ole nii edukad kui rikaste lapsed. Ma arvan, et selleks, et nende laps ei peaks neid vaesusehädasid taluma, jätavad praegu väga palju sünnitamata kas teise või ka esimese lapse. See on ju ühiskonna seisukohalt oluline probleem ja seotud otseselt naistega. Ühiskond peaks oma jõuvarud siiski suunama selle probleemi lahendamiseks. Kas feministid ei võiks siin midagi üheskoos ära teha?

S. R.: Põhiline vastuargument ENUTi tööle on, et "meil on vaesus, töötus ja selle all kannatavad kõik, pole mõtet hakata naisi eraldi käsitlema, enne kui suuremad probleemid lahendatud. Kui palju vaesuses soolist ebavõrdsust on, seda vaatame hiljem."

I. M.: Vaesusevastase võitluse vastandamine feminismitõnuga on absurdne. Kuna vaesus tabab naisi ja lapsi rohkem, on feminism vaesuse leevendamise poolt, mitte seda segav asjaolu. Näiteks Põhjamaades aitab võrdõigussõnu lisamine, nt. lastehoidmise jms. töökohast tunnistamine ja naiste tööleminek heaoluühiskonna tekkele palju kaasa.

E. L.: Lääne feministlikud teoreetikud armastavad ironiseerida NSVLis kehtinud ametliku võrdõigussõnu üle, kas või näiteks naistraktoristide üle. Ajalukku süüvides (vt. kas või ENE-st) näeme, et kuulsaim naistraktorist Paša Angelina organiseeris juba 1933 esimese naistraktoristide brigaadi ja 1938 asus traktoristiks õppima 200 000 naist, kes sõja ajal põllumajandust püsti hoidsid. Kas ei olnud NSVL tegelikult hoopis läänest kaugel ees oma feminismitõnu ja naisõigussõnu?

I. M.: Minu meelest on need meie omad antifeministid, mitte lääne feministid, kes naistraktoristide kallal ironiseerivad. N. Liit oli läänest ees näiteks naiste kõrge osalusega tööelus, kohati ka lasteaedade jms. olemasoluga, aga sellegipoolest oli N. Liit äärmiselt patriarhaalne. Tähtsad otsused olid meeste teha ja kodutööd jäeti naistele, rünnak misoöünsed hoiakud ja kaksikmoraal olid tavalised nii Venemaal kui ka Eestis. Naisõigussõnu kui sellist minu meelest ei olnud üldse. Naiste tööõhve on lihtsalt üks paljustest poliitilise feminismitõnu eesmärkidest, mitte selle kogu sisu. N. Liidul oli naiste tööõhve vaja, nagu enamikul ühiskondadel. Koduperenaise mittetöötamine on kogu maailma ajaloos suhteliselt marginaalne, praktiseeritud lääne kõrg- ja keskklasside hulgas paarisaja aasta jooksul. Üldiselt töötavad naised patriarhaalses ühiskonnas rohkem, naiste kui tööõhve alavääristamine hoiab lihtsalt naiste töö hinna madalal.

E. L.: Tegelikult oli ju N. Liidus küllalt palju naisi juhtivatel kohtadel isegi valitsustruktuurides – kas saab ikka öelda, et tähtsad otsused olid üksnes meeste teha? Vane mad inimesed mäletavad haridusminister Elsa Gretskinat, Maila Leoskit, Meta Vannast, Silvi-Aire Villot jt.

K. M.: Tööalane võrdsus ei ulatunud aga eraellu. Ja päris valikuvõimalusi ei olnud vist kellelgi. Naissoost tehasedirektor pidi ikka titele käsitsi mähkmeid õmblema ja pesema, tundide kaupa poes järjekorras seisma ja õhtul kokkama, selleks et mehe käest peksa saada, kui see purjus oli. Nõukogude Liit ei olnud võrdne ühiskond ja see, mida feminism praegu taotleb, ei ole kommunism. Ma pole kokku puutunud lääne feministidega, kes nõukogude võrdõigussõnu üle naeraksid, küll aga eestlastega, kes minevikule viidates tänapäeva feminismitõnu prügikasti viskavad.

B. P.: Nõukogude Liidus toimunu oli mõnes mõttes paralleelne ja edestas lääne feminismitõnu (kuna lääne feminism põlvneb samast allikast kui leninism – marksismist), mõnes mõttes ei muutnud aga ühiskonna patri-

arhaalses struktuuris midagi. Teatavasti on naiste palgatöö ja karjääri tähtsustamine feminismitõnu üks nurgakivi (idee on selles, et kui sul on oma raha, siis oled ka vaba) ja NSL oli naiste tööõhve saajaprotsendiline. Ka see on fakt, et nõukogude aeg produtseeris naisinimesi, tehasedirektoreid, koolidirektoreid, teadlasi ka reaalladadel, mis on kõva sõna isegi tänapäeva USAs. Naiskosmonaut oli ju alles hiljuti USAs tohutu vaimustuse objektiks, aga kes julgeb tänapäeval öelda, et Tereškova oli Tegija? Sellest samast põlvkonnast on pärit ju enamik Eesti suuri naispoliitikuid, kes on varem, nõukogude ajal, teinud karjääri teaduses ja mujal. On jama väita, et see paljuste naiste elu puudutav emantsipatsioon polnud tegelik. Kuna naisemantsipatsioon oli N. Liidus aga riiklikult peale surutud, sundides tööle ka neid naisi, kes oleksid tahtnud kodule pühenduda, siis on see kõik jätnud jälje suhtumises naiskõnusse. Kuna nõukogulik olla ei taheta, on väga lihtne igasugust naiskõnuse tegelejat kohe traktoristidega hirmutada. Mis puutub Eestisse saabunud lääne feministidesse, siis ei saa nad enamasti üldse aru, mis Nõukogude Liit oli, neil on oma tekst teada ja nad kannavad seda süüdimatu järjekindlusega ette, konteksti arvestamata. Nad lihtsalt näevad, et siin on paljud naised beibed ja tegelevad põhiliselt naisekõnusega ja mitte eneseteadvusega; see oli see, mille vastu nad 1970ndatel astusid, ja nüüd nad haistavad siin nostalgiliselt tööpõldu. Kui Eesti vajab üldse mingit feminismitõnu, st. ühiskonna reguleerimist naiste huvides, siis peab siin arvestama kohaliku konteksti, nõukogude minevikku, üldlevinud vastikust marksismi ja võrdsustamise vastu jms.

E. L.: Ma pole kindel, et marksismi- ja võrdsustamisevastane vastikus kaua püsib. On märke, et inimesed on turumajandusest väsinud ja otsivad ühiskonnale teist arenguteed.

I. M.: Tasakaalu mõttes tuleks meenutada, et feminismitõnu on eelkõige ühised juured kogu liberaaldemokraatliku traditsiooniga, mis on sünnitanud kogu "kalli kapitalistliku korra". Kõikide inimeste võrdõigussõnu on liberaalsi esimene põhiidee, võrdõigussõnu laiendamine naistele on selle idee loomulik ja loogiline jätk.

Festival on festival

"Festival pole enam festival, kui neid on nii palju," ütles mulle eelmist Sirpi sirvinu. Tolle muusika-eri oli tõesti festivalikaja täis, seda jätkub ka tänases numbris ja edaspidigi. Sest üks muusikafestival ei jõua lõppeda, kui teine algab. Nii vähemasti kaks kuud järjest.

Needsamad kajad ütlevad küll, et ükski festival pole jäänud kunstilise katteta – mängitud on väärt muusikat, tihti kõrgtasemel ja enamasti ka arvukale kuulajaskonnale. Pigem võib festivaliküllus muusikahuvilisele meelehärmi tekitada selles mõttes, et paljust jääb osa saamata. Parimate paladega harjunud pealinnast aga pahandada seegi, et kõike enam kodus kätte ei saa. Enam ei piisa isegi Tartu- või Pärnu-tee ettevõtmisest – näiteks Stravinski "Söduri loo" säravale esitusele (Sulev Teppart ja estoonlaste kammeransambel Toomas Vavilovi käe all) tuli sõita Mustjalga või Võsule. Samas on tore, et ka Häädemeestes suvitajale Rannap klaveriga külla tuleb või Pranglil, muide ülehõnne, musitseerib Tallinn Brassi kvintett ja Leigo järvel Vanemuise sümfooniaorkester (tasuta!).

Kuigi suurejooneline Bachi-pidu sai otsa juba teisipäeval, homme Fauré-gala lõpetab Kuressaare kammermuusika päevad ja kirikumuusika festivali viimased kontserdid Raplamaal saavad teoks pühapäeval, ei ennusta see vaigest. RAM juubeldab Tormist homme Kuusalus, kuu lõpupoole ka Tallinnas ja Tartus, nädala pärast meenutavad viimase laululaval Queeni West End Internationali solistid koos ERSOga jne. Ent see veerg kutsus pilke taas Pärnusse pöörama, sest seal ülehõnne algav "Raemuusika" festival on seda väärt. "Raemuusika" kunstiline juht Peeter Vähi kirjutas aasta eest, et "Raemuusika" on "justkui *Glasperlenspiel*, mille elementideks on erinevad esteetikad, muusikastiilid, ajastud...". Ka tänavused pärlid veerevad kuulajate ette eri ilmakaartest ja ajastutest – Bachist XXI sajandi folkloorini, jaapani koorimuusikast John Taverneri autori-kontserdini, Euroopa Ühenduse Barokkorkestrist Kuningliku Covent Gardeni kammerorkestrini (vt. ka lk. 24). Igaüks leidku oma.

TIINA MATTISEN

PEALELEND

REIN RANNAP

Pärnu tänavuse "Raemuusika" üks põnevamaid õhtuid peaks olema järgmise reede "Suur äraarvamismäng", kus tood koos Pärnu Linnaorkestri ja Olari Eltsiga esietekandele kümne eesti helilooja – Eespere, Kangro, Kaumanni, Kõrvitsa, Naissoo, Räätsa. Sisaski. Tüüri. Vähi ja enda autoportreed ning kellelgi kuulajaist, eesti muusika parimal tundjal, on võimalus võita ümberilmareis kahele, mille on välja pannud reisibüroo K. Kas oled südameasjaks võtnud eesti muusika populariseerimise?

Ettevõtmine on jätkuks poolteist aastat tagasi eesti muusika päevadel toimunud, mil palusin kirjutada hästi lühikesi autogramme; seekord palusin luua arendatumad, 2 – 3,5 minutit kestvad autoportreed võimalikult endale tüüpilises helikeeles. Esimesel korral huvitas mind mängulisus, soov teha midagi olemuslikult teisiti. Igal juhul on mul unistus autogrammikorjamist jätkata, pöördudes heliloojate poole kogu maailmas, et nad kirjutaksid mulle momentvormiteose ühe fragmendi, mida saab eripidistest kokku panna ja teha praegusajal elavate heliloojate globaalse portree. Tänavuse ürituse puhul pakub põnevust teist tüüpi situatsioon – *show*, mida ise juhina ja publikuga suhtlen. Kogu maailma muusikaelus on süvenemas tendents, et igast üritusest püütakse teha erilist sündmust, et igas kavas on mingi konks või eripära. Ja ma ise mõtlen samamoodi – tahaks, et iga asi oleks kordumatu.

Heliloojad valisime koos Peeter Vähiga, eelistades pikaajaliselt väljakuununud helikeelega autoreid. Noori väga tublisid heliloojaid on meil palju, aga nad on vähem kirjutatud ja nende käekiri ei ole võibolla veel lõplikult paika läinud, et neid võiks kohe ära tunda. Muidugi polnud minul, olles eesti muusikas pikka aega sees nii helilooja kui ka interpreedina ja küllalt aktiivse kontserdikäijana, probleemi autorite äraarvamisega, kuigi sain noodid kätte anonüümsena nagu mängu-eeskirjades kirjas. Et asja mitmekesisemaks teha, olime kutsunud ka näiteks Tõnu Naissoo, kes ei ole palju klassi-

kalist muusikat avalikkuse ees tutvustanud, kuid on siiski komponeerinud džässilaadis – tema puhul on ühest küljest huvitav, mida ta teeb klassikalises keskkonnas, aga teisest küljest, luues endast autoportreed, on selles teoses kindlasti džässihelid, mis aitavad autorit tuvastada. Kaumann peaks ka olema äratuntav – tema neoklassikaline helikeel ikka erineb teistest noortest autoritest. Minule oli kõige raskem pähkel Tõnu Kõrvits – tal on küll oma üldimpresionistlik pehme meeleolu, kuid tema väljendusvahendid ei ole veel nii eredad ja isikupärased. Aga kui kõik ülejäänud on teada, siis ei ole ju raske öelda, milline teos jääb temale. Tahaks muusikahuvilistele soovitada, et kes tahab kaasa mängida, kuulaku plaate ja "Klassikaraadio" hommikust seeriat "Raemuusika" heliloojad", sirvigu noote ja värskendagu mälu. Usun küll, et selleks kontserdiks tasub Pärnusse ekstra kohale sõita. Kui võrdlete seda mängu võiduõnne üldiselt millise loteriil, siis siin on ju ainult kümme numbrit vaja paigutada õigesse järjekorda!

Eesti muusika päevadel võtsid arvamismängust osa ka paljud professionaalid, kuid õigele kõige lähemale saanud üliõpilane tunnistas, et reastas suure osa nimesid huupi. Muidugi on inimesi, kes eesti muusikaga päevast päeva tegelevad, näiteks õpetajad. Olekski tore, kui preemia läheks niisugusele inimesele, kes esindab mingi kitsa ala intellektuaale, inimesele, kes tavaliselt ei suhtle meediaga ja kelle sissetulekudki paraku ei ole kaugelki õiglaselt paigas. Minul oleks hea meel, kui reisi võidaks näiteks Merike Vaitmaa või keegi muu tubli, aga avalikust tähelepanust kõrvale jäänud inimene.

T. M.

XIV orelifestival kui pühendus Bachile I

Tallinna XIV rahvusvaheline orelifestival (28. VII – 8. VIII) oli pühendatud muusikaloo ühele geniaalsemale muusikule Johann Sebastian Bachile, kelle surmast möödus festivali avapäeval 250 aastat. Festivali peakorraldaja Andres Uibo märkis, et kokkusaamuseks annavad helilooja nimetähed BACH numbritena tänavuse orelifestivali järjekorranumbril 14. Nagu teada, oli arvude sümboolika suurele heliloojale küll väga oluline, kuid mitte see ei teinud lõppenud festivali ainulaadseks.

Ainulaadne Bachi festival

Sisuliselt küll orelifestival, võis sellel kuulata ka Bachi kammermuusikat ning ettekandele tulid samuti helilooja peateosed – avapäeval "Matteuse passioon" ning viimasel Missa h-moll, suurvormidest veel "Talupojakantaat". Ning mis eriti tähendusriikas – esmakordselt kanti Eestis ette Bachi kogu orelilooming! Siiski mitte Tallinnas: need kontserdid tuli linnade ja maakondade vahel ära jaotada, kuna geniaalse meistri pärand on sedavõrd mahukas, et Bachi kogu orelimuusika ettekanded ainult pealinnas kestnuks nädalaid. Tallinnas toimus festivali raames 17 kontserti, Pärnus Eliisabeti kirikus 4 ning mujal Eestis 11, seega kümne päeva jooksul kokku 32 kontserti niisuguste välisinterpreetide osavõtul nagu organistid Edgar Krapp ja Michael Schönheit Saksamaalt, Peter van Dijk Hollandist ning Jon Laukvik Norrast. Lisaks veel Stuttgardi kammerkoor ja -orkester Frieder Berniuse dirigeerimisel ja Läti Raadio kammerkoor. Muidugi osales festivalil meie organisatide paremik nagu ka vanamuusika kollektiivid Hortus Musicuse akadeemiline orkester Andres Mustoneni, Vox Clamantis Jaan-Eik Tulve ja Scandicus Toivo Tulevi juhatusel.

Usutluses märkis Andres Uibo, et tänaseks on Tallinna orelifestivalist kujunenud üks suuremaid selletaolisi Euroopas. Ka Ameerikas tehakse suuri orelifestivale, kuid sealne korraldus olevat pisut teistsugune – kontserdid hajutatakse märksa pikemale ajavahemikule ja üks festival võib kesta nädalaid, kontsertide vahel võib olla mitmeid "tühje päevi". Niisugust muusikasündmuste kontsentratsiooni nagu 10 päeva ja 32 kontserti seal lihtsalt ei tuntuks.

Asjaolu, et J. S. Bachi 250. surma-aastapäeva tähistab kogu õhtumaine muusikamaailm, jättis oma pitseri ka lõppenud orelifestivalile – niisugust publikurohkust ja -huvi poleks küll osanud prognoosida. Mitte et kõik saalid ja kirikud oleksid alati olnud puupüsti täis, kuid täis küll ning mõni ka sõna otseses mõttes puupüsti. Muidugi võib öelda, et suvel on kontserte vähe ja siit ka saalide suurem täituvus. Kuid teisalt tajub publik kindlasti, et Bach on õhtumaises helikunstis see veelah, mis eristab vanamuusikat uuest, keskpunkt, kuhu kõik eelnev suubub ning kust kõik järgnev alguse saab. Et Bach on oma suurus tegelikult hõlmamatu – mitte oja (Bach sks. k. oja), vaid ääretu ookean.

Avakontsert – "Matteuse passioon"

Orelifestivali avakontserdil (28. VII) Jaani kirikus tõid Läti Raadio koor, Hortus Musicuse akadeemiline orkester ning üheksa vokaalsolisti Andres Mustoneni juhatusel ettekandele Bachi ühe peateoseid, "Matteuse passiooni" BWV 244. Ettekanne toimus nagu helilooja eluajalgi: passiooni kahe osa vahel pidas kirikuõpetaja Toomas Paul jutluse (passioone ei kirjutatud ju kontserdiks, vaid Kristuse kannatusnädalala kirikumuusikaks). Mitmetunnist esitustervikut iseloomustades peab kohe tunnustama kahte asja – esiteks tõestas Läti Raadio koor, et tegemist on silmapaistva kollektiiviga, ning teiseks oli väga mõjuv Andres Mustonen kui muusikalise lavastaja töö. Bach on ju tõstnud teose raskuspunkti

lõpuosast ettepoole, Jeesuse ülestõusmiselt ristilöömisele – just selles on suurim konflikt, kui pimedusega löödud rahvas valib vabaklastuks Lunastaja asemel röövel Barabase. Tegelikult on kogu Bachi sõnaline tekst siin vägagi dramaatiline ja konfliktirohke ning teksti ja muusika korrelatsiooni lavastamisel peab dirigendil olema tõelist režissöörinärvi, mis Mustoneni dramaturgilistes rõhuasetustes ka läbitunnetatult avaldus.

Sellest ükski jääks väheks, kui ettekande vokaalsolistidel, seega kannatusloo tegelastel, peaks nappima vokaalset meisterlikkust ning artistlikkust. Kahjuks mõnel nappiski – kui Hans-Georg Ahrensi (Jeesus, Saksamaa) sügav bass oli igas numbris väljendusjõuline ning sopranil Asta Krikšciunaitel (Leedu) sai juba esimene aaria ("Nüüd veritse, valutav süda") sisendavalt traagilised värvid, siis alt Riika Rantanen (Soome) nii kandvalt ei mõjunud (erandiks siiski üks hingesatumaid episoodide, aaria pärast Peetruse salgamist). Kuid solistideansambli problemaatilise lülina mõjus bass Andrus Poolma, kelle Juudas võinuks ehk hädisevõitu ollagi, kuid mitte tema teised partiid. See-eest õnnestus leedu tenori Algirdas Janutase retsitatiiv kooriga "Oh, valu!" esituslikult väga – solisti ekspressiivne ning samas helisevalt selge dramatism ja koori samaaegsed *pianod* moodustasid sugestiivse ja harmoonilise terviku. Ka teine tenor Heikki Rainio (Soome) mõjus Evangelistina kandvalt, kuigi tema osa polnud ehk nii väljendusriikas.

Vokaalsolistide kõrval on "Matteuse passioonis" oluline roll ka instrumentaalsolistidel, ansambli lauljatega mõjusid nad kõik harmooniliselt. Nii Kristel Eeroja viiulisoolo (mis kõlas nagu aaria), Peeter Klaasi *gamba*-mängu täpne artikulatsioon numbris "Anna mulle kannatlikkust", Maano Männi viiuli mažoorne energia kui Neeme Punderi habras, nagu üksindusse jäetud flöödisoolo soprani arias "Armastusest sureb mu Lunastaja".

Passiooni lõputseenid pärast Kolgatat elasid muusikaliselt nagu täiesti oma, hardusest kantud ajatut elu. Ning siis võttis "Matteuse passiooni" kuulus lõpukoor "Me istume pisarais maha" selle dramaatilise kannatusloo viimaks grandioosse kunstilise üldistusena kokku. Siin oli nii valu kui leina, aga mis peamine – ka lootust.

Kammerlik Bach

Estonia kontserdisaalis toimunud viie instrumentaalsolisti kammerkontserti Bachi muusikast (29. VII) võinuks nimetada ka "Kontserdiks in d", kuna kõik kõlanud teosed olid d-mollis (huvitav, on's sel helistikul Bachi puhul analoogne tähendus kui näiteks h-mollil Tšaikovski ja Schuberti võtmeteostes?). Esitades *Chaconne*'i sooloviilulile Partiiat nr. 2 d-moll BWV 1004, äratas Urmas Vulp kohe tähelepanu oskusega tuua viiulil välja loo varjatud mitmehäälsus, panna peidetud polüfoonilised liinid omavahel kõlama ja mängima. Samas oli *chaconne*'i variatsioonilistes järgnevustes tunda üha kumuleeruvat sisemist pinget, mis kogus energiat kuni keskse mažoorse episoodini. *Chaconne*'i lõpuosas toimus kummatigi vastupidine protsess, mida võinuks võrrelda esituslike pingete järkjärgulise lahustumisega üldistavasse faasi.

"Kromaatilise fantaasia ja fuuga" d-moll esitas Ivo Sillamaa klavessiinil. Selle Fantaasia-osa õigustas tänu mitmesugustele esituslikele tempolaendustele oma nime igati – interpreedi fantaasiarikas agoogika lähenes oma tõlgendusvabaduselt juba romantilisele tundelaadile (mis paljudes Bachi teostes ka väga selgelt avaldub). Sellele järgnes kromaatiline fuuga kui vaimne distsipliin – vaoshoitud, kuid sugugi mitte elutult jäigas tempos. Oma roll oli agoogikal siingi, kuid fantaasiaga võrreldes lihtsalt väiksemas mõõtkaavas. Eriti mõjuv oli laiendus repriisid, kui teema

läks bassihääle, ning järgnenud lausa majesteetlik kulminatsioon.

Süit nr. 2 d-moll soolotšellole *BWV 1008 Aare Tammesalult* oli tõlgenduslikult mõnevõrra problemaatilisem – alati ei saanud päris hästi aru, millisest võimalikust kontseptsioonist interpret tegelikult lähtub. Näiteks kui süüdi esimeses kahes osas võis tunda eemaldumist stereotüüpseks mängitud baroksest mootorikast, siis *Courante*'i puhul muutus see jälle ehk liiga nähtavaks ning kui *Sarabande*'i raske-meelne karakter sai tänu *tenutodele* koguni aarialiku karakteri, siis järgnenud menuetis oodanuks kontrastset üleminekut, kõlaliselts kergemat karakterit. Paraku tundus menuett siiski olevat liiga *Sarabande*'i emotsionaalses mõjuväljas, "raskuse vaim" ei saanud oodatud kergust. Kuigi – mis oodatud, see ka tuli lõpuks *Gigue*'is, mis osadest ka kõige tehnilisem. Väga hea, et tšellist siin tempot ei forsseerinud – tänu sellele kujunes veenvaks ka süüdi viimase osa tantsuline karakter.

Kontserdi lõpuks kõlas kolm osa Bach'i kogumikust "Fuugakunst" *BWV 1080*, esitajaiks ansambel, mille koosseisus lisaks eelnimetatule veel **Heili Eespere** (vioola) ja **Hans-Rolf Hauck** (*viola da gamba*, Saksamaa). Ega "Fuugakunsti" kui Bach'i viimase teose kohta polegi täpselt teada, mis koosseisule helilooja selle kirjutas – partituuri kujul on säilinud küll originaal, aga mitte autograaf, sest Bach ise oli kirjutamise ajal juba pime. Ning säilinud põhjal (täpselt soprano võtmel kasutamise järgi) on vähemalt Gustav Leonhardt suutnud tõestada, et Bach pidas silmas ikkagi klahvpilli, st. *clavieri*. Esituslikult leidsid interpretid siin igatahes kompromissi – kui tsükli avaosas *Contrapunctus I* kõlas ainult keelpillidel, siis *Contrapunctus VI* jällegi ainult klavessiinil (Sillamaa esituses) ning "Fuugakunsti" viimane osa *Contrapunctus XIV* samuti vaid keelpillidel. Teadupärast jäi "Fuugakunst" geeniusel lõpetamata. Kui interpretid jõudsid taktini nr. 239, siis muusika katkes. Need, kes ei teadnud, milles asi, võisid lugeda kavalehelt Johann Sebastiani poja Philipp Emmanueli märkust (originaalkäsikirjast): "Selle koha peal, kus fuuga vastaslauses kõlab motiiv B-A-C-H, teose looja suri"...

Talupoeglik Bach

Bach'i "Talupojakantaat" ("Bauernkantate") *BWV 212* tuli ettekandele Rocca al Mare vabaõhmuuseumi Kolu kõrtsis (5. VIII). "Talupoeglik muusikaline päraslõuna" algas aga Vivaldi "Külakontserdiga" väikeselt rahvariites festivaliorkestrilt (õieti küll ansambli). Vivaldi võtmine Bach'i pidustuste kavasse polnud ilmselt juhuslik, sest teada on, et Bach oli oma itaalia kolleegi helitöödest üksjagu sisse võetud – kui palju Vivaldi kontserte on Bach hiljem ümber töötanud. "Külakontsert" on viieminutiline lugu, kõige atraktiivsemalt kõlas selle finaali – hästi aktsentueeritud mootorika nagu tõeliselt tantsuline talupoegade värk! Järgnes Bach'i Klavessiinikontsert A-duur *BWV 1055* (solistik noor interpret **Ene Nael**), mille avaosas seostus dekoratiivse mootorika tõttu väga orgaaniliselt Vivaldi itaalia stiiliga. *Larghetto* kujunes aga ootuspäraselt Bach'i instrumentaalkontsertide keskmistele osadele iseloomulikuks instrumentaalseks aariaks. Seda kõigepealt emotsionaalselt toonustel, sest klavessiin pole teadupärast kuigi kantileenne pill.

"Talupojakantaat" kõlas aga festivali juhi **Andres Uibo** dirigeerimisel, solistideks talupojariietuses sopran **Nadia Kurem** ja bass **Ain Anger**. Pooletunnise 1742. aastal kirjutatud kantaadi muusika on tõepoolest maamehelikult lihtne ja kujundlik ning kohati "eba-bachilikult" humoorikate efektidega. Näiteks bassi aaria "Dein Wachstum", kus kuulis ooperlikult artistlikku artikuleerimist – eks Anger ole ka hea karakteritajuga laulja. Nadia Kuremi keskne aaria "Klein-Zschocher müsse" on muusikaliselt kantaadi üks olulisemaid numbreid. Ka Uibo näis oskavat juhatada "rustikaalses" maneeris, ainult saateansambli keelpillid (kui viiulite intonatsiooni silmas pidada) jätsid kohati pisut ebaühtlase mulje.

IGOR GARŠNEK
(Järgneb.)

Viiulimängud Haapsalus

24. – 30. juulini kõlas Haapsalus taas keelpillimuusika – festivalil seitsmendat ja keskastme keelpillimängijate suvekursustel kuuendat korda. Resümeeeritult rääkis sellest festivali kunstiline juht **TÖNU REIMANN**.

Peakülastajate hulka kuulus Poolas sündinud vene päritolu **Nicolas Chumachenko**. Koos **Kalle Randaluga** demonstreeris ta just sellist ideaalset mängu, mida siin saime kuulda 1960. – 1970. aastatel: absoluutne pillivaldamine, kuid juba euroopaliku lihviga, sealjuures küllaltki kammerlik. Esimest korda oli kontserdipaigaks Wiedemanni gümnaasiumi tore saal, mis nagu loodud kammermuusikale (Francki Sonaat!) – igatahes oli see kontsert festivalile suurepäraseks ja südantsoojendavaks alguseks.

Teiseks elamuseks oli Vivaldi "Aastajad", milles soleeris **Urmas Vuip**. Esmakordselt mängis ta koos **Haapsalu kammerorkestriga**, kelle ettevalmistus oli põhjalik – harjutama hakati juba kevadel. Toomkiriku saal oli puupüstine otsekui jõululaupäeval. Väga atraktiivselt mõjus kontsert "Solo da solo", kus neli noort tšellisti – **Peeter Aitpere**, **Silver Ainomäe**, **Marius Järvi** ja **Kristjan Saar** – ning viiuldaja **Ruth** ja **Andrus Haav** rabsid publikut eeskätt Kodály ja Ligeti oopustega ja kus vististi suurimaks avastuseks oli endispolve tšellokunstiniku Martin Levaldi eksponeerimine heliloojana (P. Aitpere). Kuna kontsert toimus just Bach'i surmaaastapäeval, lülitati kavva ka tema Viies tšellosüit (K. Saar), ent eriti meeldejääv oli siiski S. Ainomäe mäng. Ja üldse – eesti noor tšellomäng on jõudnud kõrgele tasemele, mida näitab seegi, et ligi 40 tänava Sibeliuse akadeemiasse viiele tšellistikohale pürginust võeti vastu nii M. Järvi kui S. Ainomäe.

Omaette sündmuseks kujunes kevadise eelkonkursi läbiteinud seitsme noore solisti esinemine Kuursaalis, kus kaaskursuslased korraldasid neile tõelise aplausitorni. Niisugust kaasaelamist – iga väikematki õnnes-

Omaette sündmuseks kujunes kevadise eelkonkursi läbinud seitsme noore solisti esinemine Haapsalu kuursaalis.

ERAKOGUST

tumist kviteeriti emotsionaalselt – ei kohta iga päev!

Festivali lõpetas **suvekursuslaste sümfooniaorkester**, mis on **Jüri-Ruut Kanguri** käe all aasta-aastalt jõudsalt kasvanud nii kvantiteedis (90 keelpillimängijat!) kui kvaliteedis. Esmakordselt esineti toomkirikus, kavas Lalo "Hispaania sümfoonia" I osa (solist **Meelis Orgse**), Griegi "Viimane kevad", Horneri süit "Titanicu" filmimuusikast, Järnefelti "Hällilaul" (solist **Hanna-Liis Nahkur**) ja Schuberti "Lõpetamata sümfoonia". Võlus muusika seesmine liikumine, kompaktna ja puhaskõlavus. Kangur on ise veel noor mees, ju seetõttu oskab ta tajuda kõike, mis noorte sisimas toimub – ta liitis nad kenasti kokku ja süttas tööle.

Festival ja kursus olid küll kaks eri üritust, ent need põimusid – üks tugines teisele. Juba sellegagi, et festivaliesinejad kiitsid publikut, mille suurema osa aga moodustasidki tulevased "kiituse ootajad". Sealjuures olid noored väga tähelepanelikud, jälgisid õhinal meistreid. Peale selle kuulus kuulajaskonda rida algastme õpetajaid üle

Eesti, rääkimata juhendajatest (Arvo Leibur, Ivi Tivik, Tiiu Peaske, Teet Järvi, Urmas Vulp, Arvo Haasma, Tõnu Reimann). See koosus oli nii võimekas kui mitmepalgeline.

Midagi päris uut ja edaspidi kasulikku oli ka – nimelt teostas kursustele seas müomeetrilisi uuringuid TÜ õppejõud Arved Vain. Kord rakendatavana pakuvad need võimalust arvestada iga indiviidi puhul tema eripära ning valida optimaalne koor-mus, töö intensiivsuse aste, lõdvestusharjutused jms.

Lõpetuseks – osavõtt kursustest oli rekordiline, orkestrisse, kuhu kõik tahtjad ei pääsenudki, kuulus 99 instrumentalisti 30 õppeasutusest. Ainult tööd hullumoodi ei tehtud, oli ikka meelelahutust ka, kuigi päevad olid tihedad kaks korda orkestriproov, erialatund pluss kontserdikülastus, ega siis harjutamatagi saanud. Nädalat tervikuna hindas Tõnu Reimann kümnepalisüsteemis 9+.

IVALO RANDALU

S U V E M U U S I K A

Kui puudub pauk ja pasunakoor...

"Õhtu **Lloyd Webberiga**" Põltsamaa lossihoovis 5. augustil. Esinesid **Jullan Lloyd Webber** (tšello) ja **Tallinna Filharmonoonikud Eri Klasi juhatusel**. Kavas **William Lloyd Webber** "Invocation" ja **Keelpiisirenaad**, **Edward Elgari Tšellokontsert e-moll op. 85**, **Andrew Lloyd Webber** hitid muusikalidest "Ooperifantoom", "Cats", "Evita", "Jesus Kristus superstar", Teema ja variatsioonid etendusest "Song and Dance", **Julian Lloyd Webber** "Jackie's Song".

Sääraste ettevõtmiste korral kiusab alati küsimus: on's tegu kommertsliku, kõrgkultuurilise või rahvaliku muusikaõhtuga? Põltsamaal leidus seda kõike. Kommertsist ei saa Eestimaal üle ega ümber, kui soovitakse meelitada kontserdile mõnigi tuhat kuulajat. Selleks siis õlletelk, veinipealinna maine ja eriti mastaapne reklaam (näiteks terve lehekülj tutvustust kahes järjestikus PMis). Kuid jälgides kontserdi avahelidest vakatanud publikuhulka, oli selge, et kohale oli sõidetud muusika, mitte mõnusa melu pärast. Niisiis suudab selline kultuurirüütus ikkagi edukalt konkureerida massiüritustega (nagu samal ajal toimunud "Suur Pauk" Jägalas). Hea tuju, mille Põltsamaalt lahkujad tol õhtul kaasa võtsid, lähtus lavalt, mitte peoshoitud õlle- ja veiniklaasidest.

Peaesineja, silmapaistva lavakarjääri ja diskograafiaga tšellist **Julian Lloyd Webber** on deklareerinud vajadust tuua klassikaline muusika tagasi kuulajate südamesse.

Selleks on ta teinud kõvasti tööd, laiendades repertuaari mitmes suunas, alavääristamata ka rock- ja popmuusikat. Mitmetahuline oli ka Põltsamaa kava, milles klassikapoolt esindasid **Elgari Tšellokontsert** ning **Julian ja William Lloyd Webber** helendid, nõ. kergemat poolt **Andrew** maailmakuulsad muusikalinumbrid ja Variatsioonid **Paganini** teemale – üli-vaimukas ekskursioon läbi muusikastiilide.

Selle kontserdi leiurus olid **William Lloyd Webber** teosed, mille maailmale tutvustamist poeg **Julian** on väga tõsiselt võtnud ning tänu kellele isa õigel ajal märkamatuks jäänud looming hakkab leidma oma kohta **Elgari ja Vaughan Williams** teoste kõrval. See muusika on lüüriline, sisukas ja täiesti liialdustevaba. Serenaadi ilmselt väga heas orkestratsioonis kõlakoe oskas dirigendipulti astunud **Julian Lloyd Webber** mõjukalt esile tuua. Kontserdi avaloona kõlanud "Invocation"iga juhatas **Eri Klas** sisse kontserdi põhimeeleolu – tähelepaneliku mõtiskelu.

Elgari Tšellokontserdi ettekannet segasid kahjuks akustilised iseärasused (võimendus). Publikuni jõudis nõrk ja kauge heli, orkester ei saavutanud solistiga sajabrot-sendilist kontakti, mida see ülinõudlik ja rafineeritud teos vajab. Solisti sädelev virtuositeet ja hõrgud *pianolõigud* tekitasid lihtsalt himu kuulda seda ettekannet kontserdisaalis, kus ehk hõlpsamini sünniks solisti ja orkestri tervikuks ühinemine. Teatavasti on õhtu solisti arvel **Elgari kontserdi** üks paremaid salvestusi (koos-

töös **Sir Yehudi Menuhiniga**). Teine kõrva-kerkiv võrdlus ei anna ka asu – **Jacqueline du Pré** (olnud ka **J. Lloyd Webber** eeskujuks ja mõjutajaks) juba legendiks muutunud ettekanne **Daniel Barenboimiga**. Kummatigi on mul tunne, et osaliselt taotleski **J. Lloyd Webber J. du Pré** vaimset kohalolekut – sellele viitas kava lõpus ka esitaja enda sulest pärinev hõrk ja südamlilik "Jackie's Song".

Muusikanumbrid kava teises pooles tekitasid kuulajais meeldivat äratundmisrahuldust. Ühtlasi hakkas tööle ekraan, mis laskis laval toimuvat hõlpsamini jälgida, tõstes nõnda publiku kaasaelamisvõimalusi. Ka võimendus ei vedanud alt ja nõnda jõudsid mõnedki tõeisti peened nüansid igasse ritta; seda reetis vaikus, mis meil hetkil on alati ära vahetatamatult eriline. **Andrew Lloyd Webber** Variatsioonid **Paganini** teemale lubasid esile tulla kogu meisterlikkuse, mis iseloomustab ta tšellistist vanda, pakkudes oma vaimukuses maksimaalset kuulamismõnu. Paar variatsiooni leidis kordamist lisapalana.

Kui eelnenule lisada vabaõhukontserdi paratamatud plussid – kunagi ei teki õhupuudust, lae aset täitev taevavõlv pakub pidevat värvimängu ning ülelibisevate lindude hõiked lisavad muusikalegi mingi uue dimensiooni – on rahulolu paratamatu. Õnneks jättis taevataat hooitäre muusikahuvilisi vihmavalanguta. Ning piksepauguta. Aga nagu näha, saab tulevärgitagi suurepäraselt rõõmu tunda.

LEMBI METS

Suveteater '00. Ülevaaticult

Tõesti, tõesti, sügis on juba lähenemas ning tibude lugemise aeg varsti käes.

Suveteatrist kokkuvõtte tegemine saab sel aastal üpris tömahukas. Minu statistika näitab, et kutselistes teatrites või profinäitlejate osavõtul teostatud projektidena esietendus 12 uuslavastust. Eelmise hooaja repertuaarist jäi mängukavva seitse lavastust. Kui lisada veel juunikuul algul tuuri teinud "Pöörane soolikas" ning kirjandusrongi saabumist tähistanud ühekordne show "Kirjanikud lavaaugus", oli teatritehnilisel valida 21 suvevaatemängu vahel (teadlikult ei arva ma nende hulka juunikuisid uuslavastusi Draamateatri statsionaarsel laval, mida saaks rahulikult mängida ka talvel).

Pakutu oli niivõrd mitmekülgne ja eritasemeline (peale selle muidugi veel "Baltoscandal" ning eelseisev Haapsalu "InterTeaterFest", mis vajavad erikäsitlemist), et teatrid vajaksid järgmisele suvele mõeldes just nüüd ka asjalikku mõttevahetust. Ja kuna pole vist kedagi, kes suutnuks tutvuda kogu repertuaariga, täiendaksid kriitikute tähelepanekud üksteist nii sisus kui hõlmamismahus.

Viimased aastad on peegeldanud kahte vastupidist suundumust, millest teatrid ja lavastajad repertuaari ja mängupaiga valikul lähtuvad. Üheks on soov teha head ja tähenduslikku kunsti konkreetse materjali tarvis valitud spetsiifilises kohas, mis eeldab piiratud arvu just teatritehnilisi pealtvaatajaid. Kunstielamuse sünni soodustavad sel juhul ainulise mängupaiga atmosfäär ning võimalus kasutada parimaid näitlejaid mitmest teatrist. See on tõepoolest suveteater, millele leidub analooge paljudes maades. Vastupidine eesmärk on teha teatrivahtendeid kasutades võimalikult lähedat meelelahutust võimalikult paljudele inimestele. See eeldab hästi suurt platsi, publikumagnetina mõnda teelekraanilt tuntud tippnagu ning šašlõkki ja jalakeerutustki. Eesmärgiks pole mitte teatrikunst, vaid vabaõhuetendus, analoogiks 50ndate – 70ndate laulupidudele järgnenud grandioossed vaatamängud. Peaaegu täiesti on kadunud hiljutine komme logistada mõne talvelavalt võetud kergema tükiga mööda suviseid lauluväljakuid ja rahvamaju. Vabaõhu-showd ning suveteatrit ei saa ning polegi mõtet omavahele vastandada või võrrelda, edu või ebaedu võib tegijaid saata mõlemas žanris ning särav resultaat nõuab tööd ja vaeva mõlemal teel. Kuid igal juhul on vaatajale vajalik arusaamine, kas teda soovitakse panna kaasa mõtlema ja tundma, mis eeldab toimuvat tähelepanelikku ja teatrispetsiifilist jälgimist, või soovitakse teha head pulli ning pakkuda lähedat ja lõbusat olemist, mis ka häälestab publiku rahvapeo lainele.

Kõige kahtlasemad on tulemused seal, kus korraga aetakse taga kahte jänest ega suudeta määratleda, kas vaatajaskonnaks soovitakse kunstiühendat teatrikogudust või õllekannu kergitavat suverändajat. Juba kolmandat suve jõuab sellise marginaalsuseni Kalju Komissarov, kes jätkab meelelahutuslikke püüdeid Viljandi Kaevumäel, mis kohana oleks justnagu loodud tõsisema kunstielamuse tarvis. Ka valitud materjalid (Schwartz, Hugo, sel suvel Molière) eeldaksid tõsisemat eesmärgiseadet. Vaid Komissarovi vaieldamatu professionaalsus ja tohutud vabaõhuteatri kogemused on hoidnud neid etendusi kunstinivool, kuid tõsisemaks saavutuseks pole latti asetatudki (erikumardust vääril sel suvel Peeter Jürgens toreda osatäitmisest). Teatripoolne sõnum puudus ka Rakvere teatri Ain Prosa lavastusel "Armastajad kurja tähe all", mille ehk oleks päästnud Grigori Gorini kohati isegi vaimuka näidendi karmikaeline lühendamine. See oli tänava pea ainus otseselt ringirändamiseks loodud suveteater. Tegijad loobusid kindla mängukohaga kaasaskäivatest plussidest, paraku ei

suudetud neid asendada mingite teiste, just "liikuvast eluviisist" lähtuvatega ja sestap meenutas sooritus kõige enam just hiljutisi ringreise juhusliku tükiga. Laiema vaataja ligimeelitamiseks kasutas Ugala Dan Põldroosi, Rakvere teater aga Helgi Sallot, kes täitsid võetud rolli ka tuntud headuses.

Kahjuks tuleb eemärgiseadelt marginaalsete hulgas kõnelda ka Emajõe Suveteatri "Huckist" (lavastaja Ain Mäeots). Eelmise kolme suve etendused Toomemäel olid näideteks, et tänu parajale paigamastaabile ei pruugi materjali vaatamängulisus sugugi tappa tegelikku teatritunnet ning nii sündis tõepoolest hea teater, kus huviga ulatus jälgima ka iga näitlejatööd. Kahe suundumuse süntees on seega põhimõtteliselt võimalik, kuid ilmselt väga täpset arvestust ja väga suurt pingutus nõudev. Jõeäärse "Huckiga"

särasid Üllar Saaremäe, Rein Oja ja Dajan Ahmet. Andres Ehini parajalt vaimukas ning kaasaegne tekst ja lavastaja Jaanus Rohumaa poolt endale võetud rõõmsaks koostööks kaasaaitaja roll tundus olevat selle õnnestumise võti. Etendusele eelnenud ja järgnenud kontsert "Untsakatelt" lõi esinejatest ja vaatajatest ühise toreda peopere veel pealekauba.

Sama žanri vastupidiseks näiteks kujunes Kuressaare linnateatri lipu all sündinud "Suur Tõll" (lavastaja Aare Laanemets). Ka siin oli aluseks võetud vana legendi tänapäevane kirjanduslik töötus (Jüri Ehlvest), kuid erinevalt Ehiniist oli tulemuseks üsnagi mõtte- ja naljavaene tekst. Ka selle loo puhul oli tegemist proffide ja isetegevuslaste koostöökuga, kuid eelmisel suvel "Kuningas Johnis" hiilunud saarlased olid sedapuhku taandatud

mine seatud eesmärgi, ilma hinnaalanduseta tehtud töö ja selle tulemusena ka toredad näitlejasaavutused. Eelkõige meenuvad "Aristokraatide" ühtlaselt tugevast ansamblist esiletõusvad Laine Mägi ja Tiit Sukk ning paljud toredad karakterosad (eriti Andres Lepik ja Lauri Kink) Endla lavastusest. "Aristokraadid" on kaheldamatult kogu senise teatri aasta üks tippsaavutusi. Kurgjal mängitav heas mõttes naturalistlik sajanditagune maaelu aga Trassi parimaks tööks tema Pärnu perioodil. Ei mäletagi niivõrd head laste kasutamist täiskasvanute teatris kui "puuri sõja" pilt. Erutavaks tänapäevasõnumiks kujunes lavastuse lõpp, kus püüdlilikult vene ja saksa laule laulvad talupojad saavad parunilt õpetuse ikka oma asja ajada, et mitte igaveseks suitsusauna ja häärberi vahet lippama jääda. Selle peale kõlama hakkav "Meil aiaäärne tänavas" Siiri Sisaski suurepärase esituse heitis äkki külmajüdi- noid tekitava mõttesilla Karusoo "SOS" lavastusse, kus kuulsime/nägime kuidas eestlased on sada aastat hiljem sundimas vene lapsi just seda eestlaste laulu püüdlilikult puu-eesikeeles laulma.

Kõige tõsisemaid asju ajasidki sel suvel naislavastajad – Merle Karusoo vahest tömahukaima projektiga "Save our Souls" endises Liiva juurviljabaasis ja Reeda Toots Rein Saluri "Tulekuga" Rocca al Mares. Karusoo lavastus tekitas – nagu tema puhul tavaliine – seinast-seina arvamusi ning paljudi nii sotsiaalselt kui kunstiliselt vaieldavat, millel kahe sõnaga peatuda ei saa ega tahagi. Näitlejatöödena ei meenu sealt aga ennekõike mitte meie profiteatri tipud, vaid hoopiski Narva Ilmarisest pärit vene noormehed ja just eriti mõtlemapanev ja mõjuv lasteos.

"Tuleku" puhul tahaks kiita mõnuga mänginud ansambli (Klenskaja, Semjonova, Kaldoja ja Eelmaa sen.) ning oodata järgmiseks suveks Salurilt selle pisut lühikeseks (üks tund) jäänud loo teist vaatust. Idee iseenesest, näidata just "Mineku" lõpul Siberisse viidava pere kodumaale tagasi-tulekut, annab kindlasti võimaluse põneva täismõõtmelise näitemängu loomiseks ja praegune tekstki lõpeb ju uue intrigeeriva pealekaebusega.

Nähtut kokku võttes ei vastandaks ma mingil juhul nn. tõsist kunsti nn. kommertsile, seda eriti suveteatri puhul. On kindel ja seda näitas möödugi suvi, et rõõmustavaid tulemusi võib saavutada mõlemal teel. Teisalt on aga selge, et show-bisnisisiga võistlemine nõuab teatreilt üha enam raha ja energiat puht tehniliseski mõttes. Samas tõestus jälle seegi, et lavastuste kunstiline tulemus pole kaugeltki korrelatsiooniliselt Kultuurkapitalilt saadud toetussummadega. Igal juhul on ja jääb teater kohaks, mida tuleb teha südamega ning kus lüüa saab vaid laubaga.

Lootused pelgalt ilutulestikule, võimendusele, hobustele ning nimele säravale võivad tühjaks jätta ka meelelahutusliku etenduse. Kui aga vaimu jätkub, võib ette võtta kuitahes mastapsee hulluse või sulgeda ennast ka pisikesse lagunevasse lossitupa.

Huvilist ja maksuvõimelist publikut paistab Eestis jätkuvalt mõlemale poole.

Lõpetada tahaksin selle loo aga tänu- ja imetluskummardusega hoopiski tasuta toimunud vabaõhuetenduse loojatele. 5. augustil Viimsi mõisaõues mängitud-tantsitud eesti originaalmuusikal "Taevane põrgu" (Maido Saar, Külli Talmar, Leelo Tiisvelt, Kalle Erm), milles osales 450 noort tantsijat üle kogu Eesti, Viimsi kooliteater ja Mikk Mikiver, ületas nii pealehakkamise hulljulgeuselt kui sellega proportsiooniliselt olnud teostuse tubliduselt küll normaalse kunstilise kujutlusvõime piirid.

Nagu tegelikult kogu selleaastane teatri-suvigi.

JAAK ALLIK

"Taevane põrgu" Viimsi mõisaaias.

MARGUS ESTNA

Tambet Tuisk (Huck) ja Andres Mähar (Tom) Emajõe Suveteatris.

OVE MAIDLA

sooviti nüüd haarata tunduvalt suuremat maa-ala ning rahvamassi, kuid ei loobutud siiski just näitlejamängul põhineva etenduse loomise ambitsioonist, lähimaks eeskujuks vist Nüganeni "Kolm musketäri". Paraku kadusid aga näitlejad vahva ja võimsa kujunduse ning muu melu sisse ära ning neid ei toetanud ka hajus instseneering. Samas ei küündinud melu iseenesest veel teatrispetsiifilisi piire ületava vaatamänguni, sest muusika ning tantsud olid selleks teostuselt liiga Nigelad, ja nii jäädigi kahjuks nagu kahe tooli vahele. Eelmiste suvede Toomemäe fenomeni saavutas pigem Vane-muine ise Raekoja platsil mängitud opereti-ga "Õo Veneetsias". Loomulikult polnud selles mingit sõnumit, kuid suurepärase mängukoht, orkestri (dirigent Mihkel Kütson) ja lauljate professionaalsus ning vaatamängu suurejoonelisus (lavastaja Mare Tommingas) tagasid publiku rahulolu.

Meelelahutuslikest etendustest oli klass omaette rahvateatrite "koondise" "Tagaetav. Lugu Rummu Jürist", kus kutselistena

vaid mandritähtede ilmetuks taustaks. Paraku jäi aga tähtedest mulje, et nende koosharjutamise aeg oli väga lühikeseks jäänud, ja nii ei sündinud head naljagi, tõsisest kunstist rääkimata.

Kolmas meelelahutus "Pöörane soolikas" (autor Andrus Kivirähk, lavastaja Eero Spritt) mõjus laadatuuri koostisosana tunduvalt võimalikumana kui mõned aastad tagasi Endla akadeemilises interjööris. Smeljanski Jannsenile, Vlassovi Kreutzwaldile ja Seemanni Jakobsonile oli lisandunud nüüd veel ka purupurjus Hurt Jaan Rekkori kehastuses (tema osalemine neljas suveprojektis on vist vabariigi rekord!), mis viis asja täisabsurdse campini, kuid just seda paistsid tegijad taotlevatki ja jumal nendega.

Kui nüüd mõelda, kus oli sel suvel (räägin vaid uuslavastustest) kõige mõnusam olla ning rõõm tehest-nähtust suurim, siis tõusevad tundemälsu esile Raivo Trassi "Meil aiaäärne tänavas" Kurgjal (tekst Toomas Suumanniilt) ja Priit Pedajase "Aristokraadid" Keila-Joal, mida ühendab tõsimeelne suhtu-

Theodor Lutsu filmipäevad Palamusel: Vol. 3

Möödunud nädalavahetusel Palamusel peetud Theodor Lutsu filmipäevadel ilmnes, et säravaid ideid ja tehatahtmist on Liivimaal samapalju kui Tallinnas ja Harjus. Kolmandat aastat järjest korraldatud lühifilmide lahtine konkurss näitas kokku 35 filmi, noorte filmiautorite programmis oli meeldivaid üllatusi ja suundumusi.

Peaaühinna võitis Piret Saarepuu animafilm "Tiit ja Selma". Grand prix tuli "vaimukalt lõõva ja tervikliku filmi eest, mis avab rahvuslikku karakterit üldarusaadavas keeles, milles on leebet absurdi ja mõnusat eneseironiat". Kaheminutiline naljakas linalugu pälvis Palamuse Klaasikojas tehtud vitraaži.

Eesti Kinoliidu auhind Waba Waimu Briis anti Tartu grupp NE! filmile "Koduvideo", mida esindas Margus Kiis. Kinoliit tõstis esile värsket mõtlemist ja originaalsust. Meenub, et kaks aastat tagasi Palamusel tuli Kiis suisa viimasel minutil oma pika filmiga "Võimlev jänes ja teised asjad" lahtisse programmi ja võitis hiljem peaaühinna. Tänavu sai "Koduvideo" ka ühe Kreisiraadio eriauhinna.

Parima animafilmi auhinna pälvisid Põlva poisid Christian Kask ja Daniel Müntinen oma kolmeminutilise "UFO" eest. Žürii esimees Janno Põldma ütles "UFO" kohta: "Selle filmi kolmteist voorust kaaluvad üles tuhanded puudused." Kask & Müntinen olid Palamusele esitanud ka lühimängufilmeid "Voitkajast" ja "Snaipeer", mis konkureerisid peaaühinnale. Võrreldes möödunud aastaga, kui Põlva uusmetsikute filmides domineeris jämekrimi-naalne tegevus, oli see nüüd veidi leebunud, absurd ja tapmine vormikamaks estetiseerunud. Narkopropaganda on kadunud, kollektiivne filmihullumeelsus asendunud rohkem mõtestatud tegevusega. Edasimineku on märgatav ja rõõmustav. Lisaks anti Kasele ja Müntinenile "hullumeelse, järjekindla ja tulemusliku töö eest" Kreisiraadio eriauhind.

Eesti Filmi Sihtasutuse (EFS) välja pandud noore filmilooja stipendium 10 000 krooni anti Arbo Tammiksaarele. EFSi peaeksperit ja žürii liige Jaak Lõhmus tõstis esile Tallinna Pedagoogikaülikooli filmi ja video õppetooli diplomandi Tammiksaare uuendusliku kursusetöö "Macbeth", milles dokumentaalne ja mänguline suund põnevalt ühilduvad ja teineteist häirimata tasakaalu jäävad. "Macbethi" ootavad ees mitmed rahvusvahelised tudengifilmide festivalid.

Pärjatud paremalt: Margus Kiis (Waba Waimu Briis ja Kreisiraadio eri); Christian Kask ja Daniel Müntinen (parim anima ja Kreisiraadio eri); Arbo Tammiksaar (noore filmilooja stipendium 10 000 krooni); grand prix' saanud autorit Piret Saarepuud esindab tundmatuks jääda sooviv Eesti animarežissöör.

Edaspidi aga tahaks, et EFS ei ripuks liiga ametlikult põhikirja küljes ja leiaks võimaluse (sponsori) premeerida ka "mitteprofessionaalseid" filminoori.

Sel aastal eristus Palamusel tugev animafilmi trend, viis-kuus segatehnikas animafilmi tõestas veenvalt, et sel eesti kultuuri ühel võimsamal eksportžanril on kõva järelkasv lausa rohujuure tasandil.

Palamuse kiriku tornis valvava kuke all peetud filmipeo raames tegid kunstnikud Jaan Toomik ja Jaan Paavle *performance'i*. Jõepaisul hulpsa parve kinolinale pimeduses projitseeritud montaaž näitas Toomiku tegevuskunsti grupi varasemaid ettevõtmisi. Ka vanas vesiveskis kohaliku näitetrupi etendatud Arto Paasilinna näidend "Uiguv mõlder" ühildus hästi Palamuse ja sealtkandist pärit suurte Lutsude vaimuga.

TARMO TEDER

Sisu on kuningas

Euroopa Liidu programm uue sajandi ühe võimsama majandusharu audiovisuaalvaldkonna teenistuses

Enam kui kümme aastat on Euroopa audiovisuaalvaldkonna arengut toetanud ja reguleerinud programm "Media". Arvestades interneti ja digitaaltehnikat plahvatuslikku arengut, on Euroopa Liit valmistanud ette uue programmi, vastamaks selle ülimalt mõjuvõimsa ja laialtleviku valdkonna kõrgele nõudmiste ja võimaluste. Uus programm kannab nime "Media Plus" ning jõustub 2001. aasta jaanuaris. Programmi eelarveks on planeeritud 400 miljonit eurot.

Aastal 1998 müüdi Euroopa kinodes 812 miljonit kinopiletit, televiisorite ees veetis europlane keskmiselt kolm tundi päevas. Filme ja teleprogramme pakkus 500 telekanalit, arvestamata seejuures kohalikke ja regionaalseid programme. Võimatu on eitada audiovisuaalvaldkonna kui informatsiooni kandja, meelelahutuse ja kultuuri-identiteedi ning erinevate kultuuride jäädvustaja ja edasiviija võtmerolli. Lisaks on audiovisuaalvaldkond tõsiseltvõetav majandusharu. Piisab vaid USA filmitööstuse mainimisest.

Euroopas töötab audiovisuaalsektoris enam kui miljon inimest ja valdkonna potentsiaaliks arvestatakse 300 000 uue kõrgelt kvalifitseeritud töötaja lisandumist aastaks 2005. Eelkõige seostub see protsess ala digitaliseerumisega ja uue tehnoloogiaga. Juba sel aastal läheb Euroopas eestriisse kokku enam kui 1000 telekanalit, pakkumine laieneb interneti arengu tõttu veelgi. See kõik tähendab märkimisväärset vajadust uute teleprogrammide ja filmide järele.

Oleme juba omaks võtnud sellised mõisted nagu internetikaubandus, DVD, uued tehnoloogiad, rääkimata vanast heast kinost, televisioonist, satelliidist, mobiilidest. Meedia, telekommunikatsioon ja infotehnoloogia sulavad aina enam ühte. Kogu audiovisuaalvaldkond kõige laiemas tähenduses omandab järjest suuremat strateegilist tähtsust. Sellest ka Euroopa Komisjoni eriline tähelepanu sellele sektorile.

Hetkeseisuga on siin teha aga enam kui küll, et vastata uutele väljakutsetele, võimalustele, nõuetele. Võrreldes senise programmi "Media" eelarvega, mis oli 310 eurot, on uue "Media Plus" programmi eelarve plaanitud suurenema 30 protsenti ehk 400 miljoni euroni.

Tehniliste võimaluste ülikirele arengule vaatamata on ometi üks moment, mis ei muutu, ja see on **sisu**. "Sisu on kuningas" – see on uue sajandi moto. "Ja kui sisu on kuningas, siis levi on võti sellesse kuningriiki," ütlevad Euroopa meediapoliitikud. Kõlab küll luuleliselt, kuid iva on ütlemises ilmselgelt olemas.

Võrreldes Euroopa audiovisuaalvaldkonna äärmiselt nõrka turuosa ja tulemit USA toodanguga, seostataksegi seda eelkõige Euroopa toodangu nõrga levitööga, mitte kehva sisuga. Lisaks

mängivad siin mõistagi kaasa ka muud aspektid: USA kõrgetasemeline ja sõna otseses mõttes tööstuse põhimõttele töötav filmitööstus, keelelise killustatuse puudumine, inglise keele üldmõistetavus ja ülilai kasutusala, staari fenomen jne.

Siinjuures on vahet huvitav vaadata veidi statistikat. 1999. aastal hõlmas Euroopa kinodes näidatavatest filmidest 30 protsenti USA toodang, ülejäänud turuosas oli märkimisväärne Prantsusmaa (16%) ja Suurbritannia toodang (14%). Järgnesid teised Euroopa riigid (8%), Hispaania (8%), Saksamaa (8%), Itaalia (7%) ja siis juba kolmandad riigid väiksemate mahtudega. Seega on ka mõistetav, miks Euroopa on huvitatud toetama Euroopa audiovisuaalvaldkonda ja selle levi. Just seetõttu on programmi "Media Plus", mis hakkab töötama aastail 2001 – 2005 eelarvest lõtviosa – (350 miljonit eurot) plaanitud suunata arenduse ja levi valdkonda. See summa peaks toetama filmi- ja teleprojekte arendust, levitööd, reklaami, tööd andmebaaside, kataloogide ning festivalidega ja arhiivipärandiga. Arhiivipärandile kui Euroopa erilisele rikkusele pannakse erilist rõhku. Muide, maailma parimate filmiarhiivide hulka arvatakse Euroopas asuvad Brüsseli ja Bologna filmiarhiiv. Filmiarhiivide väärtus ajaga vaid kasvab ning nõudlus arhiivimaterjali järele samuti. Seetõttu on arhiivide korrastamine, kaasajastamine ja digitaliseerimine (materjali viimine digitaalkandjale) õigustatud prioriteet.

Ülejäänud 50 miljonit eurot programmi kogumahust, mis on eeldatavalt 400 miljonit eurot, plaanitakse kasutada audiovisuaalala töötajate täienduskoolituseks, tööks stsenaariumidega ning uute tehnoloogiate juurutamiseks. Ülikirelt arenevas valdkonnas on täienduskoolitus vältimatu vajadus. Audiovisuaalvaldkond nõuab tiptasemel tegijaid ja professionaale, kes suudaksid ka digitaalajastul arenguga kaasas käia.

Euroopa nägemus infoühiskonnast ei piirdu siiski vaid uue infrastruktuuri, tehnoloogia ja digitaalajastuga, vaid püüab säilitada seda, mis on peamine – sisu ja selle kvaliteet. Sisu peab muutuma atraktiivsemaks, suutma esindada kogu Euroopa kultuurilist mitmekesisust, mis on nii vana kui uue Euroopa rikkuseks. Seega on põhiülesandeks suuta maksimaalselt edukalt viia kokku sisu ja selle tehnilise edastamise vorm ning liikuda edasi pidevas arengus.

Audiovisuaalvaldkond on paljutöötav, perspektiivikas ja põnev – nii kultuurilisest, tehnoloogilisest kui majanduslikust aspektist.

HANNA MILLER,

EFSi välissuhete nõunik, EAO ja Eureka Audiovisuue koordinatoor Eestis

M E E D I A

Kultuur erakanalis

Inimene, kes oskab olla õnnelik", sarja "Üks päev" videofilm. Autorid Helvi ja Rein Raamat, produtsent Vahur Laiapea, stuudio Raamat-Film. Kanal 2.

"Tublisti tänu Rein Raamatule sai joonisfilmist parkümmend aastat tagasi vaata et meie kultuuri juhtiv kunstiliik. Mujal peeti seda lastežanriks, Eestis oli tegemist täiskasvanutele mõeldud loometööga. Ka Goskino tšensordid Moskvast käsitlesid animafilmi eelkõige lastele määratud toodanguna, mis ühelt poolt leevendas kontrollijate valvsust, teiselt poolt aga sundis peale titemad teemad. Ja millised esimese suurusjärgu tähed olid joonistatud kangelaste loomisega ametis – Priit Pärn, Ando Keskküla, Jüri Arrak, Rein Tammik, Hardi Volmer, Valter Uusberg, Avo Paistik, Mati Kütt, Kaarel Kurismaa, Rao Heidmets, Kalju Kivi, Lemming Nagel, Miljard Kilk ja paljud-paljud teised. Heliloojatest ma ei räägigi, esindatud olid kõik meie tipud, alates Arvo Pärdiva ja lõpetades Lepo Sumeraga. Ja enamiku neist kuulsustest oli kohale meelitanud Rein Raamat.

The best is good enough, ütlevad inglased ning sama vanasõna näis juhtivat Raamatu tegemisi. Mujal püüti nimekaid mehi konkurentsipõlgusest eemal hoida, Raamat aga just igatses enda juurde tagantorkijaid ja võistlejaid, et eesti filmi tase tõuseks ning et tal endal ei oleks pikalt loorberitel puhkamist.

Nüüd on Raamat siirdunud animatsioonist dokumentalistikasse, tal on oma stuudio.

Olude kiuste on ta jäänud kultuurile truuks, aga leebunud karmidest nõuetest enda ja oma teoste vastu.

Kanal 2 sarja "Üks päev" videofilm "Inimene, kes oskab olla õnnelik" jutustab kunagisest operetitähest Therese Raidest. Sihtauditooriumiks on arvatavasti mõeldud kultuurilembesed inimesed, vanuses üle keske, ka saateag oli nende jaoks parim. Nooremad pole selleks ajaks veel koju jõudnud. Neil vaatajail käis kindlasti nostalgiaheldimus südame alt läbi, kui nad oma kunagist lemmikut nägid. Küsitleja Helvi Raamatu puhul oli tegemist tänukummardusega oma kunagisele lauluõpetajale konservatooriumis.

Tegemist on klassikalise portreefilmiga, kus ennast kõige paremini kirjeldab portreeritav ise, avades nõnda ka oma karakteri. Tema nakatav elurõõm pidi vaatajaisse sisendama optimismi ja positiivseid hoiakuid, milleks see omamoodi filmoterapiaks mõeldud filmi oligi tehtud.

Ja Therese Masing-Raidel oli, millest rääkida. Ta hakkas juba kümneaastase tüdrukuna, alates 1929. aastast esinema Eesti Raadio lastesaadetes, hiljem on ta mänginud ja laulnud laval koos Paul Pinna, Endel Pärna, Benno Hanseni, Artur Rinne, Georg Otsa ja väga paljude teiste meie muusikakultuuri au ja uhkustega. Täna sel päeval tegeleb pensioneerunud proua Therese *new-ageliku* maailmavaate propageerimisega, kahjuks jäi selgusetuks, kuidas suhtuvad sellesse maailmavaatesse filmi autorid ise.

Alati toovad meenutused esile mõned üllatavad tähed. Ants Lauterit iseloomustas proua Therese kui kuulekat punavõimude käskude täitjat, Georg Otsa tõstis esile kui fatalisti, kes uskus mustlase ennustusse. Samal ajal oli Ots Estonia teatri partorg.

Film oli tehtud lihtsalt ja odavalt, kindlasti professionaalselt. Raamatu joonisfilmid on kõik tempokad ja rütmikad, selles filmis aga kippusid episoodid venima (eriti näiteks jõulupidu Suurel Tõllul), mõned vahelood vajanuksid kas väljalõikamist või ümbervõtteid (näiteks naiste bridžimäng, mille mõte jäi hoopis arusaamatuks). Aga mida teha, kui rohkem raha ei ole? Võttepaikade vahetamine on kulukas, pigem juba pikk jutt ühes kohas üles võtta. Ebaõnnestunud lõigu ümberfilmimine ei tule isegi kõne alla. Raha hulk määrab kvaliteedi.

Targutagu teoreetikud kui kaunistes tahes, tegelikult on väga keeruline kui mitte võimatu tõmmata eraldusjoont filmi ja saate vahele. Raamatu film tundus siksakitavat kord ühel, kord teisel pool vaevu aimatavat joont – oli poolenisti film, poolenisti tele-saade.

Kanal 2 aga peab kultuuri ekraniiletoomise eest tänama. Eratelevisioonist usuks, et seal eelistatakse operetiprimadonna asemel näidata mõrtsukaid, aga võta näpust. Ehk leiaks aga tegemiseks rohkem raha, siis saaks näha ka tempokamaid ja dünaamilisemaid filme. Aga parem varblane peos kui tuvi katusel.

OLEV REMSU

Re: Eesti Instituudis tehtud Eesti ajaloost

Tundeid, mida tekitas 14. juuni Sirbist saadud teadmine, et riigikogu VII koosseisu väliskomisjoni liige Toomas Alatalu avastas "värske teatmaterjali otsingul" välisministeeriumist Eesti Instituudi infolehed (mida on välja antud alates 1994. aastast), kirjeldavad ühthästi sõnad "heldimapanev" ja "nõutukstegev". (Alatalu artikli ja käesoleva vastuse muudab ilmselt paremini jälgitavaks tutvumine infolehtede endiga; need leiab võrguadressilt www.einst.ee/history.) Oma tegutsemisaja jooksul on instituut andnud välja ligi 30 infolehte ning seetõttu võiks näha teatud ironiat asjaolus, et eksrahvaesindaja lajatarv kriitika tabab ka neid teatmaterjale, mille esmapublitseerimine langeb tema enda Toompea-aastatesse – aega, mil selletaolise arvustusega esinemist võinuks profaanses naiivsusest lugeda parlamendi väliskomisjoni ametiülesannete hulka. Sellele viivitusele vaatamata on El lugupeetud poliit(ika)kommentaatorile ja Sirbile väga tänuväärne nii kauaoodatud sisemaise vastukaja kui ka instituudi tegevuse laiema teadvustamise ja publikatsioonide reklaamimise eest.

Võrratuid sõnamänge à la ".../ säärast Eestit puudutavat informatsiooni, mida ei saa pida ega ei tõese ega ka objektiivseks!" või ".../ teesi, mis mitte ainult ei moonuta tegelikkust, vaid teenib juba pikemat aega hoopis muud eesmärki", kõrvale jättes võiks jaotada Alatalu etteheited "ajaloovõltsijatele" kaheks: ebamääraseks kriitikaks ühe poliitilise kildkonna ajaloonägemuse propageerimise aadressil ja näidetega fundeeritud süüdistusteks, mis puudutavad "komistuskive selles valdkonnas, mille suhtes peaks meie tänastel poliitikutel olema üks nägemus". Vastust väärivad mõlemad.

Üldkehtiva ajaloonägemuse võimalikkusest

"Poliitilise sisuga lehekeste" kirjastamise miiniväljal tegutsedes on El olnud eluliselt huvitatud konstruktiivsest kriitikast ning jõudnud korduvalt läbi mõelda küsimuse "üldrahvaliku konsensuse" võimalikkusest (ja vajalikkusest) ajaloo ja teiste "politiseeritavate" teemade käsitlemisel.

Mis tahes põhimõttest (olgu selleks näiteks poliitiline korrektsus, ajalooline revanšism või "suure raha eest" mingi muu asja ajamine) kantud kavakindl imidžiloome eeldab enne kõike muud suvapõhiseks viimistlemiseks kõlblike alustekstide olemasolu. Paraku kohtas taasiseseisvumisele järgnenud aastatel kahetsusväärset vähe valmisolekut kirjutada üldse mingit ülevaadet mitmest Eesti ajaloo "poliitiliselt sensitiivsest" perioodist, sealhulgas ka Nõukogude-järgsetest aastatest. Koos ühe põlvkonna ajaloolaste (hilisajaloo-uurijate osas pea *in corpore*) "kaotamisega" poliitikale kadus ka võimalus tellida "üksnes ajaloolastelt" poliitiliselt neutraalseid (?) tekste. Mõistagi on Eesti Instituut jätkuvalt nõus publitseerida mitme arvamusleeri vaatenurki esindavaid käsitlusi, ent ei kavatsegi pühenduda "poliitilise korrektsuse" taotlemisele.

Kaugemale vaadates tundub ajutisest kirjutajatepõuast palju masendavam igasuguse ajalookäsitluse-alase mõttevahetuse pea täielik hääbumine taasiseseisvusaaja alguses: tõsisem paradigma-teemaline debatt võeti Priit Ligi eestvõttel üles (ja soikus koos tema kadumisega) vaid esialoos. Nõnda näibki tänaseid kooliprogramme vaadates, et "üldaksepteeritavat" ajaloonägemust esindab endiselt 1930. aastatel III köiteni jõudnud "Eesti ajalugu", mille käsitluslaad ulatub Andres Saali jt. ärkamisaegsete rahvusromantikute kaudu kõige vahetumal moel saksa valgustusse. Mis tahes katse seda vaateviisi kritiseerida toob kaasa tsunfti ülivalulise reaktsiooni – ebateaduslikkusest kuni rahvusliku reetmiseni ulatuvad ketserlusesüüdistused (raevukuse mõõdult ületab ilmselt kõiki Andrei Hvostovi raamatu "Mõtteline Eesti" vastuvõtt).

Eelneva taustal on pisut hämmastav lugeda Alatalu nurinat: "Ausalt öelda polnud neis [infolehtedes – El märkus] esitatud ühe või teise sündmuse käsitluses midagi uut – teatud seltskond on suutnud oma arvamusel viimastel aastatel piisavalt produtseerida." Huvitav, mida

pidas kriitik silmas määratluste "teatud seltskond" ja "viimastel aastatel" all? Ja, sellest sõltumata, kas infolehed peaksid väljendama senitundmatute autorite senipublitseerimata mõtteid?

Etteheide on seda kummastavam, et kõikjal mujal süüdistuskokkuvõttes vaatab vastu siiras igatsus "järeleproovitud", üheselt eesti rahva huvidele vastava ajalookirjutuse järele. Mis viib järjekindlas lõpunimõelduses kiusakate küsimusteni: millisel ideoloogilisel korrektselt platvormilt tuleks käsitleda näiteks viljelusmajanduse kinnistumist või venekirvekuultuuri levikut? Kas võtta eeskujuks kogu Saksa välis-suhtluse nurgakivi olnud korrektse "Riigiesi ajaloo" kirjutamine 1920. – 1930. aastate Saksamaal Gustav Kossinna eestvõttel?

Kindlasti ei ole El infolehtede ambitsiooniks ega ülesandeks tutvustada päevakajalist ajalooetematel valminud uusimaid uurimistöid: ilmselt eelistavad teadlased ka edaspidi publitseerimisvõimalust eriala(aja)kirjanduses. Põhimõtted, mida Eesti Instituut on oluliselt pidanud, on vaatenurkade paljususe kajastamine oma trükistes ja toimetuse poliitiline sõltumatus – põhi, millel lähtub siinsete arvamusliidrite poolt sageli imagoloogiliste eeskujudena esile toodud Põhjamaade enesetuvustamisstrateegia. Nii näiteks annab Rootsi Instituut välja rõhutatult subjektiivseid arvamus esin-davat trükistesarja, mille eesmärk on tekitada huvi just sageli isegi vastandlike käsitlustega tutvumise kaudu. Muide, ka ühiskondliku mõtte(vahetuse) olemasolu või puudumine annab infot maa kohta ning kujundab selle imidžit.

Tontide tegemisest

Vaadates arvustaja entusiasmi "tontide tegemise" paljastamisel, võiks arvata, et tegevusse on kaasatud faktidega žongleerimist harrastavale peremehele infolehtedest tekstilõike ette lohistanud kratt. Sealjuures on osa lõikudest (mitte üleliia hästi võõraid keeli valdava) puugi tegevuse käigus oma algupärasest mõttest vabastatud, ning, mis veelgi põnevam, mitmed osundused serveeritud sootuks uues kastmes.

Alatalu arvustuse "faktiosa" etteheidetest on ilmselt kaalukaim Vaino Väljast ja Kaukaasia-paralleeli puudutav, mis paljastab inkvisiitori järjekindlusega Eesti rahvusvahelise maine kahjustamiseks koostatud kavala plaani. Torquemada vääriline on ka meeled kindel otsus eirata tõsiasja, et enamikule "kindlastest mudelitest" leiab küllalidase huvi ja pühendumuse korral algselt väidetud pahupidi pöörava arenduse. Ka Artsahhi/Karabahhi sõja puhul võiks küsida, millise riigi sõjaväelased lendasid "vabatahtlikena" ühe konfliktipoolde SUDel ja MIGidel ning kas "teatud kolmas riik" ei taotlenud oma regulaarväelaste osalemisega lahingutes neljanda, lõunapoolse suurriigi mõju piiramist Taga-Kaukaasias?

Sellega ei taha El väita, et Väljase "maaletoomise" seostamine püüdega vältida "Kaukaasia-stsenariumi" oleks õnnestunud võrdlus, vaid üksnes seda, et Alatalu poolt osundatud kombinatsiooni (matt OSCE missiooni näol) infolehe teksti "sisse lugemine" eeldab palju põhjalikumat kodutööd ja selgemat eelhäälestust kui "vähenege Kaukaasia oludega kursis olemine". El infolehed ei ole päris kindlasti suunatud sovetooloogidele ja muudele teemast erialaselt huvitatud asjatundjatele, kelle arvamusel kujundamine pole ei El võimuses ega eesmärkide hulgas.

Samasuguse fakte kohendava otsustavusega paljastab Alatalu ka järjekordse vandenõu lõunanaabrite kiritahtlikuks kõrvalejätuks Eesti ajaloo jutustamisel – huvilised võiksid ise veenduda, mil määral on olnud krati omapärasest tõlgendusoskusest abi Jeltsini Eestisse-sõidu ja Eesti-Vene lepingu allakirjutamise kirjelduste põrmustamisel.

"Baltisakslaste" teksti rippimise kohal muutuvad Alatalu mõttekäigud pisut raskesti jälgitavaks, ent pakuvad samas hea võimaluse tutvuda piirideta interpretatsiooni vaba kunstiga. Peaesmärk – kindel soov tõestada saksa-vene kiritahtlikku koostööd eestlaste kannatuste arvel ligi kaks ja poolsada aastat enne Molotovi-Ribbentropi salatehingut – pühitseb

ka veidi kiivakiskuva tõlgenduse esitamist üldtunnustatu pähe. Nõnda annab Alatalu mõista, et Rootsi-vihast pimestatud ja talupoegade õiguste piiramise nimel kõigeks valmis "Balti parunid" tellisid ise Eestisse Põhjasõja – krahv Seremetjevi mürtsumehed, Tartu ja Narva küüditamise ning "maa, kus ei kostnud koera haukumist ega kuke kiremist". Kriitiku poolt "õiglase saksteviha" õhutamiseks valitud ku-jund jääb ometi lootusetult verevaeseks: Eesti-, Saare- ja (eriti) Liivimaa rüütelkonda võib küll süüdistada aktiivses Rootsi-vastases tegevuses, aga kindlasti mitte soovis mängida oma maid Venemaa valdusse. Patkul ja käsilased nägid oma tulevase isandana siiski Poola-Saksi August II (Venemaa "aken Euroopasse" pidi avanema Ingerimaal). Selle komistuse kõrval on Balti *Landesstaati* kehtestamise seostamine Uusikaupunki rahuga tõesti pisiasi.

Alatalu poolt korduvalt esitatud süüdistus, et El ei kõnele baltisakslaste uhke ajaloo kõrval midagi eestlastele osaks saanud kannatustest, lubaks arvata, et vastupidiselt enda väidetule ei ole Alatalu kõiki El infolehti siiski läbi lugenud. Nimelt esitab sissejuhatavat ajaloo-tekst "Pilguheit Eesti ajalukku..." just traditsioonilise – ja seega usaldusväärse (?) – ülevaate eestlaste rohketest kannatustest läbi ajaloo. Või on tõesti liialt raskesti mõistetav, millele osutab infolehe pealkiri "Baltisakslased Eestis?" (Vihjeks: vastuses peitub ka seletus, miks El OLE selles kirjutises vaadeldud eestlaste, rannarootslaste või peipsivenelaste ajalugu.)

Ilmselt on enamikul infomaterjalide koostajatest tulnud vaos hoida indureid, kes sooviks ühe tekstiga öelda ära kogu töö ja veel natuke tõde. Seesugune "kõike korraga ütelda tahtmise tunne" on küllap tuttav ka neile paljudele mitteinfomaterjalide koostajale, kellel on tulnud piiri taga Eestist rääkida: kõnelejale tundub, et paljud tähtsad asjad on jäänud ütlemata, kuulaja on aegu tagasi infotulvas uppunud. El eeldab vaikimisi, et Eestist tõepoolest huvituv inimene alustab tutvumist siiski suunaga "üldiselt üksikule".

Arusaamatut on etteheide *Landeswehri* sõja väljajätku kohta ja sellele järgnev: "Kuna materjali esitamine kirjeldatud vaimus on kestnud vähemalt viis aastat, siis pole ka imestada, et mõni mees on hakanud võidupäeva asemel rääkima maakaitsepäevast." Teadmata, kes ja kus on "vähemalt viis aastat" kirjeldatud vaimus materjali esitanud, võib vaid nentida, et "mõne mehe" vaadete kujundamise au inisnu-eerimine Eesti Instituudile lubab aimata hämmastavat taset, milleni viib sihikindel treening päevapoliitilises igapäevategevuses.

Samas on vahva näha, et Eestis leidub hermeneutilisest enesesseuivimissoovist üle olevaid huvilisi, kelles loibad kindel usk teoloogilisse, Eesti rahvusriigiga päädivasse ajalookäsitluse ning, variseride kiuste, Merke-li süüdatud igatsus õiglase osa järele kogu maailma kannatustemonopolist. Samast õilsast soovist on kantud ka kriitika fantaasiaküllaseim osa – arvustus infolehele Jews in Estonia.

El annab endale aru, et ebakonventsionaalse katsega keskenduda nimetat infolehes Eesti juutide hävitamisloole asemel Eesti juudikogukonna aja- ja kultuuriloole, oleme rikkunud häid tavasid ja jätnud kasutamata veel ühe võimaluse käsitleda menukat teemat "eesti rahva jagunemine vähesteks tõbrasteks ja rohketeks heasüdamlasteks". Mõistetakse on ka Alatalu soov eksinud järjele aidata; kahju vaid, et Eesti imidžit puhastama mõeldud skeem liigitub Erich Dänickeni ja Edgar V. Saksa tasemele.

Osutanud Restoration of Independence'i teemaarenduse kritiseerimisel viie-kuue jär-gulisele, "selgestast selgemale" interpretatsioonikäigule (".../ me ise aitame kaasa meist tondi teha"), soovib endine välispoliitikakujundaja siinkohal umbes 10 – 12kägulist kombinatsiooni, mille abil selgitada ingliskeelsetele realugejatele "tõeselt ja objektiivselt" II maailmasõja eelseid ja aegseid sündmusi Eestis ning vabastada eestlased Wannzees külge riputatud häbimärgist. Mis sellest, et "tõestuse" käigus kuvatakse Eesti riigipead veidi äraandjat meenutaval moel ja just ei kasvatata usku järjepidava Eesti riigi tõsiseltvõe-

tavusse! Mis sellest, et igal Alatalu mõttekäigu kümnest käänukohast on "olusid vähegi tunduval inimesel" raske hoiduda kiusatusest eelistada edasimõtlemisel pisut vähem paranoidset kausaalsust! Üldsuse vähese ajalooohuvi tingimuses on küll kahju takistada "sõltumatute interpretatsioonide" publitseerumist, aga ometi võtab El hoolitseda selle eest, et kõnealune konstruktsioon ei pääse ka Juudid Eestis järgmisesse väljaandesse.

Ühes on El aga lugupeetud kriitikuga täiesti sama meelt: enda eest tuleb seista ka 2000. aastal. Nõnda jäämegi ühes oma teabematerjalide autorite ja suure põnevusega ootama Toomas Alatalu lubatud "umbes samasuguseid" kirjutisi Sirbis, Luubis ja mujal analüütilises kvaliteetajakirjanduses.

EESTI INSTITUUT

P. S. 17. juuni 1940 (Reuters): "Red Army troops occupied Latvia and Estonia and pro-Soviet administrations were installed" (El vaba tõlge: "Punaarmee väeosad okupeerisid Läti ja Eesti, kus seati võimule Nõukogude-meelsed valitsused"). Kõik.

Ja 21. juuni kohal pole ei Associated Pressi ega Reutersi poolt maailmasse paisatava ajaloo-ülevaate hulgas sõnagi Eestist, Lätist ega Leedust. Nõndapalju siis leedukate lobist, eestlaste nõrdlusest ja Toomas Alatalu allika-kriitilisusest.

PEALELEND

Tartus toimub 13. ja 14. augustil Haridusministeeriumi ja Eesti Instituudi algatusel konverents "Eesti keel ja kultuur maailmas". Mis on selle nii endastmõistetava, ometi tavatu nimega konverentsi eesmärk?

LORE LISTRA,

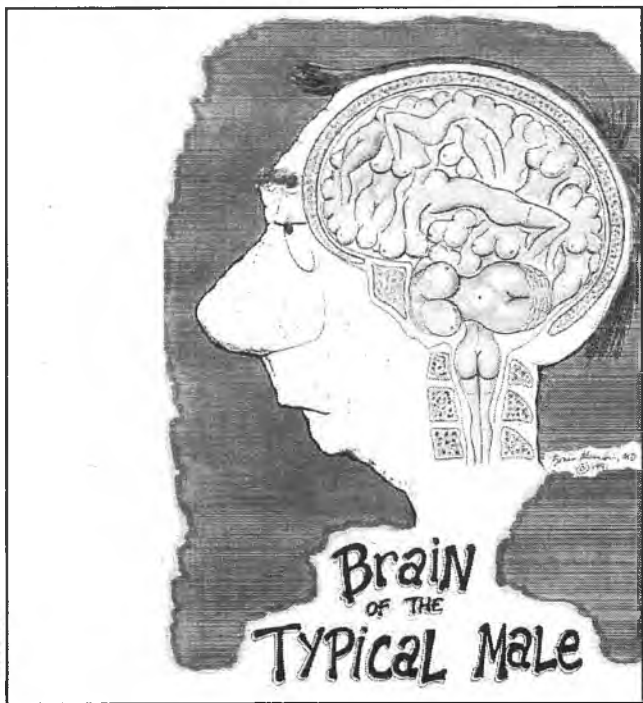
Õigupoolest pole Eestis senini täpselt ülevaadet erinevate algatuste tulemusel mitmel pool maailmas toimuvast eesti keele ja kultuuri õpetamisest. Konverentsi eesmärk ongi kaardistada praegune olukord, jõuda ühisele seisukohale edasise tegevuse koordineerimise osas ning pakuda välja alus poliitilisele otsusele eesti keele ja kultuuri õpetamise sihipäraseks korraldamiseks välismaal. Seejuures võiks olla eeskujuks soomlaste sama eesmärki täitva organisatsiooni, UKANI töökorraldus. Kaugem eesmärk on jõuda olukorrani, mille puhul – lisaks toimivale ülikoolidevahelisele õppejõududevahetusele – valitakse välja need õppeasutused, mille juures toimuvast keeleõpetusest ja kultuurituvustusest on Eesti riik eluliselt huvitatud. Lektoreile antakse sotsiaalsed garantiid ning koole varustatakse õppematerjalidega.

Konverentsile on end kirja pannud 81 osavõtjat kokku 16 maalt, lisaks muidugi asjahuvilised Eestist. Korraldustoimkonna eesotsas on Haridusministeeriumi keelepoliitika nõunik Jüri Valge, peale Lore Listra ja Andre Helbi Eesti Instituudist osalevad selle töös Mart Meri Riigikogu kultuurikomisjonist, Birute Klaas Tartu Ülikoolist, Anu-Reet Hausenberg Pedagoogikaülikoolist, Andres Heinapuu Fennou-Ugria Asutusest ja Marek Luts Välisministeeriumist.

Konverentsi rõhuasetus ei ole keeleõpetuse probleemid, vaid ennekõike Eestit puudutavate teadmiste levitamine. Keeleõppijatest saavad ju nii ehk teisiti kultuurivahendajad, nende toetudes tekib võrgustik, mis aitab kaasa Eesti tundmise laienemisele. Selliseid konverentse on kavas korraldada igal neljandal aastal, vahepealsel ajal võiksid korraldajate arvates toimuda praktilise õpetuse edendamisele suunatud täendusseminarid. Ja üks vaikne soov on konverentsi korraldajatel veel – avaldada tähelepanu ja tunnustust neile, kes siamaani selle tänuväärse tööga on tegeleunud.

Kesk-Euroopa heleroosa aluspesu

Autointervjuu pihtimuse piirimail

- Mis sinu jaoks tähendab Kesk-Euroopa?
- Mida? Ei suuda keskenduda. Teadvus libiseb asjast kuidagi üle.
- Aga kui see Kesk-Euroopa vajuks äkki maa alla?
- Ilmselt kurvastaks, aga see läheks ruttu üle.
- Vanasti oli teisiti?
- Jah, aga ma ei taha selle peale mõelda. Muide, ma armastan tšehhi õlut. Ma ise imestas, kui sain aru, et mingis ameerika supermarketis kutsus mind kõige rohkem ostma tšehhi õlut. Vanasti, ungarlaste-poolakate armastamise kõrgajal, oleks ma ostnud hollandi või belgia või saksa õlut – lihtsalt umbusust tšehhi toodangu vastu. Aga nüüd olen ma sunnitud tunnustama... ei, ma tunnistan lausa rõõmuga, et üle kõige armastan tšehhi õlut.
- Miks rõõmuga?
- Kuna armastan omaenda objektiivsust. Kuid sellesama objektiivsusearmastuse tõttu ütlen välja, et itaalia virsikud on maitsvamad kui ungari omad, ja ungari vein käib ehk ka, aga on ikkagi barbaarne. Tõsi, ma armastan veel ka poola subrovkat.
- Aga kuidas vanasti oli?
- Vanasti oli mul mingi seletamatu armastus ungarlaste ja poolakate vastu, ja mingil hetkel tšehhide vastu ka.
- Miks armastus, ja miks seletamatu?
- Ma jumaldas nende vastupanu venelastele. Otse pisarateni jumaldas. Muide, see oli pealiskaudne armastus. Nüüd tundub mulle mõnikord, et ma mõtlesin nad välja.
- Mis tähendab "pealiskaudne armastus"?
- Ma ei viitsinud neid lähemalt tundma õppida. Armastasin mingisuguseid läbitunnetamata nähtusi. Tundsin neid maid poliitiliselt palju enam kui kultuuriliselt. Midagi ilukirjanduslikku tegelikult ei lugenud. Švejk ei lugenudki läbi, jätsin poole peal katki, tundus igav. Petõfi (kuidas see õieti kirjutatakse?) on üldse hoopis mingi jama.
- Aga Kafka?
- No Kafka pole üldse Euroopa. See on rohkem nagu Aafrika. See on Kafka. Ma räägin praegu keskmisest. Poolakatega oli natuke parem lugu – neil oli vähemalt vaadatav kino – aga mitte ka eriti. See-eest lugesin kuni lolliksminekuni läbi kõik Ungari ülestõusu puudutatavad dokumendid. Nüüd ei mäleta midagi, nagu oleks ära lõigatud. 68ndal hakkasin isegi tšehhikeelseid lehti lugema. Küll ma neid lollakaid ikka jumaldas!
- Miks "lollakaid"?
- Ma räägin nii õrnusest. Ja häbelikkusest. 88ndal, kui mind veel kuskile ei lastud, unistasin Budapestist. Aga kui tohtis sõita, siis ei läinud ma kõigepealt muidugi mitte Budapesti, vaid Ameerikasse.
- Nii et Lääs sõi sinu jaoks nagu Kesk-Euroopa ära?
- Mitte päris. 89ndal, viibisin lõpuks esimest korda Budapestis ja nautisin seda. B. oli tookord kõvem kui Moskva.
- Aga nüüd?
- Ei saa võrrelda. Kõigi nende kolme maa linnad kokku jäävad Moskva kõvasti alla. Moskva on muutunud energeetiliselt New Yorgi taoliseks. Aga need maad on muutunud poolmugavateks, poolletargilisteks provintsideks. Pole see mastaap. Pole seda elutempot.
- Kas selles pole õelust ja kahjurõõmu?
- Muidugi natuke on. Nad seal oma Kesk-Euroopas mõtlesid, et nad on tsiviliseerituse tasemelt Venemaast üle, et neil on

seal striptiis ja hui teab mis, aga tuleb välja – provints. Igal juhul pole kellelki energiat saada.

- Nii et sa oled Kesk-Euroopale risti peale tõmmanud?
- Sinnapoole vaadates tundub üht-teist mulle ka sümpaatsema. Olin hiljuti Prahast ja mulle tundus, et mõned inimesed on seal rohkem venelased kui venelased ise. Üks vene keele õpetaja, ise heleroosas aluspesus, haaras mu käe ja ütles väga erutatult: "Viktor, kas sa armastad mind?" Ma tahan rõhutada, et nad on väga pehmed. Isa oli tal bussijuht või midagi taolist. Vastuseks ma kustutasin tule. Ta sosistas mulle kõrva, et tal on kästud nüüd vene keele asemel saksa keelt õpetada. Aga tema tahab ikka venet. Et silmitseda ta armast nägu, panin jälle tule põlema. Nende see pehmus on peaaegu slavofiilne. Neid võib leida peale määrda nagu võid. Selles on midagi seksuaalselt ligiõmbavat, armast.
- Nad siis erinevad Läänest?
- Pärast kõiki neid sametrevolutsioone läksid vene filoloogiat õppima ainult degenerandid, noh, kel hambad suhu ära ei mahu. Aga nüüd hakkab normaalseid ka ette tulema. See rõõmustab.
- Nii et nad siis ikkagi erinevad Läänest?
- No kes käib Läänest heleroosas aluspesus? Kui Kesk-Euroopa kleidi seljast ära võtab, siis avaneb ta provintslikkus. Mõnikord on provintslikkus meeldiv omadus. Teoreetiliselt meeldib mulle ju maal olla, lamada, ennast välja magada. Sahistada jalgadega lehestikus. Nad pöörduvad nii liigutavalt nüüd Venemaa poole, sest kõik need sakslased ja ameeriklased ja prantslased on nad ära hirmutanud. Tundub, et nad on lääne tsivilisatsioonis rohkem pettunud kui oskavad aimata. Nad unustasid nii ruttu selle halva, mis neile tuli Venemaalt. Nad meenutavad nüüd meie sõdurpoisse, oma mõrtsukaid, vene külameestest okupante vaata et õrnusega. Ja talv on neil pehmem kui meil. Nende talv on meie hilissügis. Ja siis kohe äkki kevad otsa. Neil puudub meie laiuskraadide kliimaatiline ekstreemsus. See on kõigest näha.
- Tahad sa kui venelane tankil uuesti anastada Kesk-Euroopa?
- Ma anastan ta alles siis, kui ma saan Lääne peale väga vihaseks.
- Mille eest?
- Pettuse eest. Topeltstandardi eest. Moralistid on hoid, endale annavad nad selle andeks, mida meile ei anna. Selle eest, et Lääs tõukas Venemaa endast eemale, aga pärast räägib, et me oleme Gulagi lapsed. Kapitalism tundub mulle küllalt tühise filosoofiana, ta on umbes niisama tühine kui vahest inimene ise. Noh, muidugi parem kui kommunism, kvaliteetsem, aga ei tea nüüd, mis ta ka ära ei ole.
- Aga mis sa teed Kesk-Euroopaga, kui sa ta anastad?
- Kõigepealt piinan teda, aga siis muudan ta natuke liberaalsemaks kui Venemaa, ja siis hakkavad nad jälle kõigi oma komplekside käes kaunitult tõmbema. Ja mina hakkas jälle nende jalgpallile ja hokile kaasa elama. Nõukogude ajal ei saanud ju venelastele kaasa elada, olin alati nende vastu. Ükskõik kelle poolt, peasi, et venelaste vastu. Aga pärast 91. aastat hakkasin omadele kaasa elama, liitusin natsionalismi algvormidega.
- Kas Kesk-Euroopa teab midagi Venemaast?
- Ükskõik kui halvasti ma ei tunneks Kesk-Euroopat, tema teab Venemaast veel vähem. Ei, noh, eks nad ole kunagi lugenud Tolstoid koos Dostojevskiga, ja mõned lähiliinide bussijuhid on isegi detailidesse süvenenud, kuid see pole ikka see. Sööda hobust palju tahad, aga ikka kronu. Mis nad Venemaast teavad? Ühelt poolt on nad vanaemadelt kuulnud, et venelasi ei maksa usaldada – ka mitte siis, kui venelane tuleb kingitusega. Kadunud vanaemadel oli muidugi õigus. Kuidas saab venelast usaldada? Venelased ei pea ju kedagi inimesteks – peale iseenda. Aga kui arvestada, et iseennast peavad nad pasaks, siis kõik klapi. Teiselt poolt on venelased vastukaal Kesk-Euroopa jaoks liiga külmale Läänele. Tähendab, venelased on liiga kuumad. Nii et Kesk-Euroopa on nagu külma ja kuuma vee segisti. Ideaalkujul muidugi.
- Aga tegelikult?
- Tegelikult ei tule õieti kummastki kraanist.
- Nii et nad on siis vaimselt ilma /kõrvale?/ jäänud?
- Terve vaimu jaoks – mida vähem /tuleb?/, seda parem.
- On nad siis terved?
- Miks nad terved peavad olema?
- Missugused nad siis on?
- Ei miskisugused. Harilik Kesk-Euroopa.

VIKTOR JEROFEJEV

Esseekogust "Mužšino" (1999) tõlkinud

M. PENI

Minu päevik 2000

UKU-RALF TOBI

3. august

Päeval üle Raekoja platsi minnes avastasin, et see kasvab rohtu! Sillutajad on hoolitsenud, et kivide vahel oleks palju õhku. Ja ponid on hoolitsenud, et mitte ainult õhku.

Minupärast võivad nad nüüd Harju tänava täis ehitada, kui tahavad. Kaduva haljasala asemele tekib kohe uus.

4. august

Lause Nädala kaanel: "Lars von Trieri kaamera-ga tehakse Eesti filmi." Veel parem oleks olnud: "Steven Spielbergi eelarvega tehakse Eesti filmi". Sest sees tuli välja, et see vist ikka ei olegi von Trieri kaamera.

Lugeja (ostja) ligimeelitamiseks kõlbab praegu iga trikk.

5. august

Neil Armstrong sai täna 70. Ega tema viimased 30 aastat pole olnud kerged. Alati, kui Kuu ennast näitab, tuleb ju meelde: ma olen seal olnud!

Või enam ei tule? Inimene harjub ju kõiega. Ega mina ka, kui ma näiteks Sakala tänava vanast sün-nitumajast mööda käin, ei mõtle ju alati, et siin ma olen olnud! Kuigi varsti, või ma ei tea millal, tuleb hakata kokkuvõtteid tegema. Ja võib selguda, et just siis, seal majas mu tipphek oligi. Et pärast seda polegi suurt midagi tehtud.

Veljo ütles küll täna, et tema elutöö on tehtud. Aitäh! Sellest võiksid kõik eeskujud võtta, või vähemalt pooled. Aga ega nad ei võta. Selle asemel võetakse ette Kultuurkapitali toetusavalduse blankett ja kirjutatakse sinna oma järjekordne veider soov.

Jätkusid Tiidu väikesaartelood. Suve ajakirjan-dustipp nii sisult kui vormilt (kaardid!). Neist lugudest ja piltidest saaks huvitavama raamatu kui Piiperil või kel-lel tahes, kes ka on igal pool käinud.

6. august

Kolisin maale lootuses elada värskest kartulist ja natukenegi kokku hoida. Paljud võiksid praegu parafraseerida:

Me hoia nonda kokku

kui heitunud noorpere

Või mis pere iganes. Heitumiseks ei ole ju palju tarvis. Võid olla isegi üksik ja suhteliselt elujõus.

Aga maal on see häda, et telekat ei ole, pean kuulama raadiot. Kuigi, kui mõtlema hakata, siis isegi ei pea. Praegu Olku rääkis. Vahele muusikat Priidu jt. filmidele. Aga kui ma püüdsin meelde tuletada, mis selle muusika ajal ekraanil (filmis) toimus, siis ujusid silme ette hoopis valed pildid: Laurel ja Hardy, Tom ja Jerry, isegi Utjossov korraks.

Mäluga on midagi lahti. Ta kipub olema juba liiga valikuline, valib kuskilt tähtsusetust sopist. Kardan, et kui nii edasi läheb, lõpetan staadiumis, mida kirjeldab ka Tulving. Inimene teab minevikus toimunud päris palju. Aga ta ei mäleta, mis puhul või mis seoses ta oma teadmised on saanud, mis pistmist temal nendega on. Teab, aga ei mäleta.

7. august

Kuulasin Hillari "Ajaloost" sündmustest Eestis 60 aastat tagasi. Hillar rääkis täna hoopis teist juttu kui see, mida ma õppisin IV klassis tema raamatust. Või ma mäletan ka seda valesti? Igatahes jäi mulje, et Hillarit sunnitakse praegu rääkima teisiti, kui ta tegelikult mõtleb. Aga miks ta seda teeb? Inimene on mõis-tatus.

8. august

Leidsin pööningult "Jutustusi kodumaa ajaloo" (1964) ja lahendasin Hillari mõistatuse! 51. peatüki järel on ta andnud koduse ülesande: "Valmista järgmise kava kohaselt ette jutustus esimesest nõukogude aastast Eestis". Nüüd ta ongi selle ette valmistanud ja jutustab seda raadios.

Õhtul linna. Las kartul veel kasvab.

9. august

Mälu näitas oma auke edasi. Välisministri-ri- mi ees tuli vastu tubli koalitsioonipoliitik S ja tervitas rõõmsalt: "Oo, härra Tobi!" – Tahtsin vastata sama teeseldud reipusega: "Oo, härra..." Aga ei tulnud nimi meelde! Piinlik paus mõlemale. Eriti S-le. Iga poliitiku elus on ju hetk, millest alates ta enam ei usu, et saab olla inimesi, kes vähemalt ta nime ei tea.

RAAMATUTUTVUSTUS

Kaur Kender
EBANORMAALNE
Jõuliselt tähelepanu keskmesse sööstnud tänapäevakirjaniku kolmas romaan ambitsioonika noormehe armastuse- ja eneseotsingutest Bangkokis ja New Yorgis läheneb ühtviisi siira õhinaga nii rõvedusele, nõmedusele kui ilule. Kujundanud Herkki-Erich Merila. Eesti Keele Sihtasutus, 2000. 294 lk.

ÕIGEM VALEM
Ühe väljapeetuma kirjandusliku ansambli kogumik mõjub terviklikult nagu muusikateos, kus igal autoril mängida oma pill. Luuletajate hääled kõlavad võluvalt kokku – Juku-Kalle Raid, Jan Kaus, Fagira D. Morti ja Kalju Kruusa. Kujundaja Andro Kün, 89 lk.

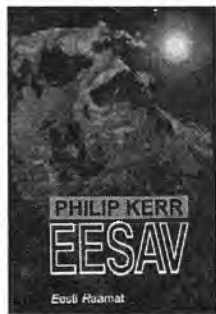
Arvo Valton
LEIDIK
Maineka kirjaniku neljakümne kuues eesti keeles kirjutatud raamat kõneleb fosforiidisõja-aegsetest sündmustest nähtuna kirjaniku, teadlase, dissidenti, punkari ja mitme muu inimese silmade läbi. Kujundus ja teostus Tiia Külv, toimetaja Maris Makko, kirjastaja Sirje Endre. SE&JS, 2000., 235 lk.

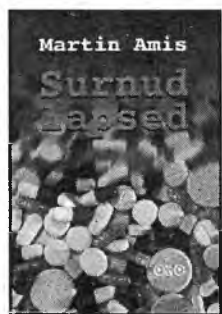
Veera Saar
NEID AMMUSEID AEGU
Mälestusteraamatus jutustab kirjanik oma perekonna lugu, kirja pandud 1998-1999, milles nagu üksikus veetilgas peegeldub vastu kogu eestlaste keeruline saatuse läbi aastasade kuni tänase päevani. Kujundanud Inga Kalistru, toimetanud Maarja Ojamaa. Eesti Raamat, 2000. 199 lk.

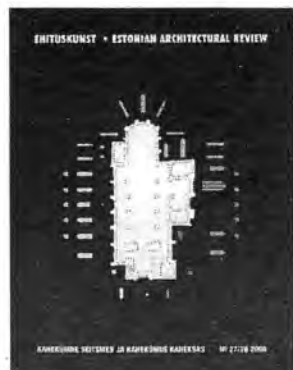
Arnon Grunberg
HELESINISED ESMASPÄEVAD
Hollandi nüüdiskirjanduse säravaima prosaisti (s.1971) elavat tähelepanu äratanud ja üheksasse keelde tõlgitud blasfeemilis-humoristlik debüütroman. Tõlkinud ja järelsõna kirjutanud Vahur Abrams, kujundanud Sirje Tooma, toimetanud Kerti Tergem ja Ilvi Liive, korrektor Tiina Tammiksalu. Huma, 2000. 295 lk.

Philip Kerr
EESAV
Inglise nüüdiskirjaniku (s.1956) haarav thriller kajastab mõistatusliku hominiidi, inimese eellase otsinguid, millest kujuneb riskantne teaduslik seiklus Himaalaja kõrgmäestikus. Tõlkinud Matti Piirmaa, kujundanud Rudolf Pangsepp, toimetanud Milvi Teesalu. Eesti Raamat, 2000. 416 lk.

Martin Amis
SURNUD LAPSED
Karm raamat, surmtõsine ja tapvalt naljakas disainerivägivalda musternäidis on inglise kirjaniku Kingsley Amise poja (s. 1949) esikromaan, külmavärinaid tekitav väike kujuteldava Inglismaa pildike, mida lõhestavad meelevaldse jõhkruksena aktid. Tõlkinud Kati Metsaots, kujundanud Nigel Mann, toimetanud Hille Pungas. Olion, 2000. 264 lk.

EHITUSKUNST.
ESTONIAN ARCHITECTURAL REVIEW 27/28 2000.
Kakskeelne arhitektuuriväljaanne, autoriteks Georg Poslawski, Esa Laaksonen, Janis Lejnieks, Kaur Alltoa, Urmo Raus, Udo Kultermann ja Tõnis Vint. Peatoimetaja ja kujundaja Leonhard Lapin, toimetaja Kristel Jaanus, tehniline teostus Terje Mäepalu. Eesti Arhitektide Liidu väljaanne, 95 lk.

Halliste rahvakunsti jälgedes

Vaatasin hiljuti üht Laikmaa seni tundmata, kirjanduses fikseerimata rahvariides neiu portreed ja mõtlesin, et tema ateljee külastajatele möödunud sajandi algul võisid need pastellportreed, kõrvutatuna Läänemaa triibuliste saani- ja voodivaipadega, jätta tugeva elumuse. Võibolla oli see ateljeeväljapanek kõigi aegade parim Laikmaaekspositsioon üldse. Igatahes osutas see kõnekalt rahvakunsti ja professionaalse kunsti seostele. Pean möönma, et olen alles viimasel ajal hakanud selgemini aduma Laikmaa ja Kristjan Raua teovõimsust rahvakunsti propageerimisel, nende kunstnikuinstinkti sellesse suhtumises, nende mõtteavalduste aktuaalsust. Linliku elulaadi, vabrikutoodangu ja rahvusliku skepsise närvetav mõju traditsioonile oli ilmne juba tollal, kusjuures viimast tuli alles hakata väärtustama.

Kahtlemata on edaspidigi tublisid tegijaid-amatööre, kuid rahvakunsti traditsiooni, sealhulgas rahvusliku käsitöö traditsiooni ei saa jätta üksnes nende hooleks. See vajab praktikuid, kel oleks vastav teoreetiline ettevalmistus, teadlase respekt pärandi suhtes ja kunstniku loomingu suhtumine sellesse. Selliste noorte inimeste koolitamine on Viljandi kultuurikolledži talukujunduse ja rahvusliku käsitöö kateedri eesmärk. Olen näinud selle eriala kahe esimese – ülemöödunud ja käesoleva aasta lennu lõputöid ja veendunud oma silmaga, et see eesmärk on saavutatav ja elulähedane. Juba 1998. a. lennu puhul hämmastasid mitte ainult žanriline mitmekesisus, konkreetse adreassaadi arvestamine, ilusad lahendused, meisterlik teostus praktilistes töodes, vaid ka nende juurde kuuluv teoreetiline osa – etnograafilised miniuurimused kitsamal teemal, mõnigi kord tegelikult magistratöö mahuks. Need käsitlavad vastava eseme või tehnikaga ajalugu mujal ja Eestis, levikut, riiklike ja erakogude näidiseid, demonstreerivad autori töö käiku – kavandeid, materjaliproove jne. See on teooria praktiku vaatenurgast; sedalaadi spetsiifilisi uurimusi ei tee EKA-d lõpetavad professionaalsed kunstnikud ega ülikooli lõpetavad etnograafid. Viimaseid ei jätku niikuinii kõigi üksikküsimustega tegelemiseks, nii et tulevikus moodustavad viljandlaste lõputööd omapärase ja väärtusliku teadusarhiivi.

Praktiliste oskuste kõrval suure tähtsuse andmine etnograafilise materjali tundmisele avaldub ka neis diplomitöodes, millel on, võiks öelda, museaalne iseloom. Selline oli tänava diplomand Liilia Ponderi teostatud Halliste naise arhailine rõivakomplekt, mille idee tuli juhendajalt Melanie Kaarmalt. Too oli Helsingi Kansallismuseos avastanud sinna 1902. a. sattunud Paistu kandist pärineva sõba, mis osutus seelikuks. Selle haruldase rõivatüki alusel rekonstrueeris L. Ponder terve komplekti, mis läheb Eesti Rahva Muuseumi kogusse.

Oli tore Melanie Kaarmat tundma õppida nii juhendajana kui ka asjaliku sõnavõtjana diplomitööde kaitsmisel. Teda ei veennud, näiteks, sugugi ühe diplomandi eneseõigustus, et ka etnograafiline pärand ei hiilga kaugeltki alati korraliku õmblustööga. See tundus tema jaoks olevat põhimõttelise tähtsusega küsimus, küsimus traditsiooni viljelemise tasemest üldse, mis erutab ka teisi rahvakunstpärandiga tegelejaid, näiteks, rahvatantsujuhte, kellest paljude arvates tantsija ei pea imiteerima kohmakat külapeol tammujat, selleks et mõjuda "ehedalt". Ka päästis Melanie Kaarma väikese terminoloogilise diskussiooni mõiste "sõba" ümber, mida diplomand Riina Piir oli kasutanud tema poolt Halliste kirikukoore kavandatud ülevise kohta. "Sõbasid on palju, aga miks peab nimetama sõbaks just eset, mis seda pole," jäi Melanie Kaarma endale kindlaks.

Nimetatud ülevisked olid silmapaistvalt elegantsed. Sel rõival on üldse väljavaateid muutuda populaarseks. Seejuures tuli nõustuda retsensendi Anne Metsise arvamusel, et antud juhul võinuksid need olla suuremad, lisada figuuridele kogukust. Anne Metsise tähelepanekud ja soovitusel läksid täppi ka niisuguse huvitava lõputöö puhul, nagu kampsunid Halliste põhikooli õpetajatele, millised oli kavandanud diplomand Sirle Puusepp.

Teadupärast valmisid möödunud talvel Anu Raua ja Riina Tombergi ühisüritusena villased

Pildil: Anu Raud Halliste põhikooli õpilastega aastal 2000.

kampsunid Halliste põhikooli õpilastele: igale klassile erinevad. Et niisugune rahvuslik vorm on piisavalt praktiline, seda kinnitab küsitlus õpilaste hulgas ja tellimused Raudnast, Viiratsist, Kihnust, Saare- ja Virumaalt. Kahtlemata ei kõnele need tellimused mitte ainult praktilistest kaalutlustest, vaid ka koolides valitsevast mentaliteedist. Vaevalt üks poisslaps oma villast kampsunit paremini hoiab kui muid riideid, aga isemoodi tunne võib tal selle sees olla küll. Nüüd siis on oma kampsunid ka õpetajatel, igapäev tema ainet sümboliseeriv lõbus muster peal.

Anne Metsis refereeris kaitsmisel Hollandi trendiennustajaid, kelle arvates lambast on saamas moeloom ja villasest – moematerjal. Aga moematerjaliks võiks meil olla ka linane; paraku on Lõuna-Eestile jõukust toonud linakasvatus põhja lastud. Kunagi olid maal saanitekidki linased. Sellest oli inspiratsiooni saanud diplomand Maris Aidak, tema sõbakirjalised kattevaibad mõjusid hümna materjalile, ka takusele. Tema arvates sobiks sellised kattevaibad ennekõike paneelmajade korteritesse. Tundub aga, et niisugusel heal tasemel traditsiooniline käsitöö, nagu ka päris talupojakunst, mõjub moodsalt disainitud interjööri isegi paremini – kui kontrastne, individualiseeriv, lokaliseeriv element, kui kunagiste stiililindlate küladisainerite käekulutus.

Diplomitööd olid sel aastal valdavalt Hallistekesksed – aja jookslu tasuks sel kombel "läbi võtta" teisedki paigad – ent üks põikas ka Pärnu-Jaagupisse: Tiitu Haas tegi sealse kiriku pastoraadile vaiba lilltikandiga piiritletud ristijundiga punasel kalevil. See meenutas, et niisugune žanr nagu kirikutekstiiil vajab samuti teadlikkustundlikke tegijaid. Pärineb ju sealt meie "Bayeux' vaip" – Puhja kiriku altarkate XVII sajandist.

2. juuni, Viljandi kultuurikolledži talukujunduse ja rahvusliku käsitöö eriala lõputööde kaitsmise päev jäi, nagu eelminegi, meelde rõõmsa ja tähtsa sündmusena. Rõõmu tegid, esiteks, tublid ja andekad neiu, kellele koolis omandatud teadmised ja oskused annavad loodetavasti huvitavaid töö võimalusi. Ja rõõmu tegi, et üks asi on edukalt käima lükatud – asi, mis on tähtis Eestimaa kui niisuguse säilimise jaoks. Ja nagu ikka, tegi rõõmu kokkusaamine Anu Rauaga, kes on kogu seda tegevust käivitav mootor, Laikmaa ja Kristjan Raua tüüpi inimene tänases päevas.

MAI LEVIN

TEATER

RAHVUSOOPER ESTONIA

Konterdisari "Ooper raekoja" L, 12. VIII kl. 20 Tallinna raekoja Valentina Taluma (sopran), kaastegev Vahur Vurm (klarnet). Klaveril Valdur Roots. Kavas Mozart, Nicolai, Bizet, Gounod jt. L, 19. VIII kl. 20 Tallinna raekoja Teele Jõks (met-sopran), Juhan Tralla (tenor). Klaveril Valdur Roots. Kavas Mozart, Händel, Massenet, Verdi jt. Piletid müügil raekoja keldri näitusesaali kassas, avatud kl. 11 – 18, tel. 644 0818 ja üks tund enne algust kohapeal. Pileti hind 50 – 75 krooni. Info telefonil 655 2213, 644 0819

EESTI DRAAMATEATER

15. – 19. augustini VIJANDI UGALAS T, 15. VIII kl. 19 Ray Cooney' komöödia "Igaühele oma". Lav. Ain Prosa. K, 16. VIII kl. 19 "Igaühele oma" N, 17. VIII kl. 19 Joseph Kesselringi komöödia "Pihlakavein". Lav. Roman Baskin. Peaosades Ita Ever ja Kersti Kreismann. R, 18. VIII kl. 19 Joseph Steini, John Kanderi, Fred Ebbs "Zorbas". Muusikal Nikos Kazantzakise romaani "Alexis Zorbas" järgi. Lav. Ivo Eensalu. Nimiosas Tõnu Kark. L, 19. VIII kl. 19 "Zorbas". Piletid müügil Ugala teatri kassas. Kassa avatud E – R kl. 13 – 18; L, P üks tund enne etenduse algust. tel.043 338 76.

TALLINNA LINNATEATER

R, 11. VIII kl. 18 Mark Twaini, Peeter Sauteri "Prints ja kerjus" Lavaaugus. Lav. Jaanus Rohumaa. L, 12. VIII kl. 15 "Prints ja kerjus" Lavaaugus. E, 14. VIII kl. 18 Tom Stoppardi "Arkaadia" väikeses saalis. Lav. Jaanus Rohumaa. T, 15. VIII kl. 18 Anton Tšehhovi "Pianoola" väikeses saalis. Lav. Elmo Nüganen. K, 16. VIII kl. 18 "Prints ja kerjus" Lavaaugus. N, 17. VIII kl. 18 Jaanus Rohumaa, Mari Tuulingu "Ainus ja igavene elu" I osa väikeses saalis. Lav. Jaanus Rohumaa. R, 18. VIII kl. 18 "Prints ja kerjus" Lavaaugus. L, 19. VIII kl. 15 "Prints ja kerjus" Lavaaugus. E, 21. VIII kl. 18 "Ainus ja igavene elu" I osa väikeses saalis. Piletete broneerimine ja müük Linnateatri piletikassas Lai 21. tel. 665 0800. Kassa on lahti E – R kl. 9 – 18 ja L kl. 10 – 18. Broneeritud pilete viimane väljaostupäev on seitse päeva enne etendust.

EESTI RIIKLIK NUKUTEATER

K, 16. VIII kl. 15 Helle Laasi muinasjututund. Pilet 15 krooni. N, 17. VIII kl. 15 Matthias Johann Eiseni, Tõnu Tamme "Krat" Pilet 30 krooni. R, 18. VIII kl. 15 Joel Chandler Harrise "Onu Remuse lood". Pilet 30 krooni. L, 19. VIII kl. 15 "Krat". Pilet 30 krooni. Nukuteatri kassa avatakse augustikuus etenduse päevadel kl. 14 suveõues, Nunne 4/6. Info ja tellimused tel. 641 1617 (kassa), tel. 641 1609 (administratoorium). Soodustused: nelja- ja enamlastele peredele 30% (passi vms. dokumendi alusel); linnalaagrite ning töö- ja puhkelaagrite lastele ühistellimustel 50%; alla kolmeaastastele lastele pilet 5 krooni. Tellitud piletid tuleb välja osta hiljemalt pool tundi enne etendust.

VANEMUSE TEATER

T, 15. VIII kl. 19 M. McDonaghi "Mägede iluduskuninganna". K, 16. VIII kl. 19 P. Marberi "Ohtlik lähedus". N, 17. VIII kl. 19 W. Gombrowicz'i tragikomöödia "Laulatus". Mati Undi lavaversioon Hendrik Lindpuu tõlke alusel. R, 18. VIII kl. 19 H. Raudsepa komöödia "Mikumärdi". EMA Lavakunstkooli XIX lennu etendus. Pääsmed müügil Eesti Draamateatri kassas, info tel. 644 3378.

VIJANDI UGALA

R, 11. VIII kl. 14 "Tõde ja õigus" A. H. Tammsaare muuseumis Vargamäel. Piletid 70 ja 50 krooni. Kl. 19 "Jaudit" A. H. Tammsaare muuseumis Vargamäel. Piletid 150 ja 100 krooni. Kl. 20 "Scapini kelmused" Vijandi Lossimägedes Kaevumäel. Piletid 50 ja 25 krooni. L, 12. VIII kl. 14 "Tõde ja õigus" A. H. Tammsaare muuseumis Vargamäel. Piletid 70 ja 50 krooni. Kl. 19 "Jaudit" A. H. Tammsaare muuseumis Vargamäel. Piletid 150 ja 100 krooni. Kl. 20 "Scapini kelmused" Vijandi Lossimägedes Kaevumäel. Piletid 50 ja 25 krooni. N, 17. VIII kl. 14 "Tõde ja õigus" A. H. Tammsaare muuseumis Vargamäel. Piletid 70 ja 50 krooni. Kl. 19 "Jaudit" A. H. Tammsaare muuseumis Vargamäel. Piletid 150 ja 100 krooni. R, 18. VIII kl. 14 "Tõde ja õigus" A. H. Tammsaare muuseumis Vargamäel. Piletid 70 ja 50 krooni. Kl. 19 "Jaudit" A. H. Tammsaare muuseumis Vargamäel. Piletid 150 ja 100 krooni. L, 19. VIII kl. 14 "Tõde ja õigus" A. H. Tammsaare muuseumis Vargamäel. Piletid 70 ja 50 krooni. Kl. 19 "Jaudit" A. H. Tammsaare muuseumis

Vargamäel. Piletid 150 ja 100 krooni.

Küülietendused Eesti Draamateatri ja Estonia teatris Piletite eelmüük ja müük Ugala suveetendustele "Tõde ja õigus" ning "Jaudit" A. H. Tammsaare muuseumis Vargamäel tel. 038 59 020 ja Paide turismiinfokeskuses tel. 038 50 400. "Scapini kelmused" pilete eelmüük ja müük Ugala piletikassas. Avatud tööpäeviti kella 12 – 18, tel. 043 33 876.

KONTSERT

EESTI KONTSERT

L, 12. VIII kl. 22 Nissi kirikus "Õhtumuusika küünlavalgel". Estonia puhkiklõnkintett. Kavas Mozart, Beethoven. L, 12. VIII kl. 17 Kuusalu kultuurimajas "Veljo Tormis 70". Eesti Rahvusmeeskoor. Dirigent Ants Soots. L, 19. VIII kl. 20 Tartu laululaval "Symphonic Queen". West End Internationali solistid, Elektramania, Eesti Riiklik Sümfoniaorkester, Oratooriumikoor. Dirigent Martin Yates (London). Kavas "Bohemian Rhapsody", "We Are The Champions", "Who Wants To Live Forever" jne. K, 23. VIII kl. 20 Estonia kontserdisaalis. K, 30. VIII kl. 20 Tartu ülikooli aulas "Tunglahoidja – Veljo Tormis 70". Eesti Rahvusmeeskoor. Dirigent Ants Soots. L, 26. VIII kl. 19 Nissi kirikus Eesti Rahvusmeeskoor. Dirigent Ants Soots. Kavas Victoria, Palestrina, Viadana, Mendelssohn, Anton.

PÄRNU RAEMUUSIKA FESTIVAL

13. – 21. VIII P, 13. VIII kl. 20 Pärnu Elisabeti kirikus Tokyo Filharmonia segakoor. Dirigent Chifuru Matsubara. E, 14. VIII kl. 19 Tartu ülikooli ajaloomuuseumis, T, 15. VIII kl. 20 Pärnu raekoja "Bach klavessiini ja klaveri vahel". Borbala Dobozy (klavessiin, Ungari), Vjatšeslav Novikov (klaver, Soome). E, 14. VIII kl. 20 Pärnu Elisabeti kirikus, T, 15. VIII kl. 20 Estonia kontserdisaalis Performers of the Royal Opera House, Covent Garden. Solist Aubrey Murphy (viul, Inglismaa). Kavas Mendelssohni "Oktett", Vivaldi "Aastaajad". K, 16. VIII kl. 20 Pärnu Agape keskuses Musica Petropolitana (Venemaa). Kavas Lääne-Euroopa ja vene barokk. N, 17. VIII kl. 20 Pärnu Elisabeti kirikus Euroopa ühenduse barokkorkester, kuninganna Elizabethi lauljate konkursi laureaadid. Dirigent Roy Goodman (Inglismaa). Kavas Händeli kantaat "Apollo ja Dafne".

R, 18. VIII kl. 20 Pärnu Vallikäärus "Suur äraarvamismäng". Pärnu Linnaorkester. Rein Rannap (klaver). Dirigent Olari Elts. 10 miniklaverikontserdi esiettekanded. Loositakse välja ümbermaailmareis kahele (sponsor K. Reisisüroo). R, 18. VIII kl. 20 Tallinna raekoja, L, 19. VIII kl. 20 Pärnu raekoja "XXI sajandi folkloor". Kiri-Uu (Austraalia) ja Mirjam Tally Band. Kavas soome-ugri ja šoti-keldi rahvalaule, Mirjam Tally "Mythos" (esiettekanne). P, 20. VIII kl. 20 Pärnu Elisabeti kirikus, E, 21. VIII kl. 20 Oleviste kirikus "Ultimos Ritos". John Taveneri autorikontsert. Eesti Muusikaakadeemia Sümfoniaorkester, Estonia koor. Dirigent Andres Mustonen. E, 21. VIII kl. 20.30 Pärnu Rannahotelli katusrõdul Metropolis Project (Saksamaa). Film "Die Niebelungen". Eesti Kontserdi piletikassas on lahti E – R kl. 12 – 19, L kl. 21 – 17, P on piletid müügil tund enne kontserdi algust. Info tel. 614 7760, faks 614 7769 ja e-post: info@concert.ee

VELJO TORMISE

JUUBELIKONTSERT

L, 12. VIII kl. 17 Kuusalu rahvamaja pargis Veljo Tormise juubelikontsert. Esinevad Eesti Rahvusmeeskoor, Eesti Koollinoorte segakoor, Kärt, Jaak, Ants ja Mart Johanson jt. Dirigendid Tõnu Kaljuste, Ants Üleoja, Ants Soots, Taavi Esko jt. Piletid 40 ja 20 krooni.

VIII RAHVUSVAHELINE KIRIKUMUUSIKA FESTIVAL

Raplamaal – Järvamaal – Harjumaa 5. – 13. augustini Kõigile 19-le kontserdile 12 kirikus sissepääs vaba, annetused festivali kataloogi eest kohalikele kogudustele. Lõppkontsert Rapla kirikus piletitega (40 krooni ja 20 krooni). R, 11. VIII kl. 19 Rapla kirikus oreliõhtu "Pühendus Uku Masingule" Per Ahlman (Rootsi). R, 11. VIII kl. 19 Märjamaa kirikus noortekoos Jeunesses Musicales Choir (Ungari). Dirigent Gabór Ugrin. R, 11. VIII kl. 19 Koeru kirikus Moskva vanamuusika ansambel "Da camera e da chiesa". L, 12. VIII kl. 19 Hageri kirikus Moskva vanamuusika ansambel "Da camera e da chiesa". L, 12. VIII kl. 19 Paide kirikus orelikontsert. Per Ahlman (Rootsi). P, 13. VIII kl. 11 Prangli kirikus Tallinn Brassi kvintett. P, 13. VIII kl. 13 Keila kirikus Moskva vanamuusika ansambel "Da camera e da chiesa".

P, 13. VIII kl. 18 lõppkontsert. Maarika Järvi (flööt) ja Tallinna Kammerorkester. Dirigent Kristjan Järvi. R, 1. IX kl. 12 Rapla kirikus koolirahu pidulik kontsert maakonna gümnaasistidele. Aivar Soe terituskõne. Esineb Tallinn Brass, juhatab Jüri Leitan. Info telefonil 051 04881.

KONTSERDISARI

"EESTI MÕISAD 2000"

L, 12. VIII kl. 19 Palmse mõisas. P, 13. VIII kl. 19 Saue mõisas solist Uku Joller (bariton). Barokkansambel Corelli Consort (originaalinstrumentidel), kunsti ajaloolane Jüri Kuuskemaa. L, 19. VIII kl. 19 Hiiu mõisa Suuremõisa lossis. P, 20. VIII kl. 9 Roosna-Alliku mõisas solist Kaia Urb (sopran). Barokkansambel Corelli Consort (originaalinstrumentidel), kunsti ajaloolane Jüri Kuuskemaa. Kavas: J. S. Bach, G. Fr. Händel, G. Ph. Telemann, A. Corelli sonaadid, trionsonaadid ja soolokantaadid. Piletid müügil piletilaev. Info Concerto Grosso tel. (0) 646 6655, www.concertogrosso.ee

SUVEMUUSIKA EESTI KIRIKUTES

N, 17. VIII kl. 18 Kuressaare kirikus "...ja säravad tähed". Esinevad Vello Jürna (tenor) ja Tiia Tennot-Ratas (orel).

KULTUURISAATED

ETV

E, 14. VIII kl. 00.10 "ETV 45". 1982. "Väike luulesaade". Juhan Viiding loeb oma luulet. T, 15. VIII kl. 22.50 "ETV 45". 1983. "Imet tabamas. Evald Hermaküla". Ülevaade Evald Hermaküla ühest päevast teatris, sekka mõtteid ja arvamusi elust, Tartust ja teatrist. Oma sõna ütlevad professor Arvo Rõõmusok, näitleja Lembit Eelmäe ja üliõpilased. "Luigeluum" on film "Corrida" ettevalmistamisest ja võtete argipäevast, kus vaadeldakse režissöör Olav Neulandi, operaator Arvo Iho ning näitlejate Rein Areni, Rita Raave ja Sulev Luige ühiseid loominguilisi otsinguid. Rež. Sulev Keedus. K, 16. VIII kl. 21.35 "KULTUURIRUUM EXTRA". Mark Soosaare suvised impressioonid loojatega, kes asuvad väljaspool ametlikult tunnustatud kunsti. Saate autor külastab eesti esimest maateatrukunsti Andrus Joonast ja erotikaamestrit Simsonit Seakülas. Kaugemateks autsaideriteks on rootslane Stephan Hörhammer, ameeriklane Joel Peter Witkin ning tšiiili maalija Sotelo. Pikema peatuse teeb saatejuht Jan Saudeki korteris Prahas ning kirikus, kuhu Miro Smolak rajas Tšehhimaal kõige kuumema kunstigalerii. Kl. 23 "ETV 45". 1984. "Püha Susanna ehk Meistrite kool". Stsenarist Enn Vetemaa, režissöör-lavastaja Ago-Endrik Kerge. N, 17. VIII kl. 19.35 "SUBJEKTIIV". "Näost näkku". Jaan Kaplinski (eestikeelsele subtiitritage)*. Natalia Jalviste külaliseks on poeet, filosoof ja publitsist Jaan Kaplinski. Vesteldakse igavikulistel teemadel – sünnist ja surmast, heast ja kurjast, armastusest ning üksindusest. Saade on salvestatud läbi aasta – kevadel, suvel, sügisel, talvel – ning selles kõlavad ka katkendid Kaplinski luulest ja proosast. Kl. 20.30 "JUU JÄÄBI" kinnitab Villu Veski neljandat korda Muhumaa retroõngulist kontserti korraldades. Selleaastased esinejad on Marju Kuut, Saxapael Band, Meri jt. L, 19. VIII kl. 23.20 "ETV 45". 1987: "Ideest oopusen: Lepo Sumera".* Kõlab Heino Elleri viimase õpilase Lepo Sumera maestrole pühendatud looming. Kuulete "Quasi improvisat" viiulile ja klaverile Niina Murdvee ja Kersti Sumera ettekandes. Oma loomingust räägib Lepo Sumera.

P, 20. VIII kl. 21.35 "Ugala 80 ehk Aeg lendab". Viljandlaste kultuurimeka pidas kevadel juubelit. Lisaks valule, vaevale, higile ja verele, mis ühe korraliku teatritegemise juurde käib, on sellesse aega mahitud ka laulu, tantsu, nalja ja naeru. Juubelisade kajastab just viimast, ette kantud sünnipäeva õhtul. Ülevaate panid kokku Eto Selirand ja Hanneli Reili. Kl. 22.30 "ETV 45". 1988. "Alo laulud". A. Mattiiseni legendaarsed laulud, mis olid laulvast revolutsioonist lahutamatud. "Filmiõhtu Sulev Luigega" Oma esimese filmirolli mängis Sulev Luik 1979. aastal; see oli Luarvik-Luarvik "Hukkunud Alpinisti hotellis". Filmi režissöör Grigori Kromanov ütles tookord: "Sulev Luik on erilise siiruse ja puhtusega näitleja ja need omadused köidavad." Saate autor on Liina Kirt.

TV3

K, 16. VIII kl. 23.15 dokumentaalfilm "Alfred Hitchcock" (USA, 1973). 13. VIII moodus 101 aastat põnevusmeisteri Alfred Hitchcocki sünnist. Rež. Richard Shickel. Kl. 00.15 "CINEMANIA". Tutvustame uusi mängufilme, mis lähiajal meie kinodesse jõuavad. Saatejuht Rein Oks. L, 19. VIII kl. 10 populaarteaduslik laste- ja noortesaade "Ilmaelume". Kl. 16.20 loodussari "MAAILMA LOOMAD". "Uppumatu merisaar". P, 20. VIII kl. 16.40 dokumentaalfilm "Superstaarid: 25. aastapäev" 1973. aastal pandi alla uuele spordisündmusele, mida hakati kutsuma "The Superstars".

Kl. 23.40 dokumentaalfilm "Kogumid - surma toovad jõud looduses" (USA 1997) Üksikult pole hiired, tarakanid, mesilased ja muud loomad-putukad ohtlikud, kuid parves on nende jõud tohutu.

KANAL 2

E, 14. VIII kl. 20 "Üks päev". "Ärge pange kooli kinni"*. Ago Ruusi film kajastab uue sajandi esimest koolipäeva – 10. jaanuari Metsaküla algkoolis Läänemaal Lihula vallas. Koolis on 6 klassi 22 õpilase ja 3 õpetajaga. Ligi pooleteisesaja-aastast kooli ähvardab sulgemisoht. 1999. a. sügisel suleti 8 algkooli maal, sel aastal ootab sulgemist veel 18 algkooli.

Kl. 22.15 dokumentaalsari "Teise maailmasõja saladused". 7/26 ("Secrets of World War II", 1998). "Enigma saladus". Kui 8. mail 1945 tähistati liitlaste võitu Euroopas, ei teadnud rahvas midagi sakslaste sõjaliste koodide desifreerimisest. Just Inglise koodimurdjad andsid Bletchley Parki maamajas tegutsedes liitlastele tähtsaid vihjeid. Sakslaste imemasin Enigma ei osutunudki võitmatuks N, 17. VIII kl. 20 "Mustkunstitrikkide paljastused", 4/4.

R, 18. VIII kl. 20 "Õhtused jutud"* Anne Veesaare külaliseks on Jane Salumäe. Saadet toodab AA Visioon Studio. Produksent Aarne Kraam.

L, 19. VIII kl. 21.50 "Vabaduse tee", 2/4 ("Freedom Road", USA 1979)

P, 20. VIII kl. 13.15 "KANAL 2 KULTUURIVIDEO-TEEGIST": "Kevadjutud 1996"* Ilmar Taska vestluskaaslaseks on Priit Pullerits.

Kl. 14 "Vivien Bristow' filmikiisud" ("The Movie Cats of Vivien Bristow", Inglismaa). Film tutvustab Bristow'ide pere kaudu mitmeid saladusi filmeid ja reklaamide taga, milles osalevad lõvid, leopardid, elevandid, krokodillid ja maod.

EESTI RAADIO

KLASSIKARAADIO

E, 14. VIII kl. 9.15 "Raemuusika helilooja Jaan Rääts". Saate teeb Tiia Teder.

Kl. 20 "Pärnu Raemuusika Festival". Aubrey Murphy (viul) ja Inglise Kuningliku Ooperi orkestri liikmed. Ülekannet Elisabethi kirikust vahendab Kersti Inno.

T, 15. VIII kl. 9.15 "Raemuusika helilooja Urmas Sisask". Saate teeb Kersti Inno.

Kl. 19 "Wagner Veneetsias". Uri Caine'i ansambli album. (Winter & Winter, 1997).

Kl. 21 "PÄRNU RAEMUUSIKA FESTIVAL". "Bach klavessiini ja klaveri vahel". Esinevad Borbala Dobozy ja Vjatšeslav Novikov. Ülekannet Pärnu raekoja vahendab Kersti Inno.

K, 16. VIII kl. 9.15 "Raemuusika helilooja Tõnu Kõrvits". Saate teeb Liina Fjuk.

Kl. 19 "Laulud ei lõpe...". Rahvusvaheline koorifestival "Pärnu 2000". Marge-Ly Rookäär teeb ülevaate festivalist, Pärnu Kontserdibüroo tööst ja muustki.

Kl. 20 "PÄRNU RAEMUUSIKA FESTIVAL". Esineb Musica Petropolitana. Ülekande Pärnu Agape keskusest vahendab Kersti Inno.

N, 17. VIII kl. 9.15 "Raemuusika helilooja Erkki-Sven Tüür". Saate teeb Liina Fjuk.

Kl. 19 "SÕNALINE. KUNSTIJAAMAD". Kunstiteadlane Mari Laanemets tutvustab avatud näitust.

Kl. 20 "PÄRNU RAEMUUSIKA FESTIVAL". G. F. Händeli "Apollo ja Dafne". Ülekannet Pärnu Elisabeti kirikust vahendab Kersti Inno.

R, 18. VIII kl. 9.15 "Raemuusika helilooja Peeter Vähi". Saate teeb Mirjam Tally.

Kl. 12.15 – 18 "Raemuusika helilooja". Kordame kahe nädala jooksul eetris olnud lühisaateid eesti heliloojate loomingulisest käekirjast.

Kl. 19 "IIDSET JA IDAMAIST". Tarmo Tabase saade. Kl. 20 "PÄRNU RAEMUUSIKA FESTIVAL". "Suur äraarvamismäng". Kümne miniklaverikontserdi esiettekanded. Esitavad Rein Rannap ja Pärnu Linnaorkester, dirigeerib Olari Elts. Kuulajate vahel loositakse välja ümbermaailmareis kahele.

Ülekannet Pärnu Vallikäärust vahendab Kersti Inno. L, 19. VIII kl. 10.10 "DEBATT". "Kas Eestisse on vaja kõrgharidusega kandle – ja akordionimängijaid?" Mirjam Tally saade.

Kl. 11 "KIRJANDUSMINUTID". "Kunstnikud kirjan-duses: Toulouse-Lautrec". Teksti loeb Ago Roo.

Kl. 14 "JUUBELIJUTU OTSA-KOOLIST, VII". Keelpil-liosakond. Kersti Inno saade (1999).

Kl. 15.05 "Braavo, Daniel Barenboim!". Kersti Inno saade.

Kl. 16 "NYD-MUUSIKA. ECM – 30". "Aeg, ruum ja vaikus, III". Immo Mikhelsoni saade plaadifirma ajaloost ja seostest eesti heliloojatega.

Kl. 18 "ARHIIV". "Shakespeare ja muusika". Helve Vösamäe saade 1970ndate algusest.

Kl. 19 "Athose saare muusika". Kreeka poolsaarel asuvas meeskoostriks on muusikat üles tähendanud Stephan Micus.

Kl. 20 "PÄRNU RAEMUUSIKA FESTIVAL". XXI saj. folkloor: soome-ugri ja šoti-keldi rahvalaule ning Mirjam Tally teose "Mythos" esiettekanne.

Ülekannet Pärnu raekoja vahendab Kersti Inno. Kl. 23 "Ütle, mis sul on?". Studios on kirjanik Kalle Kurg.

P, 20. VIII kl. 9.05 "Braavo, Natalie Dessay!". Katrin Pintsaa saade (2000).

Kl. 10.10 "SOOVIKLASSIKA". Studios telefon 611-4285, e-post: klassika@er.ee

Kl. 15.05 "RAADIOTEATER ESITLEB": Mati Undi "Kas

kuulete ...?").

Kl. 16 "Tormise muusika hääled". Kordame saadet Veljo Tormise elust ja muusikast. Saate autor on Immo Mikhelson.

Kl. 19 "PÜHAPÄEVAJATS". Joosep Sanga saade.

Kl. 20 "PÄRNU RAEMUUSIKA FESTIVAL". "Ultimos Ritos – John Taveneri autorikontsert". Ülekannet Pärnu Elisabeti kirikust vahendab Kersti Inno.

VIKERRAADIO

L, 12. ja P, 13. VIII kl. 13.50 "EX LIBRIS". "Raama-tuaasta lehekülgi". Saadet toimetab Mari Tarand.

P, 13. VIII kl. 16.05 "TÄHTPÄEVATUND". "Müstilene Alfred Hitchcock". Helgi Erilaiu saade.

E, 14. VIII kl. 18.30 "KEELEKÖRV". Toimetab Mari Tarand.

T, 15. VIII kl. 18.30 "MAAILMAPILT". "Millest kõne-lesid maailma fennougristid?" Tartus käis Martin Viirand.

K, 16. VIII kl. 18.30 "MAAILMAPILT". "Teatrima-gasin". Pille-Riin Purje vestluskaaslane on Ugala näitleja Gert Raudsep.

K, 16. VIII kl. 23.05 "KÖP". August Sanga luulet Ain Lutsepa esituses.

N, 17. VIII kl. 18.30 "MAAILMAPILT". Muusikate-rapeut Alice Pehk selgitab, milline toime on reklaamides kasutataval muusikal inimesele?

R2

P, 13. VIII kl. 20 "KUNSTIKANAL". Saatejuht on Lea Veelma.

R2

P, 13. VIII kl. 20 "KUNSTIKANAL". Saatejuht on Lea Veelma.

KUKU

L, 12. VIII kl. 14 – 15 "MIDA TEHA, KUI MIDAGI EI OLE TEHA?". Saatejuht Kirke Ert.

P, 13. VIII kl. 15 – 16 "MUUSIKAL, MUUSIKAL...". Saatejuht on Peep Puis.

P, 13. VIII kl. 16 – 17 teatrisaade "PUBLIKUMÄRK". Saatejuht on Reet Weidebaum.

N, 17. VIII kl. 21 – 22 "HELIDE MAJA". Saatejuht on Rein Marvet. www.kuku.ee/helidemaja.

*kordussaade

F I L M

LINNATEATRI OÖKINO

Linnateatri lavaaugus, Lai 21 igal õhtul kella 22–01 R, 11. VIII "Romeo ja Julia", Noorsooteter, 1992, telefilm. Lav. Elmo Nüganen. "See tüütu herilane", dokfilm. Rež. Rein Maran. "Buddha of the North", 2000. Kung Fu film. Rež. Asko Kase. L, 12. VIII "Siin me oleme". Rež. Sulev Nõmmik. "AA ravi". 2000. Rež. Raimo Jõerand. "Nakstrallid", 1987, multikas. Rež. A. Paistik. P, 13. VIII "Noor pensionär". "Varjuelu", dokfilm. Rež. Rein Maran. "Lustisõit", 1999, dokfilm. Rež. Indrek Volens. "Operatori Kõpsi seiklused". 1964, multikas. Rež. H. Pars. E, 14. VIII "Karikakramäng", triloogia. "Operatori Kõpsi seiklused" 1964, multikas. Rež. H. Pars. T, 15. VIII "Kevade", 1969. Rež. Arvo Krusement. "Rabade vaikus", dokfilm. Rež. Rein Maran. "Anekdot", 2000, dokfilm. Rež. Karol Ansip. K, 16. VIII "Suvi", 1976. Rež. A. Krusement. "Verehappik", 1999, dokfilm. Rež. Andres Maimik. "Kunksmoor", 1977, dokfilm. Rež. H. Pars, A. Pais-tik.

11. – 17. augustini Kl. 10.30 "Fantasia 2000", Walt Disney Pictures, 1999 (piletid 40 krooni, lastele kuni 12 aastat 30 krooni); Kl. 12.15 (piletid 50 krooni, lastele kuni 12 aastat 30 krooni); Kl. 14 (piletid 50 krooni, lastele kuni 12 aastat 30 krooni) ja Kl. 16 (piletid 60 krooni, lastele kuni 12 aastat 40 krooni) ja Kl. 18 (piletid 60 krooni, lastele kuni 12 aastat 40 krooni) ja Kl. 20 (piletid 60 krooni, lastele kuni 12 aastat 40 krooni). Meeleolukas imekauni muusikaga Disney animatsioon, mis toob teiste armastatud joonistegelaste hulgas ka Miki Hiire ja Piilupart Donaldi esmakordselt Eestis suurele ekraanile. Taani filmid Tallinnas 11. – 14. augustini Kl. 18 "Üks ja ainus" ("Den Eneste Ene" Piletid 40 krooni. 11. ja 12. VIII kl. 20 "Perekonnapiid" ("Festen"). Piletid 40 krooni. 13. ja 14. VIII kl. 20 "Võluri viies talv" ("Mag-netisorens Femte Winter"). Piletid 40 krooni. Alates 18. VIII "Kadunud 60 sekundiga". Touchstones Pictures, 2000. Lav. Dominic Sena. Osades Nicolas Cage, Angelina Jolie, Giovanni Ribisi, Robert Duvall, Will Patton jt. Reserveeritud esilinastused 16. VIII kl. 20 ja 17. VIII kl. 19 ja 21.30. Dolby digitaalhel. Kinol on õigus teha mängukavas muudatusi. Neljapäeviti esimesel seansil piletid 20 krooni, pensionäridele 6 krooni. Tel. 644 1919, GSM 256 620 726, faks 644 2389.

TÜ AJALOO MUUSEUM
Tartu, Lossi 25
"EX OVO OMNIA EHK
KUST LAPSED TULEVAD";
"EESTI RAAMAT
1525 - 1944";
Hendrik Relve ja Metsanoorte
Ühenduse loodusfotode näitus "AAS-
TATUHANDE PUUD" kuni 10. IX.
Avatud K - P kl. 11 - 17. Tel. 07
375 677. Kodulehekülj
http://www.ut.ee/REAM

**HAAPSALU
LINNAGALERII**
Haapsalu, Posti 3
EKA õppejõudude
näitus "RUUM 312".
Avatud K - P kl. 12 - 18,
L kl. 11 - 15.
http://galerii.kultuuriinfo.ee

RAKVERE MUUSEUM
Rakvere, Tallinna 3
Leila- Maarja Hyypiä
GRAAFIKA, MAAL ja
Ulla Katrina Hongisto
TEKSTIILID
kuni 19. VIII.
Avatud T - L kl. 11 - 17.
Tel. 03 225 505.

**PÄRNU
MUUSEUM**
Pärnu, Rüütli 53
"KONTAKT". RIIA
KUNSTIKOOLIS ÕPPINUD
SÜVALO, ORMISSON jt."
kuni 3. IX.
Püsiekspositsioon.
Avatud K - P kl. 10 - 18.
Tel. 044 434 64.

**HAABERSTI
SOTSIAALKESKUS**
Tallinn, Öismäe tee 24
Vladimir Ermi
LOODUSMAALIDE
NÄITUSMÜÜK
kuni 4. IX.
Avatud tööpäeviti kl. 9 - 16.30.
Tel. 657 9872.

G. OTSA NIMELINE MUUSIKAKOOL
kuulutab välja **KONKURSI**
5. septembril 2000. a. avatava
G. Otsa nim. Tallinna Muusikakooli Pärnu filiaali
(aadress Pärnu, Nikolai 27)
kutseõpetajatele:

AMETINIMETUS	ERIALA	AMETIKOHA SUURUS
kutseõpetaja	klaver	0,45
kutseõpetaja	tšello	0,15
kutseõpetaja	klassikaline laul	0,4
kutseõpetaja	koorjuhtimine	0,2
kutseõpetaja	üldklaver	0,3
kutseõpetaja	elementaarteooria, solfedzo	0,35
konsertmeister		0,4
kutseõpetaja	muusikaajalugu	0,15
kutseõpetaja	rahvamuusika	0,04
kutseõpetaja	hääleseade	0,09
kutseõpetaja	kõnetehnika ja näitlejameisterlikkus	0,15
õpetaja	itaalia keel	0,15

Avaldus, ametikäigu kirjeldus, tunnistus või diplom vajaliku hariduse kohta, isikut
tõendava dokumendi koopia ja teised kandidaadi poolt oluliseks peetavad materjalid
esitada 31. augustiks Pärnu muusikakooli, Nikolai 27, 80014, Pärnu.
Info Pärnus tel. 40 522.

SHIFARA GALERII
Tallinn, Vana-Posti 7
A. Vabbe, P. Areni, E. Wiiralti,
J. Vahtra algusaastate
looming; Eesti, Vene ja
Lääne-Euroopa vanem kunst.
NÄITUSMÜÜK.
Avatud E - R kl. 11 - 14, 15
- 16, L kl. 11 - 16.

PÄRNU AGAPE KESKUS
Pärnu, Männi 2
Signe Rootsi (Tartu)
maalid
"FIDEELIA".
Avatud tööpäeviti
kl. 10 - 17.

TALLINNA FILHARMOONIA ESITLEB:
Reedel, 11. augustil kell 19 Tallinnas Mustpeade majas
Pühapäeval, 13. augustil kell 18 Rapla kirikus
TALLINNA KAMMERORKESTER
DIRIGENT
KRISTJAN JÄRVI
SOLIST
MAARIKA JÄRVI
(FLÖÖT)
J. S. BACH, G. MAHLER, K. SINK, P. VÄHI
Piletid Tallinnas hinnaga 80 ja 50 krooni, Raplas 40 ja 20 krooni
müügil tund enne algust kohapeal.
Tallinnas kontserdi info ja ettetellimine tel 661 3757
Rapla kontserdi info tel 051 04 881
www.filharmonia.ee

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU
Kuni 14. I 2001 "Eesti bibliofiilne raamat" harulduste kogu näitusesaalis;
kuni 26. VIII Antero Olini, Juhani Vikainen ja Enno Ootsingu graafika-
näitus "Kolmest kandist" peanäitusesaalis;
kuni 26. VIII Reda Marksi isiknäitus "Väljaandmine paradüüsimis" VI korruse trepialguses.
Raamatukogu on lahti augustis E - R kl. 12 - 19, alates septembrist E - R kl. 10 - 20, L kl. 11 - 18.

Algab taotluste vastuvõtmine
KUNSTINÄITUSE
korraldamiseks
Roteranni soolalao
Arhitektuurimuseumi saalis
2001. aasta
veebruaris - märtsis.
Taotlused (näituse
kontseptsioon, korraldaja,
rahastamine) esitada
15. septembriks 2000. a.: Eesti
Arhitektuurimuseum, Ahtri 2,
Tallinn 10151, eam@uninet.ee.
Info tel. 6257 000, Peeter Mauer.

► **SOOME INSTITUUT** Harju 1, 10146 Tallinn, tel. 631 3917,
faks 631 3952, e-post: maimu.berg@finst.ee. Instituut on lahti kolmapäeviti
kl. 10 - 18, teistel tööpäevadel endiselt kl. 10 - 16. Soome Instituudi raa-
matukogus saavad huvilised kasutada interneti, tutvuda meie CD-ROMidega.
► **SOOME INSTITUUT** Vanemuise 19, 51014 Tartu, tel. 07 427 319,
faks 427 097, e-post: soome@ilmamaa.ee
Soome Instituudi Tartu osakond (Vanemuise 19) on avatud ka suvel. Tartu
osakonnas on võimalik saada reisiinfot Soome sõiduks, tutvuda õppimisvõi-
malustega Soomes, surfida Soome www-des, laenutada raamatuid, videosid ja
muusikat, vaadata Soome TVd ning küsida kõike Soome kohta! Instituut on
Tartus avatud E - R kl. 10 - 16 ning K kl. 10 - 18 Kirjanduse Majas, Vane-
muise 19. Lisainfo tel. 427 319, faks 427 097, http://www.finst.ee
► **BRITI NÕUKOGU** Vana-Posti 7, 10146 Tallinn, tel. 631 4010,
faks 6313 111, e-post: british.council@britishcouncil.ee,
internetis: www.britishcouncil.org.ee
► **PÕHJAMAALASTE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO** Pikk 11, 10123
Tallinn, tel. 640 6626, faks 640 6622, e-post: info@nmr.ee,
http://www.nmr.ee
► **PÕHJAMAALASTE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO** Raekoja plats 8,
Tartu, tel. 07 433 944, faks 07 441 241, e-post: madis@nmr.ee
► **UNGARI INSTITUUT** Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, tel. 644 0817
e-post: uke@eki.ee, http://www.surl.ee/uke
► **PRANTSUSE KULTUURIKESKUS** Kuninga 4, 10146 Tallinn, tel. 644
9505, faks 631 3008, e-post: estfra@teleport.ee, http://www.teleport.ee/estfra
► **TALLINNA SAKSA KULTUURIINSTITUUT/GOETHE INSTITUUT** Suurtüki
4b, Tallinn, tel. 627 6960 ja faks 627 6962 e-post: dkigi@goethe.ee Lisain-
formatsioon (saksa ja eesti keeles) kõigi ürituste kohta koduleheküljel:
www.goethe.de/ne/tal.
13. - 30. VIII saksa tummfilmide programm "Türannide galerii": 13. - 18. VIII
kl. 23 Haapsalu piiskoplinnuse sisehoovis, 19. - 24. VIII kl. 21 Pärnu uue
kunsti muuseumi terrassil, 25. - 30. VIII kl. 22 Tallinna Linnaarhiivi siseõues
(Tolli 4). Korraldavad Tallinna SKI/GI, Filmimax.
21. VIII kl. 20.30. Metropolis Projekt ja tummfilm "Nibelungid" (rež. Fritz Lang,
Saksamaa 1920) Pärnu Rannahotelli katusel. (Pärnu Raemusikafestivali
raames).
E, 21. VIII kl. 11 - 14 toimub Tartu Saksa Kultuuri Instituudis (Kastani 1)
Lõuna-Eesti saksa keele õpetajatele seminar "Anregungen zur Arbeit mit dem
Lehrwerk Deutsch X". Lektor Anne Mandri. Osavõtust teatada tel. 07 422 639
või dkitartu@kodu.ee
► **TARTU SAKSA KULTUURI INSTITUUT** Kastani 1, Tartu, tel./faks 07 422
639, e-post: dkitartu@kodu.ee, http://www.dki.tartu.ee
► **AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS** Kentmanni 20,
15099 Tallinn, tel. 631 2212, faks 631 2026, e-post: vaiko@usemb.ee;
www.usemb.ee Külastamine eelneval kokkuleppel.
► **TAANI KULTUURI INSTITUUT** Vene 14, 10123 Tallinn, tel. ja faks 646
6373, e-post: dki@uninet.

**Jõelähtme
kihelkonnapäev**
20. augustil
Jõelähtme kirikus
kl. 11 jumalateenistus, kaasa
teenib Loo kammerkoor
kl. 12.30 näitus (sajandialguse
fotodest) ja ettekanne "Kirik ja
inimesed", piknik kirikaiaas,
kl. 13.30 Tallinn Baroque
kontsert.
Kavas J. Rosenmüller, G. F. Händel, J. B. Bois-
mortier, J. S. Bach, A. Scarlatti, G. Muffat, M.
Marais, A. Vivaldi.
Päev jätkub rahvamaja juures
spordivõistluste ja näitustega,
õhtu lõpeb simmaniga.

Läänemaa Muuseum
www.muuseum.haapsalu.ee
LÄÄNEMAA MUUSEUM
Haapsalu, Kooli 2
Näitus
"MUDAKULTUUR" (Haapsalu
kuurort - 175),
püsinäitus
"ELU VÕIMALIKKUSEST
LÄÄNEMAAL".
Avatud K - P kl. 10 - 18,
tel. 047 37 065.

NÕMME GALERII
Jaama 1A, 4. korrus (lift)
Kalju Suure fotonäitusmüük
"PISUT PILTE".
Avatud E - L kl. 10 - 18.

ALATSKIVI LOSSI PÄEVAD
15 - 20. AUGUSTINI PEETAKSE ALATSKIVIL LOSSI PÄEVI.
PROJEKTI INITSIAATORI JUHAN MAISTE SÕNUL ON SELLEL EHTISEL ERILINE KOHT EESTI,
BALTIMAALDE JA KOGU PÕHJA-EUROOPA MÕISAARHITEKTUURIS.
15. VIII kell 15 avatakse päevad Alatskivi lossi ees (vihma korral lossis), seejärel saab tutvuda
kohalike vaatamisväärsustega: kiriku, loodusraja, Kalevipoja sängi ja Liivi muuseumiga.
Kolmapäevast reedeni korraldatakse lossis kolm töötuba: **Krista ja Maarja Roosi** (Tartu kunstikool) maali-, **Anu Ojavee** (EKA) kostüümi- ja **Ellen Maiste** (EMA) ning saksa ooperilaulja ja
lavastaja **Thomas Wiedenhoferi** näitlejameisterlikkuse ja ooperimuusika töötuba.
18. VIII kell 17 avatakse lossi galeriis maalilaagris tehtud tööde näitusmüük.
Kell 18 peab **Mart Helme** lossi peasaalis loengu "Piiir: geograafiline, poliitiline, kultuuri-
line, mõtteline".
Kell 19 räägib **Juhan Maiste** teemal "Peipsiääre mõisaarhitektuuri taassünd - piir rahvus-
liku ja rahvusvahelise vahel". Laupäeval etendatakse ooperikursusel Thomas Wiedenhoferi
käte all õpitud muusikatükki, kus saavad osaleda kõik lossi päevadest osavõtjad ja külalised.
Pühapäeval tehakse bussiekskursioon Põhja-Tartumaa mõisatesse (Laiuse, Saare, Kuremaa,
Kursi), ekskursioonijuht on **Juhan Maiste**.
Pääsmeks kõikidele üritustele on annetus Alatskivi lossi taastamise fondi, pühapäevane väl-
jasõit maksab 100 krooni. Töötubadest saavad osa võtta kõik soovijad, vajalikud vahendid ja
materjalid saab osta kohapeal. Alatskivi lossi päevadele oodatakse kõiki huvilisi.
Täiendav info tel. 07 453 785 või 050 54 769 (Maie Nisu).

**GALERII
NAVETT**
Grand Hotell
Tallinn,
Toompuiestee 27,
II - V korrus
Aragats Kalachiani, Peeter
Kaasiku ja Vladimir Baciu
MAALID, Jüri Jegorovi GRAAFI-
KA. Avatud ööpäevaringselt. Tel.
667 7158

Ootame teie
REKLAAMI
Faks. 6449 247
e-post: sirp@sirp.ee

SIRBI TELLIMISHINNAD VÄLISMAALE
Soome 500 FIM,
Rootsi 750 SEK,
Saksamaa 185 DEM.
Mujale välismaale 120 USD.
Tellimusi välismaale vormistatakse Sirbi toime-
tuses aadressil Pärnu mnt. 8,
II korrus. Info tel. 644 8868,
faks 644 9247,
e-post: sirp@sirp.ee.

Väike-Karja 12
16. VIII – 2. IX
Heino Mülleri
"FAKTE JA
FRAGMENTE LOODUST JA
LÕODUST".
Avatud T – R kl. 11 – 18,
L kl. 11 – 16. Tel. 627 0161.

**HANSAPANGA
KUNSTISAAL**
Tallinn, Liivalaia 12
EESTI KUNSTNIKE
AKVARELLINÄITUS "VESI
VÄRVIS JA VÄRV VEES"
kuni 26. VIII.
Avatud E – R kl. 9 – 17,
L kl. 11 – 16.

Tallinn, Vabaduse väljak 8
11. VIII – 10. IX "EESTI MAA-
LIKUNST AASTATUHANDE
VAHETUSEL".
KUNSTIHOONE GALERII
Tallinn, Vabaduse väljak 6
10. – 27. VIII Malle Leisi ja
Villu Jõgeva "HORISONDID JA
HÄÄLED".

EESTI KUNSTIMUUSEUM
RÜÜTELKONNA HOONE (Kiriku plats 1)
Suveperioodi traditsiooniline näitus "EESTI KUNSTI KLASSIKA" kuni 10. IX.
Avatud K – P kl. 11 – 18.
Iga kuu viimane R ja L tasuta. Info tel. 644 9139.
TARBKUNSTIMUUSEUM (Lai 17)
Püsiekspositsioon "EESTI PROFESSIONAALNE TARBKUNST".
"EESTI DISAIN. KAASAEGNE EESTI TOOTEDISAIN" kuni 17. VIII.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!
Info tel. 641 1927.
KRISTJAN RAUA MAJAMUUSEUM (Nõmmel K. Raua 8)
"PARALLEELID". KRISTJAN JA PAUL RAUD 135 AASTAT SÜNNIST
kuni 22. X. Püsiekspositsioon Kristjan Raua loomingust.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!
Tel. 670 0023.
ADAMSON-ERICU MUUSEUM (Lühike jalg 3)
PÜSIEKSPOSITSIOON Adamson-Ericu loomingust; Helga Roht Poznanski
(USA) AKVARELLID kuni 24. IX; Erna Viitoli skulptuurid "EESTI INIMESED"
kuni 19. IX. Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev
tasuta! Info tel. 644 5838.
MIKKELI MUUSEUM (Kadrioru Weizenbergi 28)
Johannes Mikkel KOLLEKTSIOON (XVI – XVIII sajandi lääneeuroopa, vene,
hiina kunst). XIV – XIX sajandi ikoonid. Avatud K – P kl. 11 – 18. Info tel.
601 3430.
NIGULISTE MUUSEUM (Niguliste 3) püsiekspositsioon "VANA KUNST".
Avatud T kl. 17 – 20, K kl. 15 – 21, N – P kl. 10.30 – 17, E suletud. Info
telefonil 644 9903, 644 9911. Igal L kl. 12 koorimuusika kontsert. Igal L ja
P kl. 16 orelimuusika pooltund. Nigulistest iga kuu viimane reede tasuta.
KADRIORU LOSS -VÄLISKUNSTIMUUSEUM (Kadrioru, Weizenbergi 37)
"XVI – XVIII SAJANDI MAALIKUNST" (madalmaade, saksa, itaalia, vene
meistrid), "XVIII – XX SAJANDI LÄÄNE-EUROOPA JA VENE TARBKUNST
NING SKULPTUUR". Avatud T – P kl. 11 – 18. Igal K kl. 16 ekskursioon. Eel-
registreerimine tel. 6066 400. Pilet 40 kr., sooduspilet 35 kr. Kadrioru loss on
suletud 24. VIII alates kella 16 seoses kinnise üritusega. Tel. 606 6400.EKMI
kodulehekülge aadressil: www.ekm.ee
**EESTI KUNSTIMUUSEUMI UUE HOONE EHITUSE
TOETUSEKS EESTI KUNSTIMUUSEUMI TOETUSFONDI CIRCULOS:
HANSAPANK, ARVELDUSARVE 221011918504.**

**DRAAKONI
GALERII**
Pikk 18
MAALI ja GRAAFIKA
NÄITUSMÜÜK.
Avatud E kl. 10 – 17, T – R
kl. 10 – 18, L kl. 11 – 16.
Piltide raamimine.

**KASTELLAANIMAJA
GALERII**
Kadrioru, Roheline aas 3
Epp-Maria Kokamäe
"ERARAND"
kuni 16. VIII.
Avatud K – E kl. 11 – 18.
Tel. 601 3181.

Tallinn, Harju 13
Eha Salla "GROUND ZERO"
kuni 20. VIII.
Avatud K – E kl. 12 – 18.

Narva mnt. 15 Aedvilja tn. poolt
PÜSIEKSPOSITSIOON.
Rein Tammiku maalid
"2xTAMMIK. LE PETITES
FEMMES DE PARIS" kuni 31.
VIII. Avatud E – R kl. 9.30 – 19
ja L kl. 9.30 – 16.
Tel. 662 3583, 662 3332.

Lühikese Jala Galerii
Lühike jalg 6
TARBKUNSTI NÄITUSMÜÜK.
Avatud E – R kl. 10 – 18,
L – P kl. 10 – 17.
Tel. 631 4720.

Lühike jalg 1
TARBKUNSTI
MÜÜGIVÄLJAPANEK.
Avatud E – L kl. 10 – 18,
P kl. 10 – 17.
Tel. 641 8308.

EESTI VABAÕHUMUUSEUM
Vabaõhumuuseumi tee 12
Kolu kõrtsi tallis Mall Metsa
"TAEVAREDELID JA SALAAIAD".
Avatud kl. 10 – 20,
hooned ja Kolu kõrts kl. 10 – 18.
Tel. 654 9117.

Tartu mnt. 1
(tel. 661 2972)
EKA
keraamikaosakonna
üliõpilaste tööde
NÄITUSMÜÜK
kuni 20. VIII. Vabaduse v. 6
(tel. 448 971). KUJUTAVA JA
TARBKUNSTI SALONGIMÜÜK,
KUNSTITARVETE MÜÜK,
PILTIDE RAAMIMINE.
Avatud E – R kl. 10 – 17,
L kl. 10 – 15.

Viru 19
TARBKUNST, ART GARAGE,
SKANKRISTALL.
Avatud E kl. 12 – 18,
T – R
kl. 10 – 18, L kl. 11 – 15.
Tel. 644 2877.

ROTERMANNI SOOLALADU, Ahtri 2
Arhitektuurimuuseumi saalis
"STIILNE DETAIL VANALINNAS" kuni 3. IX.
Kunstimuuseumi saalis
Sirje Runge "PUHTAD VALIKUD" kuni 27. VIII.
Avatud K – R kl. 12 – 20, L ja P kl. 11 – 18.
Tasuta külastuspäevad iga kuu viimane R ja L.
<http://www.arhitektuurimuuseum.ee>

TARTU KUNSTIMAJAS
"eesti.graafika.2000.fu"
kuni 27. VIII.
MONUMENTAALGALERIIS
Tartu, Vanemuise 26
11. – 28. VIII Epp Viirese ja
Evelyn Mürsepa "VÄLJAVAATED
- SISSEVAATED".
Avatud K – E kl. 12 – 18.

Tallinn, Hobusepea 8
Aknal
Mari Käbini EHTED
kuni 16. VIII.
AUTORIEHETE NÄITUSMÜÜK.
Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 16.
Tel. 646 4101.

A. H. TAMMSAARE MUUSEUM
L. Koidula 12a
Väino Parise MAALID
"RÕÖM ÜHEST ILUSAST
PÄEVAST" kuni 15. VIII.
Avatud K – E kl. 11 – 18,
tel. 601 3232.

**VILJANDI
KUNSTISAAL**
Viljandi, Vabaduse plats 6
13. VIII – 7. IX Ilmar Andra
MAALID, JOONISTUSED,
GRAAFIKA.
Avatud iga päev
kl. 12.30 – 17.

Tallinn, Raekoja plats 14
14. – 31. VIII Arne Maasiku
fotonäitus "NEW YORK".
Avatud E – P kl. 11 – 21.
Tel. 644 2758.

Raekoja plats 18
PÜSI-
EKSPOSITSIOON.
Kaja Kämeri MAALID
kuni 20. VIII.
Avatud K – P kl. 11 – 18,
R tasuta külastuspäev.
Tel. 07341 050, 07 441 080.

Tartu, Kuperjanovi 9
Püsiekspositsioon "EESTI.
MAA, RAHVAS, KULTUUR",
"PORTSELANNUKUD",
"MOOD. AEG JA MEIE"
kuni 10. IX. Kuraatorid
Reet Piiri, Ellen Värvi. Kunstnik
Reet Ulfsak.
"SAJA-AASTANE EESTLANE"
kuni 3. IX.
Avatud K – P kl. 11 – 18,
R pääsmevaba päev.
Piletid õpilastele 3 kr., üliõpi-
lastele ja pensionäridele 8 kr.,
täiskasvanutele 10 kr.,
perepilet 15 kr.
Avatud kohvik ja müügilett.
Tel. 07 421 311, www.erm.ee

Pärnu, Esplanaadi 10
PÜSIEKSPOSITSIOON.
VII rahvusvaheline aktinäitus
"MEES JA NAINE"
kuni 26. VIII.
Teema: "ELU JA SURM".
Esinevad J. P. Witkin (USA),
J. Saudek (Tšehhi), J. Rustin
(Prantsusmaa) jt.
Külalismaaks on Ungari
10 kunstnikuga.
Lahti iga päev kl. 9 – 21.
MUDARAVILAS
Pärnu, Ranna pst. 1
Ruth Huimerinna "ROSA PER-
MANENTE" kuni 8. IX.
Avatud tööpäeviti kl. 9 – 17.
Internetis www.chaplin.ee
Tel. 044 30772.

PÄRNU LINNAGALERII
Pärnu, Rütli 30
Kristiina Kaasiku maalid ja
Inga Koppeli klaas
"DIAGRAMM"
kuni 19. VIII.
Avatud T – R kl. 11 – 18,
L kl. 11 – 17.

Tallinn, Dunkri 4
NÜÜDISKUNSTI NÄITUSMÜÜK.
Avatud T – R kl. 10 – 18,
L kl. 10 – 16.
Tel. 644 1638.

**KURESSAARE
RAEGALERII**
Kuressaare,
Tallinna tn. 2
Olev Subbi MAALID
kuni 31. VIII.
Avatud T – R kl. 11 – 17.30 ja
L kl. 11 – 15.

TARTU
LASTEKUNSTIKOOLI
GALERII
Tartu, Jakobi 52
EKA soome-ugri uurimisreiside
materjalide ning kunstirühmi-
tuse YDI loomingu näitus
kuni 13. VIII.
Avatud E – R kl. 12 – 17.

Tartu, Ülikooli 5
Bruno Sõmeri AKVARELLID
kuni 31. VIII.
Avatud iga päev
kl. 11 – 02. Tel. 027 434 424,
e-post: tuku@uninet.ee,
<http://www.uninet.ee/tuku>.

Symphonic Queen

Another Kind of Magic

19. AUGUST 2000 KELL 20
TARTU LAULULAVA

**TEIL POLE MILLEGAGI SÕITA TARTUSSE
LEGENDAARSE QUEENI MUUSIKAT
KUULAMA?**

Eribussid Tallinn-Tartu-Tallinn väljuvad 19. augustil kell 16.00
Estonia kontserdisaali juurest ja pärast kontserti Tartu laululava juurest.
Hind edasi-tagasi 60 krooni.
Piletid müügil Eesti Kontserdi kassas.

EESTI KONTSERT Estonia pst 4, tel 6147 7760, www.concert.ee
E-R 12-19, L 12-17

13.-21. august 2000
Pärnus, Tallinnas, Tartus

pärnu raemuusika festival

Eesti Kontserdi ja Pärnu Linnvalitsuse ühisprojekt

tokyo filharmoonia koor
bach ja jaapani rahvalaulud

**covent gardeni kuningliku ooperi
kammerorkester**
vivaldi "aastaajad"

euroopa liidu barokkorkester
kuninganna elisabethi konkursi laureaadid

sir john tavener
tema "viimane rituaal"

suur äraarvamismäng
äraarvamismängu loosisedel

festivali bukletis
õigesti vastanute vahel
loositakse välja

ümber-
maailmareis
kahele

Eesti Kontserdi Piletikeskus
Estonia pst 4
E-R 12-19, L 12-17
tel: 614 7760
www.concert.ee

Endla teatri Piletikeskus
Pärnu, Keskvälgak 1
tel: (044) 30 691

ESTI MÕISAD

2000

Piletid müügil Piletilevis, tel. (0) 6252 725. Info: www.concertogrosso.ee

laupäev, 12. august, kell 19

Paluse mõis

pühapäev, 13. august, kell 19

Saue mõis

Solist Uku Joller

laupäev, 19. august, kell 19

Müümaa Suuremõisa loss

pühapäev, 20. august, kell 19

Roosna-Alliku mõis

Solist Kaia Urb

barokkansambel
Corelli Consort
(originaalinstrumentidel)

selgitusi jagab
Jüri Kuuskemaa
(kunstiajaloolane)

EESTI MUUSIKANÕUKOGU

võtab vastu taotlusi toetustele

EESTI SÜVAMUUSIKA ja MUUSIKAALASTE TRÜKISTE VÄLJAANDMISEKS

Taotlusi võetakse vastu 8. - 21. augustini kella 10 - 16.

Esitatud peavad olema järgmised materjalid:

- vormikohane blankett
- kirjastamisele kuuluva teose (raamatu; nooditrükise jms.) algmaterjal.

Toetust saavad taotleda juriidilised isikud. Eraldamise prioriteetid on projektide kvaliteetsus ja olulisus eesti muusikas ning trükivalmidus.

Oluliseks peetakse kaasfinantseerija(te) olemasolu.

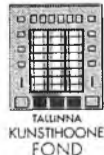
Taotlused esitada kirjalikult kinnises ümbrikus Eesti Muusikanõukogule aadressil Suur-Karja 23, 10148 Tallinn. Taotluse blanketid on saadaval Internetis (<http://www.kul.ee/emc>) ja EMN büros (Suur-Karja 23, Tallinn). Info tel. 644 9931.

SIHTASUTUS TALLINNA KUNSTIHOONE FOND EESTI KUNSTNIKE LIIT

kuulutavad välja

taotluste vastuvõtu 2001. aasta näitustele
**TALLINNA KUNSTIHOONES,
KUNSTIHOONE GALERIIS JA
LINNAGALERIIS.**

Taotlused palume esitada 15. septembriks Sihtasutuse Kunstihoone Fond kontorisse, Vabaduse väljak 6.
Taotlusele lisada projekti kirjeldus, visuaalne materjal ning kunstniku CV.
Info tel. 644 2818.

EESTI RAAMATU AASTA PEAKOMITEE

asub Tartus
Vanemuise 19.

Telefon
07 427 087,
faks 07 427 320,
e-post: era@raamatu aasta.ee
www.raamatu aasta.ee

INFOTELEFON
6 448 868
6 449 247
e-post
sirp@sirp.ee
http://www.sirp.ee

Sirp internetis
Peatoimetaja,
Teater

Mihkel Mut
Tiina Mattisen 6 443 008
Jan Kaus 6 448 820
Doris Kareva 6 448 820
Reet Varblane 6 449 454
Tarmo Teder 6 448 820
Aili Künstler 6 449 454
Tiina Kivikas 6 448 868
Maret Raspel 6 448 868
Marju Veikat 6 448 868
Piia Rüber 6 448 868

Toimetuse kolleegium: Karin Hallas, Sirje Helme, Jaak Kangilaski, Mart Meri, Reet Neimar, Kristel Pappel, Kristiina Ross, Erkki-Sven Tüür, Udo Uibo, Mart Välgataga.
10148 Tallinn, Pärnu mnt. 8, II korrus
10503 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388
Väljaandja Sihtasutus Kultuuriliit,
Tallinn, Pärnu mnt. 8
Trükk, AS Printall, Tatari 64
Kaastööd tuua Word 6.
Praaakeksplariide korral helistada tel. 681 411.
INDEKS 69786

SIRP

mihkel@sirp.ee

tiina@sirp.ee
jan@sirp.ee
doris@sirp.ee
reet@sirp.ee
tarmo@sirp.ee
aili@sirp.ee
tiinak@sirp.ee
maret@sirp.ee
marju@sirp.ee
piia@sirp.ee

Lugupeetud autorid!
Teatage meile e-posti aadressil
maret@sirp.ee või tel. 6448 868
oma aadress, arveldusarve number pangas ja
isikukood

VÄLJAANDMIST TOETAB
EESTI KULTUURKAPITAL

ACADEMIA NON GRATA

SISSEASTUMISEKSAMID 2000
15 AUGUST KL.10.00
SUUR-POSTI 16 PÄRNU ESTONIA
INFO: nongrata@uninet.ee
http://www.uninet.ee/nongrata
telefon 434229, 251926783

Ootame teie
REKLAMI
Tel. 644 8868